

Lauri Perälä

Liike-elämän arkistolähteet pohjoismaisessa historiantutkimuksessa

*Katsaus Scandinavian Economic History Review -aikakauskirjassa
vuosina 2003–2012 ilmestyneeseen tutkimukseen*

Arkistohallinnan maisteriohjelma

Pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Toukokuu 2014

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Lauri Perälä	
Työn nimi – Title Liike-elämän arkistolähteet pohjoismaisessa historian tutkimuksessa. Katsaus Scandinavian Economic History Review -aikakauskirjassa vuosina 2003–2012 ilmestyneeseen tutkimukseen	
Oppiaine – Subject Taloushistoria, arkistohallinnan maisteriohjelma	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Toukokuu 2014	Sivumäärä – Number of pages 95
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tässä työssä tutkitaan liikearkistojen käyttöä historian tutkimuksen lähteinä. Työssä selvitetään muun muassa millaista liikearkistojen hyödyntävä tutkimus nykypäivänä on, millaisia aiheita siinä tutkitaan ja mihin ajanjaksoihin tutkimus painottuu. Työssä selvitetään myös minkä tyyppisiä liikearkistojen tutkimus lähteinään käyttää ja mitkä muistiorganisaatiot liikearkistojen säilyttävät.</p> <p>Lisäksi työssä esitellään Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa toimivat liikearkistojen keräävät keskusarkistot Elinkeinoelämän Keskusarkisto, Centrum för Näringslivshistoria ja Erhvervsarkivet. Työssä myös vertaillaan tutkimuksen käyttämiä arkistolähteitä ja keskusarkistojen materiaalia ajallisen ja toimialoittaisen vertailun avulla.</p> <p>Päälähteenä työssä on käytetty Scandinavian Economic History Review -aikauskirjassa vuosina 2003–2012 ilmestyneitä artikkeleita. Tutkimus on vertailevaa tutkimusta ja tutkimuksen teossa on hyödynnetty sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen periaatteita.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että liikearkistolähteitä hyödyntävä historian tutkimus on keskittynyt 1900-luvulle. Tutkittujen artikkelien aiheet olivat moninaisia, mutta esimerkiksi yritysten harjoittamaa yhteistoimintaa ja kartelleja, perheyrittäjiä sekä metsäteollisuutta tutkittiin monissa artikkeleissa. Useissa artikkeleissa mielenkiinto kohdistui johdon päätöksentekoprosesseihin ja yritysten strategiaan valintoihin. Teollisuus oli artikkeleissa tutkituista toimialoista selvästi suosituin. Artikkeleissa tutkitut yritykset olivat pääsääntöisesti suuria ja merkittäviä omana aikanaan. Yritysten arkistojen lisäksi useissa artikkeleissa käytettiin lähteinä elinkeinoelämän järjestöjen arkistojen.</p> <p>Tutkimusartikkeleissa eniten käytettyjä arkistolähteitä olivat yritysten pöytäkirjat ja kirjeenvaihto. Elinkeinoelämän keskusarkistojen säilyttämiä arkistojen käytettiin artikkeleissa melko vähän. Toimialojen suhteen tutkimuksen painopisteet ja keskusarkistojen materiaali vastasivat toisiaan melko hyvin, mutta ajallisesti tutkijoita vaikuttaisi kiinnostavan 1960-lukua uudempi aineisto, jota ei joko ole vielä luovutettu keskusarkistoihin tai sitten aineistot ovat käyttörajoituksen piirissä.</p>	
Asiasanat – Keywords Liikearkistot, liiketoimintahistoria, elinkeinoelämän keskusarkistot, Pohjoismaat	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto / Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	1
1.1 Työn rajaus, tutkimuskysymykset ja rakenne.....	1
1.2 Liikearkistot liiketoimintahistorian tutkimuksessa.....	4
1.3 Aikaisempi tutkimuskirjallisuus.....	10
1.4 Lähdeaineisto ja termien määrittely.....	14
2. ELINKEINOELÄMÄN KESKUSARKISTOT TANSKASSA, RUOTSISSA JA SUOMESSA.....	20
2.1 Erhvervsarkivet.....	20
2.2 Centrum för Näringslivshistoria.....	23
2.3 Elinkeinoelämän Keskusarkisto.....	26
2.4 Keskusarkistojen erot ja yhtäläisyydet.....	29
3. LIIKEARKISTOLÄHTEITÄ SISÄLTÄNEET ARTIKKELIT SCANDINAVIAN ECONOMIC HISTORY REVIEWSSÄ.....	34
3.1 Artikkeleissa tarkastellut maat ja ajanjaksot.....	34
3.2 Liikearkistoartikkelien esittely.....	39
4. LIIKEARKISTOT ARTIKKELEISSA.....	51
4.1 Liikearkistolähteiden määrä.....	51
4.2 Asiakirjat.....	53
4.3 Arkistonmuodostajat.....	57
4.4 Arkistoja säilyttävät tahot.....	60
5. TUTKIMUKSEN INTRESSIT JA KESKUSARKISTOJEN AINEISTOT.....	64
6. PÄÄTÄNTÖ.....	72
LÄHTEET	
LIITTEET	

1. Johdanto

1.1 Työn rajaus, tutkimuskysymykset ja rakenne

Yritykset ovat nykyisen talousjärjestelmämme perusyksiköitä. Viime kädessä valtiontalous ja työpaikat riippuvat yritysten kyvystä luoda uusia innovaatioita ja pärjätä globaalissa kilpailussa. Yritykset luovat talouskasvua ja työtä, johon yhteinen hyvinvointimme perustuu. Liiketoimintahistoria tutkii yrityksiä ja toimialoja, esimerkiksi sitä miksi toiset yritykset menestyvät ja toiset eivät. Kuten muussakin historiantutkimuksessa arkistolähteet muodostavat pohjan liiketoimintahistorian tutkimukselle. Yritysten arkistojen, laajemmin sanottuna liikearkistojen, saaminen ja säilyminen tutkimuksen käyttöön on kuitenkin huomattavasti monisyisempi ja epävarmempi prosessi kuin viranomaisten arkistojen, joiden julkisuus taataan jo perustuslaissa.

Tässä työssä tutkitaan liike-elämän arkistolähteitä ja sitä miten historiantutkimus näitä lähteitä käyttää. Työn tarkastelu rajautuu Suomeen, Ruotsiin, Tanskaan ja Norjaan¹. Rajaus perustuu siihen, että kyseisistä maista muissa paitsi Norjassa toimivat erityiset liike-elämän arkistolähteitä keräävät ja tallettavat organisaatiot, joita työssä myös tarkastellaan. Työn lähdepohja rajautuu *Scandinavian Economic History Review* (SEHR) -aikakauskirjassa julkaistuu tutkimukseen, sillä se on ainoa pohjoismainen tieteellisesti vertaisarvioitu julkaisu, jossa julkaistaan myös liiketoimintahistorian tutkimusta. Toki on todettava, että SEHRissä ilmestyy vain murto-osa kaikesta Pohjoismaissa julkaistavasta liiketoimintahistoriaksi luokiteltavasta tutkimuksesta. Tutkimusta ilmestyy myös monografioina, antologioina sekä artikkeleina kirjoissa ja muissa

1 Lähtökohtaisesti työssä oli tarkoituksena tarkastella nimenomaan suomalaista, ruotsalaista ja tanskalaista tutkimusta, koska näissä maissa sijaitsevat elinkeinoelämän keskusarkistot. SEHRissä ilmestyi tutkimusajanjaksolla myös muutamia norjalaisia liikearkistolähteitä sisältäneitä artikkeleita, joten nekin otettiin mukaan tarkasteluun. Samalla perusteella Islanti jäi tarkastelun ulkopuolelle.

aikakauskirjoissa. Työssä on käyty läpi SEHRissä vuosina 2003–2012 ilmestyneet tutkimusartikkelit (yhteensä 119 artikkelia). Kymmenen vuoden ajanjakso on mielestäni riittävän kattava ja tutkimusekonomisesti järkevän mittainen, koska tarkastelun kohteena on viimeaikainen tutkimus.

Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Suomessa on kaikissa omat kansalliset arkistolaitokset (kansallisarkistot tai valtionarkistot), jotka ohjaavat lainsäädännön suomin valtuuksin viranomaisten arkistojenmuodostusta ja ottavat aikanaan vastaan pysyvästi säilytettävät arkistot. Viranomaisaineiston lisäksi arkistolaitokset keräävät myös yksityisiä arkistolähteitä, esimerkiksi erilaisten seurojen, yhdistysten tai yksittäisten kansalaisten arkistoja. Myös liike-elämän arkistolähteet luokitellaan yksityisarkistoiksi. Liike-elämän arkistojen keräys on järjestetty edellä mainituissa maissa eri tavoin. Tanskassa liike-elämän arkistoja kerää Erhvervsarkivet, joka on osa Tanskan valtionarkistoa. Suomessa toimii Elinkeinoelämän Keskusarkisto, joka yksityisenä keskusarkistona on oikeutettu saamaan valtionapua 80 prosenttia toimintamenoistaan². Ruotsissa liike-elämän arkistoja keräävät useat paikallisarkistot ja myös valtionarkiston alaiset maakunta-arkistot ottavat liike-elämän arkistoja vastaan. Suurimmaksi liikearkistoja kerääväksi tahoksi on kasvanut alun perin Tukholman alueen arkistoja kerännyt Centrum för Näringslivshistoria, joka toimii lähes omarahoitteisesti jäsenyryksiltään keräämiensä maksujen turvin. Norjassa liikearkistojen keräys kuuluu muiden yksityisarkistojen tavoin kansallisarkiston vastuualueeseen³. Tässä työssä tarkastellaan nimenomaan liike-elämän arkistolähteiden keräyksestä ja säilytyksestä vastaavia organisaatioita, minkä vuoksi Norjan kansallisarkisto on rajattu tarkastelun ulkopuolelle.

2 Valtionapu perustuu lakiin yksityisluontoisten arkistojen valtionavusta (998/1974). Yksityisiä keskusarkistoja toimii Suomessa yhteensä kaksitoista. Niitä ovat esimerkiksi Suomen Kirjallisuuden Seura (SKS), Ammattiyhdistysarkisto, Kansan Arkisto ja Porvarillisen Työn Arkisto. Lybeck et al. 2006, 183–187.

3 Næss 2007; De nordiska privatarkiv och deras förvaltare 2010, 6–8.

Työssä etsitään vastauksia seuraaviin toisiinsa liittyviin kysymyksiin. Mitä aiheita nykyinen liikearkistoja käyttävä tutkimus käsittelee? Millaisia arkistolähteitä tutkimus käyttää? Mitkä instituutiot ja organisaatiot säilyttävät liike-elämän arkistolähteitä ja millaisia ovat elinkeinoelämän keskusarkistot Tanskassa, Ruotsissa ja Suomessa? Miten tutkimuksen kiinnostuksen kohteet, pelkistettyinä toimialakohtaiseen ja ajalliseen rajaukseen suhteutuvat elinkeinoelämän keskusarkistoissa säilytettävään arkistomateriaaliin? Työn lopussa pohditaan myös sitä vaikuttavatko arkisto-organisaatioiden erot historiantutkimuksen edellytyksiin?

Työ etenee seuraavalla tavalla. Luvussa kaksi esitellään Tanskan, Ruotsin ja Suomen liike-elämän arkistoja keräävät organisaatiot: Erhvervsarkivet, Centrum för Näringslivshistoria ja Elinkeinoelämän Keskusarkisto. Luku jakautuu arkistojen perustamisesta ja historiasta kertoviin alalukuihin sekä vertailevaan lukuun, jossa pohditaan arkistojen eroja. Luvussa kolme selvitetään mitä maita *Scandinavian Economic History Review* -aikakauskirjan sisältämä tutkimus otsikkotason tarkastelun perusteella käsittelee ja miten koko julkaisun maakohtainen painotus eroaa niistä artikkeleista, joissa käytettiin lähteinä liikearkistoja. Lisäksi luvussa selvitetään mitä ajanjaksoja liikearkistoja käyttänyt tutkimus käsittelee ja esitellään lyhyesti jokainen liikearkistolähteitä sisältänyt artikkeli. Luvussa neljä kerrotaan tarkemmin artikkeleissa käytetyistä liikearkistoista. Luku etenee arkistoyksiköiden ja arkistosarjojen esittelystä arkistonmuodostajiin ja lopuksi siihen, missä instituutioissa tai organisaatioissa arkistoja fyysisesti säilytetään. Luvussa viisi vertaillaan toimialakohtaisen ja ajallisen tarkastelun kautta tutkimuksen käyttämiä arkistolähteitä ja Erhvervsarkivetin ja ELKAN arkistomateriaalia⁴. Luvussa kuusi esitellään tutkimuksen tulokset.

Lähtökohtaisesti tutkimus on vertailevaa tutkimusta. Pavel Osinsky ja Jari

4 Centrum för Näringslivshistorian kohdalla tarpeeksi tarkkoja tietoja arkistomateriaalin toimialoittaisesta ja ajallisesta jakaumasta ei ole saatavilla. Lukuisista yrityksistäni huolimatta arkistoon lähettämäni sähköpostikyselyyn (katso liite 1) ei vastattu.

Eloranta toteavat vertailun kuuluvan kaikenlaiseen yhteiskunnalliseen ja historialliseen tutkimukseen⁵. Työ sisältää monenlaisia vertailuja lähtien käytetyn julkaisun artikkelien maakohtaisesta jakaumasta ja päätyen vertailuun liiketoimintahistorian arkistolähteistä ja keskusarkistojen materiaalista. Vertailuissa ja analyysissä on käytetty sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä. Työ sisältää monia taulukoita, jotka havainnollistavat vertailtuja asioita.

1.2 Liikearkistot liiketoimintahistorian tutkimuksessa

Tässä työssä liikearkistoilla tarkoitetaan yritysten toiminnassaan tuottamien asiakirjojen lisäksi esimerkiksi työnantajajärjestöjen arkistoja sekä yrittäjien tai muiden elinkeinoelämässä vaikuttaneiden henkilöiden arkistoja. Työntekijäpuolen arkistoja ei tässä työssä katsota liikearkistoiksi. Työssä käytetty liikearkiston määritelmä on yhteneväinen Elinkeinoelämän Keskusarkiston (ELKA) keräämien aineistojen kanssa: ”[...] tehtävänä on elinkeinoelämän järjestöjen, yritysten ja yksityisten elinkeinoelämässä toimineiden henkilöiden arkistojen kokoaminen, järjestäminen [...]”⁶.

Yrityksistä kiinnostunutta historian tutkimusta kutsutaan maailmalla nimellä *business history*. Suomenkielinen käännös *business history*lle vakiintui liiketoimintahistoriaksi vasta 2000-luvulla⁷. Nimellä on haluttu korostaa sitä, että liiketoimintahistoriantutkimus on akateemisten tutkijoiden tekemää riippumatonta tutkimusta ja luoda eroa aiemmin käytettyyn termiin yrityshistoria

5 Osinsky & Eloranta 2014, 1. Vertailevasta tutkimusotteesta katso edellisen lisäksi myös Mäkelä 2003.

6 ELKA, Toimintakertomus 1981, 5.

7 Vuonna 2000 Petri Karonen, Jari Ojala ja Juha-Antti Lamberg ehdottivat käännökseksi yrityksen taloushistoriaa. Saman vuoden joulukuussa järjestetyssä keskustelutilaisuudessa Juha Näsi ehdotti termiksi liiketoimintahistoriaa, joka kokouksen myötä on levinnyt yleiseen käyttöön. Nykyään ainakin Jyväskylän yliopiston historian laitoksella tarjotaan muutamia kursseja liiketoimintahistorian nimellä. Karonen & Lamberg & Ojala 2000, 49; Ojala 2001, 220; https://www.jyu.fi/hum/laitokset/hie/opiskelu/historia/his_ops_2012-2015, viitattu 24.2.2014.

(*company history*), jolla viitataan etupäässä yritysten itsensä tilaamiin historiikkeihin ynnä muihin vuosikertajulkaisuihin.

Kansainvälisesti katsottuna liiketoimintahistoria on melko pieni oppiala ja oikeastaan se voidaan lukea osaksi taloushistoriaa. Yhdysvalloissa liiketoimintahistoriaa saatetaan opiskella yliopistosta riippuen esimerkiksi historian tai sosiologian laitoksilla tai kauppakorkeakouluissa. Britanniassa liiketoimintahistoriaa harjoitetaan myös taloustieteiden laitoksilla. Liiketoimintahistoria on luonteeltaan poikkitieteellistä: ”Business, management, and organizational histories are by nature interdisciplinary analytical endeavours.” toteavat Jari Eloranta, Jari Ojala ja Heli Valtonen vuonna 2010 ilmestyneessä artikkelissaan⁸. Näiden tieteenalojen lisäksi liiketoimintahistoria liittyy muun muassa sosiologiaan, politiikan tutkimukseen, taloustieteisiin ja talous- ja sosiaalihistoriaan. Nykyään liiketoimintahistoriassa tutkitaan muun muassa merkittävien yritysten kehitystä, yrittäjiä, teknisiä innovaatioita, teollisuudenaloja, liikkeenjohdon käytäntöjä, markkinointia, pankkeja, työmarkkinajärjestöjä, verkostoja ja sosiaalista pääomaa.⁹

Liiketoimintahistoria syntyi omana oppiaineenaan Harvardissa Yhdysvalloissa (*Harvard Business School*) vuonna 1927. Nuorena oppiaineena kiinnostus kohdistui aluksi yrityksiin ja niiden välisiin eroihin. Kyse oli osittain vastareaktiosta tuon ajan taloustieteen valtavirtaa kohtaan, joka ei osoittanut kiinnostusta yrityksiin. Yrityksiä pidettiin ainoastaan voiton maksimointiin pyrkivinä yksikköinä. Uuden professuurin ensimmäinen haltija N. S. B. Gras painotti laajojen ja yksityiskohtaisten yrityshistorioiden laatimista. Hänen mukaansa yleistyksiä voitaisiin tehdä vasta sen jälkeen, kun suuri määrä tällaisia tutkimuksia olisi laadittu. Perinne on jossain määrin edelleen nähtävissä liiketoimintahistorian tutkimuksessa, vaikka siitä ollaankin pyristelemässä

8 Eloranta & Ojala & Valtonen 2010, 79.

9 Eloranta & Ojala & Valtonen 2010, 81–82; Jones & van Leeuwen & Broadberry 2012, 227.

eroon.¹⁰

Liiketoimintahistorian ”supertähden” Alfred D. Chandler Juniorin ensimmäinen teos *Strategy and Structure* ilmestyi vuonna 1962. Kirja herätti heti ilmestymisensä jälkeen valtavasti huomiota ja kiinnostusta yritysten tutkimista kohtaan. Chandlerin merkittävimpiin teoksiin kuuluvat myös *The Visible Hand* (1977) ja *Scale and Scope* (1990). Chandlerin tutkimuksissa yhdistyivät yksityiskohtainen historiallinen tutkimus, laajat vertailut yrityksistä eri ajanjaksoilla ja paikoissa sekä tarkat numeeriset tiedot yritysten kokoluokista ja suorituskyvystä. Chandler pyrki luomaan uusia käsitteitä ja hänet tunnetaan etenkin yritysstrategia-käsitteen kehittäjänä sekä yritysorganisaation muodostumisen ja merkityksen tutkijana. Liiketoimintahistoria siirtyi Chandlerin vaikutuksesta tutkimaan yksittäisten yritysten sijaan kokonaisia teollisuudenaloja ja vertailemaan yrityksiä keskenään. Lisäksi Chandlerin työllä on ollut valtava vaikutus etenkin yhteiskuntatieteisiin ja johtajuuden tutkimiseen. Chandler, joka kuoli vuonna 2007, on edelleen kaikista siteeratuin liiketoimintahistorioitsija.¹¹

USA:ssa ja Japanissa perustettiin omat liiketoimintahistorian yhdistykset 1950- ja 1960-luvuilla. Euroopassa liiketoimintahistorian tutkimus on institutionalisoitunut 1970-luvulta lähtien. Järjestäytyminen oli aluksi hidasta ja esimerkiksi Britanniassa erillinen liiketoimintahistorian yhdistys perustettiin vasta vuonna 1990, vaikka tutkimusta siellä on harjoitettu jo 1950-luvulta lähtien. 1990-luvun puolivälissä perustettiin European Business History Association, josta on kehittynyt kukoistava kansainvälinen yhdistys, jonka vuosittaisiin kokouksiin osallistuu useita satoja tutkijoita. Alan kansainvälinen luonne vahvistui entisestään kun vuoden 2014 maaliskuussa pidettiin ensimmäinen World Business History Confress. Nykyään aktiivista

10 Eloranta & Ojala & Valtonen 2010, 82; Jones & van Leeuwen & Broadberry 2012, 226.

11 Karonen & Lamberg & Ojala 2000, 48; Eloranta & Ojala & Valtonen 2010, 83–84; Jones & van Leeuwen & Broadberry 2012, 226–227.

liiketoimintahistoriantutkimusta harjoitetaan Euroopassa ainakin Englannissa, Norjassa, Saksassa, Ruotsissa, Tanskassa ja Hollannissa. Tutkimusyksiköitä rahoitetaan sekä julkisin että yksityisin varoin. Toisaalta Geoffrey Jones huomauttaa, että viime aikoina liiketoimintahistorian tutkimus on huomattavasti vähentynyt joissain maissa.¹²

Liiketoimintahistorian sisällä on viime vuosina käyty vilkasta keskustelua alan tulevaisuudesta. Osittain keskustelu juontaa juurensa Chandlerin poismenosta. Franco Amatorin mukaan osa tutkijoista koki Chandlerin järkkymättömän kiinnostuksen teollisuutta ja suuryrityksiä kohtaan estävän alaa kehittymästä¹³. Liiketoimintahistorian hajanaisuus ja pienuus tuntuu ahdistavan tutkijoita, jotka toivoisivat työilleen laajempaa akateemista huomiota¹⁴. Osa tutkijoista, kuten Per Hansen sekä Michael Rowlinson ja Agnès Delahaye painottavat kulttuurien ja narratiivien tutkimisen merkitystä¹⁵. Eloranta, Ojala & Valtonen taas kehottavat liiketoimintahistorioitsijoita hyödyntämään enemmän taloustieteen kvantitatiivisia metodeja. Amatori määrittelee jakolinjojen kulkevan taloustieteiden, johtamisopin (*management studies*) sekä historian ja muiden humanististen tieteiden välillä. Hän päätyy siihen, että ideaalitulanteessa liiketoimintahistorian tutkija hallitsisi kaikki edellä mainitut alat.¹⁶ Yhteinen piirre puheenvuoroissa on se, että ne koskevat tutkijoiden käyttämiä metodeja ja sitä, miltä tieteenaloilta niitä tulisi lainata. Uusien metodien käyttöönottoa perustellaan sillä, että näin liiketoimintahistoria tulisi ymmärrettävämmäksi ja helpommin lähestyttäväksi muille kuin liiketoimintahistorian tutkijoille ja ala saisi kaipaamaansa laajempaa huomiota.

12 Karonen & Lamberg & Ojala 2000, 48; Jones & van Leeuwen & Broadberry 2012, 227, 231; <http://www.worldbhc.org>.

13 Amatori 2009, 12.

14 Jones & van Leeuwen & Broadberry 2012, 229–230. Ongelma ei ole mitenkään uusi liiketoimintahistorian parissa, kuten Geoffrey Jones artikkelissaan kertoo: jo vuonna 1947 tutkija Henrietta Larson piti tärkeänä liiketoimintahistorian tulosten saamista yleisempään tietoisuuteen. Metodien lainaamista yhteiskuntatieteiden puolelta ehdotti jo 1970-luvulla Ralph Hidy.

15 Rowlinson & Delahaye 2009; Hansen 2012.

16 Amatori 2009, 20–23.

Osaksi metodeista käytävää keskustelua on noussut myös arkistojen rooli liiketoimintahistorian tutkimuksessa. Stefan Schwarzkopf käsittelee aihetta monipuolisesti vuonna 2013 ilmestyneessä artikkelissaan ”Why business historians need a constructive theory of the archive”. Artikkelin johdannossa Schwarzkopf toteaa arkistolähteiden olevan perustavanlaatuinen osa liiketoimintahistorian tutkimusta ja tällaisen tutkimuksen olevan puolestaan erittäin tärkeää yritystoiminnan kokonaisvaltaisen ymmärryksen kannalta nykypäivän kapitalistisissa yhteiskunnissa.¹⁷ Kysymykset arkistojen käytöstä ja rajoituksista eivät Schwarzkopfin mukaan saa juurikaan huomiota liiketoimintahistorian julkaisuissa:

[...] the archive remains unexplored territory on the map of theoretical reflections that make up the craft of the business historian. Although virtually all readers of this issue will work in business archives, either as archivists or as researchers, few will have ever engaged in an open theoretical debate about the epistemological status of the archive in business history.¹⁸

Schwarzkopf tuo artikkelissaan esille useita arkistojen käyttöön liittyviä ongelmakohtia, joita ei hänen mukaansa etenkään liiketoimintahistorian tutkimuksessa huomioida riittävästi. Sinällään Schwarzkopfin esittämät huomiot eivät ole mitenkään mullistavia vaan lukeutuvat osaksi kaikenlaiseen historiantutkimukseen kuuluvaa lähdekritiikkiä¹⁹. Arkistot ovat organisaatioita ja laeista, ohjeista, suuntaviivoista ja periaatteista huolimatta ne ovat viime kädessä ihmisten järjestämiä. Tietoisesti tai tiedostamatta joitain puolia toiminnasta voidaan korostaa ja toisia häivyttää tai hävittää niistä kertovat asiakirjat kokonaan. Erityisesti yritysten arkistot ovat tästä näkökulmasta

17 Schwarzkopf 2013, 1.

18 Schwarzkopf 2013, 2.

19 Historiantutkimuksen suhteesta lähdekritiikkiin katso esimerkiksi Kalela 2000, 167–190. Lähdekritiikistä yleensä katso esimerkiksi Ågren 2005.

haasteellisia, sillä niiden muodostusta ei voida muuttaa lainsäädännöllä eikä arkistonmuodostus resursoinnin puutteesta johtuen muutenkaan ole täysin johdonmukaista. Näistä seikoista huolimatta tutkijat harvemmin kyseenalaistavat arkistoista ”löytämäänsä” tietoja vaan nimenomaan se, että kyseessä on arkistolähde riittävä todistamaan tiedon autenttisuuden. Liikearkistojen säilymiseen vaikuttaa niin sanottu ”*survivorship bias*”, joka tarkoittaa, että vain kohtalaisen suurilla yrityksillä on ylipäättään resursseja ja tarpeita arkistonmuodostukseen (esimerkiksi johtokunnan kokousten pöytäkirjojen laatiminen). Parhaiten säilyneet arkistot ovat usein yrityksillä, jotka ovat edelleen olemassa. Konkursseissa suurtenkin yritysten arkistot voivat tuhoutua.²⁰

Stephanie Decker on kommentoinut Schwarzkopfin artikkelia blogissaan. Hän pohtii tarvitseeko liiketoimintahistoria oman teoriansa arkistoista tai peräti useita teorioita. Hän myös aprikoi koko arkiston käsitettä digitaalisessa maailmassa. Blogia kommentoinut Bill Cooke erottelee toisistaan kysymykset mikä on arkisto (mitä sillä tarkoitetaan) ja toisaalta sen, miten arkistoja voidaan tutkia, siis mitä ja millaisia ”totuuksia” arkistosta voidaan ”löytää”. Tähän Decker huomauttaa, että hänen mielestään nimenomaan liiketoimintahistoriantutkijoiden tulisi pohtia tarkemmin sitä millaisissa arkistoissa he työskentelevät, sillä yritysten arkistot eroavat monin tavoin viranomaisarkistoista, joiden muodostumista valvotaan tarkemmin.²¹

Liikearkistojen käyttö historiantutkimuksessa on siis herättänyt jonkin verran keskustelua viime aikoina. Arkistolähteiden säilyminen tutkimuksen käyttöön on huolettanut tutkijoita jo pitkään, mutta viime vuosina keskusteluun on tullut myös muita sävyjä koskien liikearkistojen tutkijalle asettamia haasteita. Toistaiseksi keskustelua on käyty melko teoreettisella tasolla lähtien siitä mikä oikeastaan

20 Schwarzkopf 2013, 4–8.

21 <http://nephist.wordpress.com/>, viitattu 24.3.2014.

on arkisto ja millaisia totuusväitteitä arkistolähteiden pohjalta voidaan esittää. Tässä tutkimuksessa lähestytään asiaa konkreettisemmin ja analysoidaan viime aikaista liikearkistolähteillä tehtyä tutkimusta. Selvittämällä esimerkiksi sitä millaiset toimialat ja yritykset kiinnostavat tutkijoita ja minkä tyyppistä asiakirjamateriaalia tutkimuksissa on hyödynnetty, voidaan syventää kuvaa liikearkistojen käytöstä historian tutkimuksessa. Tämän tyyppistä tutkimusta varsinkaan Pohjoismaista ei ole aikaisemmin tehty.

1.3 Aikaisempi tutkimuskirjallisuus

Lähimmäksi oman tutkimuksen teemoja osuu Jane Ellenin, Trevor Hartin, Michael Piggottin ja David Merrettin artikkeli ”Making Archival Choices For Business History” vuodelta 2004. Siinä tarkastellaan australialaisen Melbournen yliopiston arkistoa, jolla on mandaatti kerätä alueensa yritysten arkistoja. Arkistomateriaalia arkistossa on 14 hyllykilometriä, mikä vastaa noin puolta ELKAN arkistomateriaalin määrästä. Artikkelin esittelee projektia, jossa arkiston työntekijät kartoittivat kerättyä arkistomateriaalia tarkoituksenaan luoda tarkemmat suuntaviivat tulevien arkistojen vastaanottoa varten. Arkistomateriaali muun muassa luokiteltiin toimialojen mukaan²² ja sen kattavuutta vertailtiin todelliseen yritystoiminnan määrään eri aikoina. Arkistojen arvioinnissa huomioitiin vain arkistot, joiden koko oli vähintään yksi hyllymetri, jota pidettiin vähimmäismääränä mielekkäälle tutkimukselle. Projektin yhteydessä kirjoittajat hahmottelivat niin sanotut ydinarkistosarjat eli liiketoimintahistorian tutkimuksen kannalta olennaisimman arkistomateriaalin. Tutkimuksen yhteydessä selvisi, että arkistojen akateeminen käyttö oli huomattavasti vähäisempää kuin ei-akateeminen. Kirjoittajat päättelivät, että tutkijoiden tarpeet ja arkiston materiaali eivät vastaa toisiaan. Osa arkistoista oli

22 Yli kahdeksankymmentä prosenttia arkistoista hyllymetrimäärällä mitattuna koostui seuraavista neljästä toimialasta: mining, property and business, manufacturing, finance & insurance. Ellen & Hart & Piggott & Merrett 2004, 189.

luetteloimatta ja järjestämättä mikä hankaloittaa arkistojen tutkimista. Toisena syynä voidaan pitää sitä, että vain kolmasosa arkistoista piti sisällään ydinarkistosarjoja.²³

Varsinainen arkistotiede on itsenäisenä tieteenalana melko uusi tulokas. *Archival Science* on tieteenalan ainoa vertaisarvioitu julkaisu ja se on ilmestynyt vuodesta 2001 lähtien. Se on keskittynyt lähinnä arkistoteoreettiseen tutkimukseen, esimerkiksi makroseulontaan ja postmoderniin arkistoteoriaan. Postmoderni arkistoteoria kyseenalaistaa vahvasti arkistojen ja arkistoissa työskentelevien roolin tiedon neutraaleina säilyttäjinä. Postmoderni arkistoteoria käsittelee osittain samoja teemoja mihin Schwarzkopf aiemmin esitellyssä artikkelissaan kiinnitti huomiota, mutta vie kritiikin huomattavasti pidemmälle²⁴. Postmodernia arkistoteoriaa tuntuu vaivaavan uusien teorioiden helmasynti eli se, että aiemmista käytännöistä ja teorioista esitetään yksinkertaistettu ja väritynyt kuva, jota sitten pommitetaan kaikilla mahdollisilla argumenteilla. Liikearkistoja käsitteleviä artikkeleita julkaisussa ei juurikaan ole ilmestynyt. Poikkeuksen muodostaa Ineke Desernon artikkeli vuodelta 2009, jossa tarkastellaan lyhyesti suurimpien kansainvälisten yritysten arkistoja ja niiden avoimuutta tutkimukselle sekä korostetaan suuryritysten arkistojen merkitystä yhteiskunnan ja tutkimuksen kannalta²⁵.

Kuten todettua, liiketoimintahistorian metodeista ja tulevaisuudesta käydyn keskustelun yhteydessä on esitetty monenlaisia näkemyksiä siitä, millaista liiketoimintahistorian tutkimus on ja millaista sen tulisi olla. Harvat näkemykset kuitenkin perustuvat varsinaiseen tutkimukseen liiketoimintahistorian julkaisujen sisällöstä. Yksi tällainen tutkimus on jo aiemmin mainittu Elorannan, Ojalan ja Valtosen artikkeli ”Quantitative methods in business history: An impossible equation?”. Artikkelissa tarkastellaan kvantitatiivisten metodien

23 Ellen & Hart & Piggott & Merrett 2004.

24 Postmodernista arkistoteoriasta katso esimerkiksi: Schwartz & Cook 2002.

25 Deserno 2009.

käyttöä alan kahdessa pääjulkaisussa *Business History*ssa ja *Business History Review*ssä kymmenen vuoden ajanjaksolla (1990–2000). Artikkelissa on käytetty melko sofistikoituneita kvantitatiivisia ja bibliometrisiä metodeja arvioitaessa viittausten määriä. Tutkijat toteavat, että alkeellisia kvantitatiivisia metodeja oli käytetty melko useissa artikkeleissa, mutta kovin monimutkaisia kvantitatiivisia metodeja ei oltu käytetty. Johtopäätöksenä todetaan, että minkä tahansa tarkoin määritellyn metodin käyttö lisäsi artikkelin suosiota. Toisaalta kaikkien eniten viittauksia saaneiden artikkelien kirjoittajat eivät lukeutuneet liiketoimintahistorian tutkijoiden ydinjoukkoon, vaan he tulivat ”kentän” ulkopuolelta. Tutkimuksessa ilmeni myös, että absoluuttisesti eniten viitteitä kertyi tiettyjen kirjoittajien kirjoihin, ei artikkeleihin.²⁶

Edellisen artikkelin kirjoittajista Ojala on aiemmassa tutkimuksessaan vertaillut *Scandinavian Economic History Review* -aikakauskirjassa ilmestyneen tutkimuksen aiheita vuosina 1990–2002. Hän toteaa, että tutkimusajanjaksolla liiketoimintahistorian osuus julkaisun sisällöstä on kasvanut. Yhteensä noin neljätoista prosenttia artikkeleista käsittelee liiketoimintaa. Tosin liiketoimintahistoriaksi laskettavaa tutkimusta saattaa sisältyä myös muutama muuhun Ojalan luokittelussaan käyttämään kategoriaan²⁷. Tutkimuksessa prosenttiosuudet eri kategorioille on laskettu artikkelien sivumäärien perusteella. Sivumäärätiedot perustuvat SEHRin vuoden viimeisistä numeroista löytyviin bibliografioihin, jotka eivät Ojalan mukaan kuitenkaan ole täydellisiä. Omassa tutkimuksessani arvioin liiketoimintahistorian osuutta SEHRin koko sisällöstä tutkimusartikkelien otsikoiden perusteella. Arvioni mukaan noin 28 prosenttia SEHRin artikkeleista olisi käsitellyt liiketoimintahistoriaa vuosina 2003–2012. Liiketoimintahistorian osuus julkaisun sisällöstä on siis jatkanut kasvuaan ja havainto saa tukea myös SEHRin toimituksellisista osioista, joissa liiketoimintahistorian tutkimusta on viime vuosina tuotu aiempaa selkeämmin

26 Eloranta & Ojala & Valtonen 2010.

27 Ojala 2003, 142. Esimerkiksi kategoriat rahoitus (pankit, finanssit yms.), kauppa ja liikenne, sekä maatalous, maan käyttö.

esille²⁸.

Karosen, Lambergin ja Ojalan artikkelissa vuodelta 2000 on tutkittu Suomessa julkaistujen yrityshistorioiden määrää vuosina 1870–1999, tosin mukana ovat vain bibliografioissa ja tietokannoissa mainitut teokset. Yrityshistorioita kirjoitettiin paljon jo 1920–1940 -luvuilla. Toisen maailmansodan jälkeen lukumäärä pieneni, mutta toisaalta sivujen ja käsittelyvuosien määrä kasvoi. Tarkastelluista vuosikymmenistä eniten yrityshistorioita kirjoitettiin 1990-luvulla. Koko ajanjaksolla toimialoista selvästi suosituimpia olivat osuustoiminta ja teollisuus, joita kumpaakin käsiteltiin yli kolmessakymmenessä prosentissa yrityshistorioita. 1990-luvulla teollisuutta käsitteli lähes puolet yrityshistorioista ja toiseksi suosituimpana toimialana oli palvelut ja liikenne, lähes kahdenkymmenen prosentin osuudella. Kaiken kaikkiaan yrityshistoriat todettiin tutkimuksessa laadultaan kirjavaksi joukoksi: mukana on sekä vaatimattomia historiikkeja että ammattilaisten kirjoittamia korkeatasoisia historioita.²⁹

Yritysten arkistoja tutkijan kannalta ovat käsitelleet esimerkiksi Rowlinson ja Decker. Heidän perimmäisenä tarkoituksenaan on esitellä omien kokemustensa ja toimintatapojensa kautta sitä kuinka historiantutkijat toimivat arkistoissa. Rowlinson kuvailee millä tavoin hän muodosti oman tutkimusaineistonsa Cadbury-yrityksen arkistomateriaalista. Decker puolestaan kertoo miten hän päätyi rajaamaan ja valikoimaan arkistomateriaalia tehdessään väitöskirjaansa. Tätä puolta ei historiantutkimuksessa juurikaan korosteta, mikä taas kummastuttaa esimerkiksi organisaatiotutkijoita, jotka ovat tottuneet erittelemään useimmiten haastatteluilla kerätyn tutkimusdatansa keräykseen ja

28 Vuonna 1998 korostettiin, että taloushistorian lisäksi vastaan otetaan myös sosiaalishistoriaa käsitteleviä artikkeleita, mutta liiketoimintahistoriaa ei vielä mainittu. Vuonna 2003 lehden linjana oli julkaista artikkeleita talous- ja sosiaalishistoriasta, mukaan lukien liiketoimintahistoria. Vuonna 2008 edellä mainitut historian alat mainittiin jo tasaveroisina: ”[...] broad field of Nordic economic, social and business history [...]”. SEHR 1998 vol. 46, no. 1, Editors' note; SEHR 2003 vol. 51, no. 1, Editors' introduction; SEHR 2008 vol. 56, no. 3, Editors' note.

29 Karonen & Lamberg & Ojala 2000.

valintaan liittyvää metodologiaa hyvinkin tarkasti.³⁰ Historiantutkijoiden ylimalkaisuus tutkimustyönsä konkreettisen puolen kuvauksessa on herättänyt keskustelua myös alan sisällä. Jorma Kalela tiivistää asian seuraavasti: ”Mitä alan edustaja *käytännössä tekee* ei ole sitä, mitä hän *sanoo tekevänsä* eikä kumpikaan näistä ole sitä, mitä *metodiesitykset edellyttävät* hänen tekevän.”³¹

Elinkeinoelämän keskusarkistojen historiasta aiempaa tutkimusta on saatavilla varsin rajoitetusti. Erhvervsarkivetin osalta olen etupäässä käyttänyt arkiston 50-vuotista taivalta juhlistavaa artikkelia ”Erhvervsarkivet 1948–1998”, joka on ilmestynyt arkiston julkaisussa *Erhvervshistorisk Årbog* vuonna 1997. Artikkelin ovat kirjoittaneet arkiston työntekijät.³² Centrum för Näringslivshistorian kohdalla päälähteenäni on ollut Anders Johnsonin artikkeli ”Stockholms Företagsminnen 30 år”, joka on kirjoitettu vuonna 2004 yhdistyksen täyttäessä 30 vuotta. Artikkelin on ilmestynyt yhdistyksen lehdessä *Företagsminnen*. Erhvervsarkivetin historiaan verrattuna Johnsonin teksti on kepeämpää ja sitä on vähemmän. ELKAN perustamisesta kerrotaan vuonna 1990 ilmestyneessä artikkelissa, jonka ovat kirjoittaneet arkiston ensimmäinen johtaja Matti Lakio ja nykyinen johtaja Jarmo Luoma-Aho. Lisäksi Luoma-Aho kertoo lyhyesti ELKAN kolmekymmenvuotisesta historiasta arkiston sähköisessä tiedotuslehdessä *Eemelissä* vuodelta 2011³³.

1.4 Lähdeaineisto ja termien määrittely

Työn keskeisimmän lähdeaineiston muodostavat ne 20 *Scandinavian Economic History Review*ssä vuosina 2003–2012 ilmestynyttä artikkelia, joissa oli käytetty

30 Rowlinson 2004; Decker 2013.

31 Kalela 2000, 16.

32 Erhvervsarkivet 1948–1998 1997. Oma kappaleeni on erillispainos artikkelista, jonka olen saanut arkistosta. Suomesta vuoden 1997 Erhvervshistorisk Årbogia voi olla vaikea löytää.

33 Lakio & Luoma-aho 1990; Luoma-Aho 2011.

liikearkistoja lähteinä. Löytääkseni enemmän liikearkistoja käyttävää tutkimusta kävin läpi myös *Scandinavian Journal of Management* -aikakauskirjan artikkeleita, joista en kuitenkaan löytänyt liikearkistolähteitä. Syynä voi mahdollisesti olla julkaisujen erilaiset tavat lähdeviitteiden merkitsemisessä. *Scandinavian Economic History Review* on ilmestynyt vuodesta 1952 lähtien *Scandinavian Society of Economic and Social History* -seuran julkaisemana ja nykyään sen kaikki numerot ovat luettavissa myös sähköisesti Taylor & Francis -kustantamon internetportaalissa. Tutkimusajanjaksolla vuosina 2003–2012 julkaisu ilmestyi kolmesti vuodessa. Lehden verkkosivujen mukaan julkaisussa ilmestyy pääasiassa Pohjoismaita käsitteleviä artikkeleita talous-, liiketoiminta- ja sosiaalhistorian aloilta. Aikakauskirja tarjoaa ajankohtaista tutkimustietoa sekä pohdintoja ja debatteja. Tutkimusotteista niin kvalitatiivinen kuin kvantitatiivinenkin ovat edustettuina.³⁴

Suhteuttaakseni liikearkistoja hyödyntävän tutkimuksen määrää SEHRissä alan kansainväliseen tasoon, kävin läpi myös kahden muun julkaisun lähdeviitteet. Julkaisuiksi valitsin liiketoimintahistorian alalta kaksi yleisesti arvostettua julkaisua³⁵: brittiläisen *Business Historyn* ja amerikkalaisen *Business History Reviewn*. Tieteellisten julkaisujen tason arvioimiseksi on olemassa monenlaisia indikaattoreita. Tieteellisten seurain valtuuskunnan julkaisufoorumi-arvioinnissa *Business History* saavutti korkeimman eli kolmannen tason. *Business History Review* sekä *Scandinavian Economic History Review* luokiteltiin tasolle kaksi. Kolmannelle tasolle luokiteltavat julkaisut edustavat valtuuskunnan mukaan alansa ehdotonta huippua ja niiden vaikuttavuus esimerkiksi viittausindikaattoreilla mitattuna on suuri. Tasolle kaksi luokitellaan eri tieteenalojen johtavat, kansainväliset julkaisukanavat. Ainoastaan 20 prosenttia kaikista alan luokitelluista julkaisuista hyväksytään tasolle kaksi.³⁶

34 Aikakauskirjan verkkosivut, <http://www.tandfonline.com>, viitattu 10.7. 2013.

35 Katso esimerkiksi: Amatori 2009, 11; Jones & van Leeuwen & Broadberry 2012, 229 ja Rowlinson & Delahaye 2009, 91. Kolmantena johtavana englanninkielisenä julkaisuna mainitaan usein *Enterprise & Society*.

36 Suomalaisen Julkaisufoorumi-arviointihankkeen tavoitteena on luoda laatuluokitus tieteellisille julkaisukanaville. Arvioinnin ovat suorittaneet alakohtaiset asiantuntijat. Arviointi suoritetaan kolmen

SCImago journal ranking on yksi useista viittausindikaattoreista, jonka tulokset ovat vapaasti internetissä saatavilla. Kyseisessä indikaattorissa *Business History* sai myös korkeimman tuloksen, mutta *Business History Review* oli sitä hyvin lähellä. SEHRin tulos oli selvästi kärkijulkaisuja heikompi. Tuloksiin saattaa hyvinkin vaikuttaa se, että *Business History* ilmestyy peräti seitsemän kertaa vuodessa, kun taas *Business History Review* ilmestyy neljästi ja SEHR kolmesti vuodessa.³⁷ Toisaalta Jones esittää artikkelissaan erään toisen mittauksen tulokset, joissa *Business History Review* sai selvästi korkeamman lukeman kuin *Business History*. Joka tapauksessa on syytä pitää mielessä, että kaikkien yllä mainittujen aikakauskirjojen kertoimet ovat melko pieniä verrattuna eräiden muiden tieteenalojen julkaisuihin³⁸. Tämän voidaan tulkita kertovan liiketoimintahistorian pienuudesta tieteenalana ja osoittavan tutkijoiden huolen siitä, että liiketoimintahistoriantutkimusta ei lueta muiden tieteenalojen parissa todeksi. Toisaalta viittausindikaattorit eivät kerro suoraan tutkimuksen laadusta. Eräät tieteenalat, kuten esimerkiksi psykologia perustuvat viittausten ketjuihin, jolloin aiempi tutkimus muodostaa uuden tutkimuksen empiirisen pohjan. Historiantutkimus sen sijaan perustuu esimerkiksi arkistolähteiden käyttöön ja pitkät viittausketjut aiempiin tutkimuksiin ovat harvinaisia³⁹.

Business History ja *Business History Review* osalta kävin läpi lehdissä ilmestyneet tutkimusartikkelit vuosilta 2011–2012.⁴⁰ Kuten todettua *Business*

vuoden välein. Tuorein ja samalla ensimmäinen arviointi on vuodelta 2011. Hankkeessa eri tieteenaloilta on arvioitu yhteensä 19500 julkaisua. Tieteellisten seurain valtuuskunnan julkaisufoorumi, <http://www.tsv.fi/julkaisufoorumi/index.html>, viitattu 10.9.2013.

37 SCImago journal ranking-indikaattori mittaa julkaisun artikkelien saamia viittauksia muissa julkaisuissa ja painottaa tulokset muiden julkaisujen vaikuttavuuden (eli niiden saamien viittausten) mukaan. SJR -indeksin painokertoimet vuodelta 2012: *Business History* 0.469, *Business History Review* 0.395, *Scandinavian Economic History Review* 0.173. SCImago country & Journal ranking, <http://www.scimagojr.com>, viitattu 10.9.2013.

38 Jones & van Leeuwen & Broadberry 2012, 229: ”In 2011, the 5-Year Impact Factor of *Business History*, the leading British journal, was 0.248, while the 5-Year impact factor of *Business History Review*, the leading US journal, was 0.684. In contrast, the *Quarterly Journal of Economics* was 8.716, the *Academy Management Review* was 8.211, and *Strategic Management Journal* was 6.708.”

39 Harvey & Kelly & Morris & Rowlinson 2010, 3.

40 BH 2011–2012; BHR 2011–2012.

History ilmestyy vuodessa seitsemän kertaa ja *Business History Review* neljästi. *Business History*ssa ilmestyi kahden vuoden aikana yhteensä 102 tutkimusartikkelia ja *Business History Review*ssä yhteensä 39 tutkimusartikkelia. SEHRissä ilmestyi vuosina 2003–2012 yhteensä 119 tutkimusartikkelia. SEHRin kohdalla olen huomionut myös erityisten teemanumeroiden yhteydessä olleet aiheita esittelevät artikkelit⁴¹ siltä varalta, että niissä esiintyisi viitteitä liikearkistoihin. Prosentuaalisesti eniten liikearkistoja oli käytetty *Business History Review*n artikkeleissa (56 %) ja melko samaan lukemaan ylsi myös *Business History* (48%). SEHRissä liikearkistolähteitä oli yhteensä 20 artikkelissa eli 17 prosentissa artikkeleita. Ero johtuu siitä, että pääosin SEHRissä julkaistaan taloushistoriallista tutkimusta kuten jo julkaisun nimestä voi päätellä. Artikkelien otsikoiden perusteella päädyin arvioon, että SEHRissä 33 artikkelia voisi luokitella liiketoimintahistoriaa käsitteleviksi. Liikearkistolähteitä sisältäneistä artikkeleista aiheidensa puolesta liiketoimintahistoriaa käsitteli 15 artikkelia. Näitä lukuja vertaamalla päästäänkin jo samoihin lukemiin kärkijulkaisujen kanssa. Tällä tavoin laskettuna SEHRissä ilmestyneistä liiketoimintahistoria-artikkeleista noin 45 prosentissa oli käytetty liikearkistoja.

Elinkeinoelämän keskusarkistoja vertailtaessa olen hyödyntänyt arkistojen toimintakertomuksia. ELKAsta olen saanut toimintakertomukset sähköpostilla lähes jokaiselta vuodelta. Centrum för Näringslivshistoriaasta olen saanut toimintakertomuksia joiltakin vuosilta, niin ikään sähköpostilla. Viimeisin saamani toimintakertomus on vuodelta 2009. Erhvervsarkivetista olen saanut toimintakertomukset joiltakin vuosilta valokopioina. Erhvervsarkivet liitettiin osaksi Tanskan valtionarkistoa vuonna 1992. Tämän jälkeen arkistossa ei ole tehty omia toimintakertomuksia. Tanskan valtionarkiston (Statens Arkivet) toimintakertomukset vuodesta 2008 eteenpäin ovat saatavilla arkiston

41 Esimerkiksi Ojala & Lamberg 2005, 7 ”The nordic forest industry in retrospect: An introduction”.

internetsivuilla. Tutkimukseeni liittyen lähetin arkistoille sähköpostikyselyn⁴², johon sain vastaukset ELKAsta ja Erhvervsarkivetista. Kyselyllä pyrittiin selvittämään keskusarkistojen arkistomateriaalin toimialoittaista ja ajallista jakautumista ja sitä onko materiaalissa selkeitä aukkoja joidenkin toimialojen tai ajanjaksojen suhteen. Lisäksi kysyttiin aineistojen käyttörajoituksista sekä pyydettiin arkistonjohtajia arvioimaan oman maansa liikearkistojen tilaa yleisellä tasolla.

Lopuksi määrittelen työssä käyttämäni arkistoihin liittyvät termit vielä hieman tarkemmin. Sanalla arkisto on kolme eri merkitystä. Sillä voidaan viitata arkistihuoneeseen eli fyysiseen, rajattuun tilaan, jossa asiakirjoja säilytetään. Toiseksi arkistolla voidaan tarkoittaa organisaatioyksikköä tai laitosta, joka säilyttää arkistoa tai arkistoja. Päätearkistoja ovat esimerkiksi ELKA ja Erhvervsarkivet, jotka säilyttävät pysyvästi säilytettävää arkistomateriaalia. Päätearkistoissa arkistot palvelevat tyypillisesti tutkimuskäyttöä. Amerikkalaisessa arkistohallinnan perinteessä sanalla *archives* tarkoitetaan nimenomaan tutkimuksen tarpeisiin säilytettyjä ja seulottuja arkistoja, kun taas organisaatioiden aktiivikäytössä olevista arkistoista käytetään termiä *records*. Muussa englanninkielisessä tutkimuksessa termejä saatetaan kuitenkin käyttää ristiin. Kolmanneksi arkistolla tarkoitetaan yhteisön tehtävien hoitamisesta tai henkilön toiminnasta kertyneiden asiakirjojen tai asiakirjallisten tietojen kokonaisuutta.⁴³

Arkistonmuodostaja on määritelmän mukaan yhteisö, jonka tehtävien hoitamisesta tai yksityinen henkilö, jonka toiminnasta on syntynyt tai syntyy yksi tai useampi arkisto.⁴⁴

42 Katso liite 1, Sähköpostikysely arkistoille.

43 Lybeck et al. 2006, 228, 257.

44 Lybeck et al. 2006, 258.

Arkistosarja on muodoltaan, tehtävältään tai sisällöltään yhteenkuuluvien, määräjärjestyksessä olevien arkistoyksiköiden kokonaisuus, jolla on yhteinen nimeke.⁴⁵

45 Lybeck et al. 2006, 264.

2. Elinkeinoelämän keskusarkistot Tanskassa, Ruotsissa ja Suomessa

2.1 Erhvervsarkivet

Tanskalaisen historiantutkimuksen parissa oli 1900-luvun alussa herännyt kiinnostus taloushistoriaa ja talouteen liittyviä kysymyksenasetteluja kohtaan. Kysymyksiin ei kyetty saamaan tyydyttäviä vastauksia käyttämällä jo olemassa olevia, virallisia arkistolähteitä. Vuonna 1922 perustettiin seura⁴⁶, jonka tarkoituksena oli kerätä yksityisluonteista arkistomateriaalia historiantutkimusta varten. Materiaalia kerättiin lopulta niin paljon, ettei Tanskan valtionarkistolla ollut mahdollisuuksia ottaa sitä vastaan. 1930-luvulla kerättiin vielä lisää aineistoa, varsinkin Kööpenhaminan yliopiston uusi historian ja yhteiskuntatalouden (*samfundsøkonomi*) laitos jänosi lisää materiaalia. Liikearkistojen lisäksi kerätty materiaali sisälsi ammattiyhdistysten aineistoja, kuten tietoja palkoista ja työoloista. Keräysprojektin loputtua aineistolle ei kuitenkaan löytynyt halukasta säilyttäjää.⁴⁷

Säilytysongelman ratkaisemiseksi alettiin hahmotella yksityistä arkistoa, ja vuonna 1942 kokoontui komitea, jonka tarkoituksena oli liike-elämän arkiston perustaminen Århusiin.⁴⁸ Kokouksessa olivat läsnä Århusin pormestari, joitakin Århusin yliopiston edustajia ja valtionarkistonhoitaja. Århusin valintaan arkiston sijoituspaikaksi vaikutti suuresti sinne vuonna 1928 perustettu yliopisto, joka tarvitsi materiaalia historiantutkimusta varten⁴⁹ ja toisaalta mieluusti halusi arkistoinstituution valtionkirjaston, observatorion ja kaupunginmuseon jatkoksi.

46 Erhvervsarkivet 1948–1998, 5. Seuralla oli täsmällinen, mutta melko vaikeasti muistettava nimi: Videnskabernes Selskabs Kommission til Undersøgelse af de i Dansk Privateje Bevarede Kilder til Dansk Historie, eli tieteellinen seura Tanskan yksityisesti säilytettyjen historiallisten lähteiden tutkimiseksi.

47 Erhvervsarkivet 1948–1998 1997, 6.

48 Erhvervsarkivet 1948–1998 1997, 6.

49 Rastas 1975, 22.

Århusin kunta tarjosi arkistolle tilat juuri käyttöön vihitystä kaupungintalosta. Toiminta alkoi varsin pienimuotoisesti. Henkilökuntaa oli palkattu yhden maisterin ja kahden opiskelijan verran. Vuoteen 1947 mennessä nuori arkisto oli kuitenkin tehnyt yhteydenottoja 1400 yritykseen ja 43 kauppahuoneeseen arkistoluovutusten ja organisaation rahoituksen merkeissä. Arkiston toiminnan turvaamiseksi päätettiin pian perustaa uusi yhdistys⁵⁰. Yhdistyksen kokouksessa 4. kesäkuuta 1948 luotiin uusi ja itsenäinen instituutio, ja varsinaisesti Erhvervsarkivetin toiminta lasketaan alkavan vuodesta 1948⁵¹. Arkiston perustuspäykälät turvasivat Århusin kunnan ja yliopiston edustuksen arkiston johtokunnassa. Pykälissä todettiin arkiston olevan valtionarkiston suoran valvonnan alainen. Arkistonhoitajaksi ja johtajaksi palkattiin 26-vuotias historianmaisteri Vagn Dybdahl, joka oli työskennellyt arkistossa jo vuodesta 1942 lähtien. Dybdahlin lisäksi työntekijöinä oli neljä assistenttia (historian opiskelijoita) sekä kaksi sihteerä.⁵² Arkiston muodollisesta itsenäisyydestä huolimatta Århusin kunta tarjosi sille tilat ja maksoi niiden käytöstä aiheutuvat kulut.⁵³ Tanskan elinkeinoelämää 1950-luvun alussa ravistelleen rakenne- muutoksen seurauksena arkistolle kertyi aineistoa sellaista tahtia, että se joutui toimintansa alkutaipaleella muuttamaan suurempiin tiloihin useampaan kertaan.⁵⁴

Jatkuvan tilanpuutteen takia Erhvervsarkivetissa oli 1960-luvun alussa käännetty katseet tyhjillään olleeseen valtionkirjaston rakennukseen. Yksityisenä toimijana valtionkirjaston tiloihin ei kuitenkaan ollut mahdollisuuksia päästä. Lopullinen ratkaisu tilaongelmille ja jatkuville taloudellisille vaikeuksille saatiin vuonna 1962 uuden arkistolain myötä. Erhvervsarkivet siirtyi valtion viralliseksi arkistoinstituutioksi, mutta sitä ei suoraan liitetty valtionarkistoon,

50 Erhvervsarkivet 1948–1998 1997, 6. Stifelse af selskabet til fremme af dansk Erhvervshistorie eli yhdistys Tanskan elinkeinohistorian edistämiseksi.

51 Erhvervsarkivet 1948–1998 1997, 7.

52 Erhvervsarkivet, beretning om virksomheden 1949, 95.

53 Rastas 1975, 22.

54 Erhvervsarkivet 1948–1998 1997, 10. Vuonna 1950 arkisto muutti yliopiston tiloihin, jossa arkistotilaa oli yhteensä noin 2000 hyllymetriä. Pian nekin tilat täytyivät ja arkisto joutui muuttamaan Århusin vanhalle rautatieasemalle vuonna 1958.

vaan se toimi opetusministeriön alaisena⁵⁵. Arkiston johtokuntaan kuului nyt seitsemän jäsentä: valtionarkistonhoitaja, kaksi elinkeinoelämän edustajaa, kaksi yliopiston edustajaa ja kaksi johtokunnan ehdottamaa jäsentä, joista toisessa jatkoi Århusin kaupungin edustaja. Arkiston tavoitteiksi kirjattiin ”ottaa vastaan liike-elämän organisaatioiden, yritysten ja yksityisten henkilöiden arkistoja [..] saattaa ne historiantutkimuksen käyttöön, sekä toteuttaa myös itsenäisesti tutkimustyötä”⁵⁶. Århusin kunnan tuki arkistolle jatkui ja vastapalveluksena Erhvervsarkivet vastasi kunnan vanhemmasta arkistomateriaalista.⁵⁷

Vuonna 1992 Erhvervsarkivet liitettiin osaksi Tanskan valtionarkistolaitosta. Aikaisempaan verrattuna muutos tarkoitti tiukempaa kontrollia. Useat asiat, joista arkistonjohtaja oli aiemmin päättänyt itsenäisesti siirtyivät Statens Arkivetin johtokunnan päätettäväksi. Arkisto joutui luopumaan joidenkin sen yhteyteen muodostuneiden kylä- ynnä muiden historiallisten seurojen toiminnan tukemisesta. Tämän historiakatsauksen pohjana toimineesta juhlaulkaisusta (*Erhvervsarkivet 1948–1998*), välittyä melko selvästi työntekijöiden tyytymättömyys uuteen tilanteeseen. 1990-luvun laman myötä julkisen sektorin menot joutuivat Tanskassa entistä tiukempaan syyniin. Tulostavoitteiden myötä Erhvervsarkivetissa kasvava osa työntekijöiden ajasta kuluu erilaisten tietojen keruuseen ja raportointiin, mikä tietenkin vähentää arkistotyöhön käytettävän työpanoksen määrää. Pienen organisaation näkökulmasta byrokratian lisääntyminen tuntuu epätarkoituksenmukaiselta. Yksi konkreettinen seuraus siirtymisestä valtionarkiston alaisuuteen on ollut se, että osa henkilökunnasta palkataan vain määräaikaisiin sopimuksiin.⁵⁸

55 Rastas 1975, 22.

56 Erhvervsarkivet 1948–1998 1997, 11 ”[...] modtage arkivalier fra erhvervslivets organisationer og virksomheder og fra enkeltpersoner [...] at stille sådanne arkivalier til rådighed for den historiske forskning og selvstændigt at gennemføre forskningsarbejder.”

57 Erhvervsarkivet 1948–1998 1997, 11.

58 Erhvervsarkivet 1948–1998 1997, 32.

2.2 Centrum för Näringslivshistoria

Alun perin Tukholman liikearkistojen säilyttämiseksi perustettu Centrum för Näringslivshistoria (aiemmalta nimeltään Stockholms Företagsminnen) on tätä nykyä ylivoimaisesti suurin yritysten arkistoja keräävä taho Ruotsissa ja se toimii nykyään koko maan laajuisesti. Epävirallisen keskusarkiston aseman sen voidaan katsoa saavuttaneen vuonna 2008, jolloin Ruotsin valtionarkisto Riksarkivet antoi arkistolle tunnustuksen kansallisena resurssina ja alkoi maksaa sille muodollista tukea ensimmäistä kertaa.⁵⁹

Föreningen Stockholms Företagsminnen perustettiin Tukholman kaupunginmuseon filmisalissa 6.11.1974. Yhdistyksen perustaminen oli etupäässä muutaman aktiivisen ja vaikutusvaltaisen henkilön toimeliaisuuden ansiota. Heistä Georg Svensson oli tehnyt elämäntyönsä Bonnierilla ja toiminut muun muassa kustantamon varapuheenjohtajana lähes kaksi vuosikymmentä. Hänen laajat kontaktinsa ja elinkeinoelämän piirissä ansaitsema luottamus olivat yhdistykselle suureksi hyödyksi. Valtionarkistonhoitaja Sven Olsson oli Västmanlandissa toimiessaan todistanut sikäläisten liikearkistojen kehnoa tilaa ja halusi pelastaa Tukholman yritysten arkistot samalta kohtalolta. Kolmas avainhenkilö Lars Bergstig oli toiminut muun muassa Tukholman kaupunginvaltuuston sihteerinä sekä kauppakamarin puheenjohtajan sijaisena.⁶⁰

Perustamiskokouksessa yhdistyksen toiminnalle laadittiin seuraavat tavoitteet:

Föreningen har till ändamål att omhänderta, förvara, vårda, bearbeta och presentera handlingar, bilder och föremål från företag, organisationer och

⁵⁹ Historien om Centrum för Näringslivshistoria, <http://www.naringslivshistoria.se/Om-oss/CfNs-historia/>, viitattu 24.1.2014.

⁶⁰ Johnson 2004, 6.

enskilda med anknytning till Stockholms läns näringsliv samt – för så vitt ej deponenten annorlunda bestämmer – hålla samlingarna tillgängliga för deponenter, forskare och andra intresserade. Föreningen bedriver även konsulterande verksamhet inom sitt intresseområde.⁶¹

Tavoitteet eroavat tietyssä määrin Erhvervsarkivetin ja ELKAN vastaavista. Yhdistys ei keskity pelkästään arkistomateriaaliin, vaan ottaa säilytykseen myös yrityksille kuulunutta esineistöä. Tavoitteissa näkyy pyrkimys toimia melko läheisessä suhteessa yritysten asiakirjahallintoon, esimerkiksi neuvonnan kautta.

Stockholms Företagsminnen oli aluksi hyvin pieni organisaatio. Arkistomateriaalia säilytettiin Tukholman kaupunginarkistossa ja kauppakamari vastasi hallinnosta. Juoksevia asioita hoiti valiokunta, joka koostui aiemmin mainituista henkilöistä. Kuvaavaa on, että yhdistyksen asioita hoidettiin työlounaiden yhteydessä. Vuonna 1976 yhdistys palkkasi ensimmäisen työntekijänsä, tosin vain osa-aikaiseksi. Melko pian toiminnan alkamisen jälkeen yhdistys päätti keskittyä etupäässä arkistomateriaalin vastaanottamiseen, mutta perustamiskokouksen tavoitteiden mukaisesti se otti talletukseen myös esineitä, kuten esimerkiksi mainosmateriaalia ja tuotteiden pakkauksia. Vuodesta 1979 muodostui yhdistykselle eräänlainen käännekohta. Kunnanhallitus (*kommunstyrelse*) käsitteli ehdotusta, jonka mukaan yhdistys tulisi liittää Tukholman kaupunginarkistoon. Toteutuessaan ehdotus olisi merkinnyt yhdistyksen itsenäisen toiminnan loppua. Kunnanhallitus päätyi kuitenkin lisäämään yhdistykselle annettavaa avustusta ja yhdistys kykeni palkkaamaan arkistopäällikön. Samana vuonna yhdistys pääsi myös muuttamaan omiin tiloihin.⁶²

61 Johnson 2004, 6.

62 Johnson 2004, 7–8.

1980-luku oli arkistolle kasvun aikaa. Vuosikymmenen puolivälissä Ruotsin elinkeinoelämä joutui vaikeuksiin ja useat yritykset ajautuivat konkurssiin. Monia konkurssiarkistoja haettiin Stockholms Företagsminneen säilytykseen ja yhdistyksellä oli arkistotiloja useissa osoitteissa ympäri Tukholmaa. Vuonna 1988 perustettiin tytäryritys, joka keskittyi arkistointipalvelujen tarjoamiseen yrityksille. Tytäryrityksen oli tarkoitus tuottaa varoja myös historiallisten arkistojen ylläpitoon. Työntekijöitä yhdistykseen palkattiin Ruotsin palkkatukijärjestelmän (lönebidrag) avulla, joka oli tarkoitettu pitkäaikaistyöttömille ja muuten vaikeasti työllistyville henkilöille. Vuonna 1986 yhdistyksessä oli noin neljäkymmentä työntekijää.⁶³

1990-luvulla heikko taloustilanne alkoi heijastua myös yhdistyksen toimintaan. Kunnat sanoivat irti avustuksensa yhdistykselle. Yrityksille suunnattu kaupallinen toiminta muuttui tappiolliseksi yritysten karsiessa kulujaan. Varsinainen kuolinisku yhdistyksen toiminnalle olivat vuonna 1995 päätetyt muutokset palkkatukijärjestelmään. Vuoden 1995 lopussa yhdistyksellä oli jo 98 työntekijää, joista suurin osa oli työllistetty palkkatuen avulla. Mahdollisuuksia toiminnan jatkamiseksi ei ollut, joten yritys Stockholms Företagsarkiv haettiin konkurssiin huhtikuussa 1997, ja kaikki sen työntekijät irtisanottiin. Yhdistyksellä oli kuitenkin edelleen vastuu historiallisista arkistoista, eikä sen toiminta lakannut missään vaiheessa. Yhdistyksen kansliapäälliköksi ja varatoimitusjohtajaksi palkattiin Alexander Husebye vuoden 1996 lopussa. Hänen vastuullaan oli hoitaa juoksevat asiat ja yhdessä yhdistyksen hallituksen kanssa suunnitella tulevaa toimintaa. Yhdistys keskittyi jälleen ydinosaamiseensa eli historiallisten yritysarkistojen säilyttämiseen ja esittelyyn. Toiminnan alkaessa uudelleen yhdistyksellä oli kahdeksan työntekijää.⁶⁴

Uuden alun jälkeen toiminta on jälleen kasvanut nopeasti. Uusia arkistoja on

⁶³ Stockholms företagsminnen, Verksamhetsberättelse 1986; Johnson 2004, 9–10.

⁶⁴ Johnson 2004, 10.

otettu vastaan suuria määriä. Suurin osa yhdistyksen työntekijöistä on nykyään akateemisen koulutuksen saaneita. Yhdistys toimii pääosin jäsenyrityksiltään keräämän rahoituksen turvin. Yhdistys tuottaa jäsenyrityksilleen monenlaista sisältöä, esimerkiksi internetsivuja säilyttämiensä historiallisten arkistojen pohjalta. Vuonna 2006 yhdistys vaihtoi nimensä Centrum för Näringslivshistoriaksi. Nimenvaihdos koettiin tarpeelliseksi, koska monet yhdistyksen jäsenyrityksistä toimivat kansainvälisesti ja yhdistys saa paljon toimeksiantoja myös Tukholman alueen ulkopuolelta.⁶⁵

2.3 Elinkeinoelämän Keskusarkisto

Elinkeinoelämän Keskusarkiston perustamista Suomeen ehdotettiin ensimmäisen kerran jo 1930-luvulla. Ruotsinkielisten talousmiesten perustamassa *Ekonomiska Samfundetissa* pohdittiin, kuinka liikearkistot saataisiin säilymään tutkimuksen tarpeisiin ja päädyttiin ehdottamaan erityisen laitoksen perustamista. Asian eteenpäin viemiseksi yhdistys asetti komitean, mutta sen toiminta näivettyi sodan vuoksi. Sodan jälkeen Keskuskauppakamari jatkoi keskusarkistoasian edistämistä. Vuonna 1947 perustettiin jälleen komitea tehtävänä harkita kysymystä taloudellisen arkiston perustamisesta. Vuonna 1953 komitea ehdotti taloushistoriallisen arkiston perustamista ja sen kannatusyhdistykselle laadittiin säännöt. Maksajia arkiston tiloille tai henkilökunnalle ei kuitenkaan löytynyt, joten ehdotuksesta luovuttiin. Valtionarkiston toimesta vuonna 1960 järjestettiin neuvottelutilaisuus, jossa päätettiin liike-elämän arkistoyhteistyön lisäämiseksi perustaa erityinen yhdistys. Yhdistyksen nimeksi tuli *Liikearkistoyhdistys* ja yhtenä sen päätavoitteista oli liike-elämän keskusarkiston saaminen Suomeen. Käytännössä yhdistyksen toiminta keskittyi kuitenkin lähinnä yritysten

⁶⁵ Historien om Centrum för Näringslivshistoria, <http://www.naringslivshistoria.se/Om-oss/CfNs-historia/>, viitattu 24.1.2014.

arkistonhoidon neuvontaan ja arkistonhoitajien koulutuskysymyksiin. Perustelut arkiston perustamiseksi olivat vuodesta toiseen samat: huoli yritysten asiakirjojen tuhoutumisesta ja halu saada nämä asiakirjat tutkijoiden käyttöön. Konkreettiset ehdotukset kaatuivat kuitenkin aina varojen puutteeseen.⁶⁶

Laki yksityisarkistojen valtionavusta vuodelta 1974 tarjosi aivan toisetasoiset edellytykset arkiston perustamiselle ja sen toiminnan rahoittamiselle, sillä laki takasi 80 prosentin valtionosuuden arkiston käyttökuluista.⁶⁷ Lain astuttua voimaan Liikearkistoyhdistyksessä virisi vilkas keskustelu elinkeinoelämän keskusarkistosta ja sen tehtävistä. Keskusarkiston perustamiselle omistetussa *Liikearkisto*-lehden numerossa (4/1975) oli kaksikin artikkelia Tanskan Erhvervsarkivetista, joka nähtiin esikuvana, jota kohti Suomessakin tulisi pyrkiä.⁶⁸ Arkiston tarpeellisuudesta oltiin yhtä mieltä ja sijoituspaikaksi ehdotettiin kaupunkia, jossa toimisi yliopisto sekä merkittäviä kauppa- ja teollisuusyrityksiä. Esimerkiksi Jyväskylää, Tamperetta ja pääkaupunkiseutua ehdotettiin arkiston sijaintipaikaksi. Tehtyjen selvitysten tulokset jäivät kuitenkin laihoiksi, sillä arkiston taustayhteisö ei saanut tuekseen riittävästi organisaatioita. Elinkeinoelämän keskusjärjestöissä oltiin sitä mieltä, että arkiston oli kyettävä kannattamaan itse itsensä ilman niiden tukea.⁶⁹

Hankkeen toteutumisen tiellä oli vielä puuttuvan 20 prosentin rahoitusosuuden maksajan löytäminen. Niinpä arkiston sijoitustoiveista tingittiin, kun Mikkelin kaupunki tarjoutui yllättäen vuoden 1979 alussa puuttuvan rahoitusosuuden

66 ELKA, Toimintakertomus 1981, 1–2; Lakio & Luoma-aho 1990, 273–274; Luoma-Aho 2011; <http://www.elka.fi/kotisivu/index.php?id=88&page=Historia>, viitattu 2.9.2013.

67 Lakio & Luoma-aho 1990, 274; Laki yksityisluontoisten arkistojen valtionavusta 20.12.1974/998. Lain taustalla oli halu saada yksityiset asiakirjat tutkimuksen piiriin niihin kohdistuneen lisääntyneen mielenkiinnon takia sekä taustatiedoiksi virallisille asiakirjoille. Lain valmistelu aloitettiin vuonna 1970 ja se astui voimaan vuonna 1975. Lain mukaan lakisääteistä valtionapua, jolla korvataan 80 prosenttia arkiston hyväksytyistä kustannuksista eli muun muassa henkilökunnan palkoista, arkistoaineksen keräämisestä koituvista matka- ynnä muista kustannuksista sekä tilojen vuokrasta, ylläpidosta ja laitteistosta myönnetään rekisteröidyn yhdistyksen tai säätiön ylläpitämälle yksityisluontoiselle arkistolle.

68 *Liikearkisto* 4/1975.

69 Lakio & Luoma-aho 1990, 273–274; Luoma-Aho 2011.

maksajaksi. Mikkelin kaupunki kiinnostui arkistohankkeesta, koska sen katsottiin sopivan hyvin kaupungissa jo toimivien laitosten, Helsingin kauppakorkeakoulun johtamiskeskuksen, Itä-Suomen instituutin ja Mikkelin maakunta-arkiston jatkeeksi. Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkiston säätiö perustettiin joulukuussa 1979.⁷⁰ Keskusarkisto aloitti toimintansa vuonna 1981, kun se oli ensin hyväksytty virallisesti valtionavun piiriin ja Mikkelin kaupunki oli saanut kunnostettua arkistolle tilat. ELKAn ensimmäisessä toimintakertomuksessa arkiston tarkoitusta ja tehtäviä kuvaillaan seuraavasti: "[...] on maamme elinkeinoelämää palveleva valtakunnallinen laitos, jonka tehtävänä on elinkeinoelämän järjestöjen, yritysten ja yksityisten elinkeinoelämässä toimineiden henkilöiden arkistojen kokoaminen, järjestäminen ja säilyttäminen sekä saattaminen tutkijoiden käytettäväksi."⁷¹

Elinkeinoelämän Keskusarkiston tiloiksi kunnostettiin entinen armeijan varastorakennus, johon säilytystilaa arkistoille tuli vajaat 7000 hyllymetriä. Toiminta käynnistyi yhteensä viiden työntekijän voimin. Ensimmäisen vuoden toimintakertomuksen mukaan arkiston perustaminen osoittautui erittäin tarpeelliseksi yritysarkistojen säilymisen kannalta. Etenkin suuret yritykset luovuttivat hallussaan olleita niihin sulautuneiden yritysten arkistoja. ELKA herätti perustamisvuotenaan paljon mielenkiintoa ja siihen tutustui suuri joukko ihmisiä⁷², mutta tutkijapalvelu oli vielä melko vähäistä.⁷³ Arkiston alkuvuosina jotkut yritykset epäröivät aineistojensa luovuttamista ELKAan, ja sitä luultiin jopa verottajan salajuoneksi yritysten tietojen urkkimiseksi.⁷⁴ Työnantajien

70 ELKA, Toimintakertomus 1981, 3; Lakio & Luoma-aho 1990, 276–277; <http://www.elka.fi/kotisivu/index.php?id=88&page=Historia>, viitattu 2.9.2013. Perustajajäseniä olivat Helsingin Kauppakorkeakoulu, Itä-Suomen Instituutin Kannatusyhdistys r.y., Keskuskauppakamari, Liikearkistoyhdistys r.y., Liiketyönantajain Keskusliitto LTK r.y., Mikkelin Kauppakamari, Mikkelin kaupunki, Mikkelin läänin maakuntaliitto, Suomalaisen Liikesivistysrahaston Kannatusyhdistys r.y., Suomen kulttuurirahasto, Suomen Työnantajain Keskusliitto ja Teollisuuden Keskusliitto. Samat jäsenet ovat yhä mukana säätiön hallinnossa, joskin nimi- ja organisaatiomuutoksia on vuosien varrella tapahtunut.

71 ELKA, Toimintakertomus 1981, 5.

72 ELKA, Toimintakertomus 1981, 9, yhteensä 358 asiakas- ja tutustumiskäyntiä.

73 ELKA, Toimintakertomus 1981, 8.

74 <http://www.elka.fi/kotisivu/index.php?id=88&page=Historia>, viitattu 2.9.2013.

keskusjärjestöjen ja suuryritysten, kuten Enso Gutzeitin luovuttaessa arkistojaan ELKAan epäilykset sen toiminnan tarkoituseristä pikkuhiljaa hälväivät, ja arkistoja alkoi virrata ELKAan kiihtyvällä tahdilla. Toimintakertomusten mukaan 1990-luvun lama lisäsi ELKAan tarjottavan arkistoaineuksen määrää.⁷⁵ Erhvervsarkivetin ja Centrum för Näringslivshistorian alkutaipaleisiin verrattuna ELKAN toiminta on kasvanut melko tasaisesti ja hallitusti, ja uusia tiloja on saatu rakennettua sitä mukaa, kun vanhat ovat täyttyneet. Suurimpana syynä ELKAN vakaaseen kehitykseen voitaneen pitää valtion rahoitusosuuden tuomaa turvaa ja myös Mikkelin kaupungin sitoutuneisuutta arkiston kehittämiseen.

2.4 Keskusarkistojen erot ja yhtäläisyydet

Arkistojen historioissa on havaittavissa monia samankaltaisuuksia, mutta myös selkeitä eroja. Yksi kaikkia arkistoja yhdistävä piirre on paikallisen kunnan tai kaupungin tuen merkitys arkistojen alkutaipaleella. Centrum för Näringslivshistoria ja Erhvervsarkivet olivat aluksi hyvin pieniä organisaatioita, ja ne olivat riippuvaisia kaupungin tarjoamista tiloista. ELKAN perustamisen ratkaisi viime kädessä Mikkelin kaupungin mukaantulo. Arkistojen perustamisen lähtökohtana on kaikissa maissa ollut huoli yritysten arkistojen säilyvyydestä. Yritysten ja elinkeinoelämän arkistot on nähty tarpeellisena tutkimukselle ja tärkeänä vastapainona viranomaisarkistoille. Tanskassa arkiston perustaminen johtui tilanteesta, jossa yritysten arkistoja oli jo kerätty tutkimuksen käyttöön, mutta niille ei löytynyt säilyttäjää. Ruotsissa asiaan tarttui pieni joukko aktiivisia ihmisiä, joista osa oli toiminut liike-elämässä. Suomessa ja Tanskassa elinkeinoelämä ja yritykset ovat olleet melko passiivisia omien arkistojensa säilyttämisen suhteen. Suomessa elinkeinoelämän keskusarkistoa puuhattiin

⁷⁵ ELKA, Toimintakertomus 1986; ELKA, Toimintakertomus 1990; ELKA, Toimintakertomus 1994; <http://www.elka.fi/kotisivu/index.php?id=88&page=Historia>, viitattu 2.9.2013.

Liikearkistoyhdistyksen toimesta, jossa oli mukana yritysten arkistohoidosta vastaavia henkilöitä sekä useita historiantutkijoita.

Erhvervsarkivetin tapauksessa toiminnan vakiintuminen oli valtion mukaantulon ansiota, joka konkretisoitui vuoden 1962 arkistolain myötä. Elinkeinoelämän keskusarkistoa oltiin Suomessa pohdiskeltu ja valmisteltu komiteoissa jo vuosikymmeniä, mutta vasta arkistolaki vuodelta 1974 mahdollisti taloudellisen tuen arkiston perustamiselle. Erhvervsarkivet säilyi melko itsenäisenä toimijana vuoteen 1992 asti, jolloin se liitettiin osaksi Tanskan valtionarkistoa. Arkiston 50-vuotishistoriikista voi riveiltä ja rivien välistä tulkita, että yhdistyminen toi arkistolle enemmän haittaa kuin hyötyä.⁷⁶ ELKA on pysynyt yksityisenä keskusarkistona, ja Mikkelistä on kehittymässä varsinainen Suomen arkistokeskittymä. Mikkelin kaupungin ja valtionosuuden lisäksi ELKA on onnistunut saaman jonkin verran rahoitusta myös yrityksiltä, esimerkiksi niiden luovuttamien arkistojen järjestelytyöhön. ELKAan ja Erhvervsarkivetiin verrattuna Centrum för Näringslivshistorian toiminta-ajatus on täysin omanlaisensa ja lienee ainutlaatuinen myös koko maailman mittakaavassa. Yhdistys on alusta asti ollut aktiivinen elinkeinoelämän suuntaan ja se on kyennyt hankkimaan rahoitusta yrityksiltä. Vastapalveluksena se tuottaa yrityksille lisäarvoa niiden oman historian kautta. Tässä apuna on ollut sähköisen median ja internetin tuoma mullistus. Markkinoinnin ja tavoitettavuuden kannalta hyvin tehty ja vuorovaikutteinen internetsivusto herättäneen huomattavasti suuremman kiinnostuksen kuin mihin paraskaan kirjamuotoinen yrityshistoria voi toivoa yltävänsä.

Nykyään Centrum för Näringslivshistorialla on arkistomateriaalia noin 60 hyllykilometriä, Erhvervsarkivetillä noin 50 hyllykilometriä ja ELKAlla noin 30 hyllykilometriä.⁷⁷ Centrum för Näringslivshistoria on myös toimintamenoiltaan

⁷⁶ Erhvervsarkivet 1948–1998 1997, 34.

⁷⁷ ELKA Toimintakertomus 2012, 15; CfN internetsivu <http://www.naringslivshistoria.se/Om-oss/>, viitattu 26.2.2014; Tanskan valtionarkiston internetsivu

arkistoista suurin. Vuonna 2010 CfN:n toimintamenot olivat lähes 3,5 miljoonaa euroa. ELKAN toiminnan kokonaismenot samalta vuodelta olivat reilut kaksi miljoonaa euroa, tosin ELKAN menoista suurin osa johtui sota-arkiston kunnostamisprojektista, joka alkoi vuonna 2007 ja jonka kulut maksaa puolustusministeriö. Vuonna 2006, jolloin sota-arkiston kunnostamisprojektia ei oltu vielä aloitettu ELKAN menot olivat noin 800 000 euroa. Erhvervsarkivetin menot vastaavat melko hyvin ELKAN ”normaaleja” toimintamenoja, eli ne ovat jonkin verran alle miljoona euroa vuositasolla⁷⁸.

Vuonna 2010 CfN työllisti 26 henkilöä, joista suurin osa työskenteli arkistotehtävissä. Työntekijöitä toimi myös internetsivujen tuotannossa, viestinnässä ja mainonnassa, rahoituksen hoidossa sekä yhdistyksen lehden *Företagsminnen* toimituksessa. Erhvervsarkivetissa oli vuonna 2008 kahdeksan kokoaikaista ja neljä osa-aikaista työntekijää. ELKAssa työskenteli vuonna 2011 yksitoista kokoaikaisesti palkattua henkilöä ja kaksi osa-aikaista. Sota-arkiston kunnostusprojektissa työskenteli 25 kokoaikaista ja neljä määräaikaista työntekijää.⁷⁹

Kävijämäärien suhteen Centrum för Näringslivshistorian tietoja ei valitettavasti ole saatavilla. ELKasta ja Erhvervsarkivetista tietoja sen sijaan löytyy. Kummassakin arkistossa on tilastoitu tutkijasaliin tilatut asiakirjalainat, jotka antavat arkiston todellisesta käytöstä mielestäni paremman kuvan kuin kävijämäärien vertailu. Vuosina 2009–2012 tutkijasaliin tilattujen lainojen keskiarvo oli Erhvervsarkivetissa lähes 7000 kappaletta ja ELKassa hieman yli 2000 kappaletta vuositasolla. Tältä pohjalta arvioituna Tanskan arkistoa

http://www.sa.dk/content/dk/om_statens_arkiver/, viitattu 26.2.2014.

78 ELKA, Toimintakertomus 2006, 12; ELKA, Toimintakertomus 2010, 4; Centrum för Näringslivshistorian toimitusjohtaja Alexander Husebyen puhe 2010; sähköpostikeskustelu Erhvervsarkivetin osastonjohtaja Lone H. Liljegrenin kanssa 2011.

79 ELKA, Toimintakertomus 2011, 3; Centrum för Näringslivshistorian toimitusjohtaja Alexander Husebyen puhe 2010; sähköpostikeskustelu Erhvervsarkivetin osastonjohtaja Lone H. Liljegrenin kanssa 2011.

käytetään siis yli kolme kertaa enemmän kuin ELKAA.⁸⁰

Julkisesti rahoitettuina organisaatioina ELKA ja Erhvervsarkivet ovat keskenään melko samanlaisia ja asettuvat budjetiltaan ja henkilöstömääriltään melko lähelle toisiaan. Centrum för Näringslivshistoria eroaa kyseisistä arkistoista toiminta-ajatukseltaan melko paljon. ELKA ja Erhvervsarkivet palvelevat lähtökohtaisesti tutkijoita, Centrum för Näringslivshistorian asiakkaina sen sijaan ovat sen jäsenyritykset. Suurin osa Centrum för Näringslivshistorian aineistoista on tutkittavissa vain arkiston tallettaneen yrityksen luvalla. ELKAn ja Erhvervsarkivetin aineistoissa on myös käyttörajoituksia, mutta useimmiten ne koskevat vain osaa arkistosta, etupäässä uudempaa arkistomateriaalia.

Centrum för Näringslivshistoria järjestää seminaareja, joissa yritysten työntekijät ja tutkijat voivat yhdessä hahmotella yrityksestä tehtävää tutkimusta ja samalla kartoitetaan arkistomateriaalia, joka voidaan antaa tutkijan käyttöön. Kyse on siis tavallaan tilaustutkimusten (*commissioned history*) tekemisestä. Tilaustutkimuksista voidaan olla montaa mieltä. Toisaalta sitä kautta voidaan päästä käsiksi sellaisiin arkistolähteisiin, joita ei muuten saataisi tutkimuksen käyttöön, toisaalta tutkijan ja tutkimuksen riippumattomuus joutuu väkisin kyseenalaiseksi.⁸¹ Erhvervsarkivetissa työntekijöiden työnkuvaan on kuulunut historiantutkimuksen tekeminen arkiston omilla aineistoilla. Tutkimuksia julkaistaan arkiston toimittamassa *Erhvervshistorisk Årbogissa*, joka ilmestyy nykyään sähköisenä versiona. Centrum för Näringslivshistorian toimittama *Företagsminnen* on sisällöltään hieman kevyempää luettavaa (lehti sisältää muun muassa sanaristikon), mutta myös siinä esitellään arkistoilla tehtyä historiantutkimusta. ELKA on julkaissut sähköistä tiedotuslehteään *Eemeliä* vuodesta 2010 lähtien, mutta siinä ei julkaista varsinaista historiantutkimusta.

80 ELKA, Toimintakertomus 2009; ELKA, Toimintakertomus 2010; ELKA, Toimintakertomus 2011; ELKA, Toimintakertomus 2012; Statens Arkiver, Årsberetning 2009; Statens Arkiver, Årsberetning 2010; Statens Arkiver, Årsberetning 2011; Statens Arkiver, Årsberetning 2012.

81 Katso esimerkiksi Ponzoni & Boersma 2011, 128–130.

ELKA onkin historian tutkimuksen sijaan suuntautunut enemmän arkistonhoidolliseen tutkimukseen ja tekee tiivistä yhteistyötä Mikkelin ammattikorkeakoulun kanssa esimerkiksi sähköisen arkistoinnin kehittämisen saralla.

Sota-arkiston mittavan kunnostus ja järjestysprojektin saaminen ELKAan on nostanut arkiston profiilia. Lisäksi ELKAN yhteyteen vuonna 2010 perustettu teollisen muotoilun arkisto (Finnish Industrial Design Archives, FIDA) on viime vuosina herättänyt kasvavaa kiinnostusta⁸². Voisi todeta, että organisaationa ELKA on edelleen kasvu-uralla. Vanhana instituutiona Erhvervsarkivet on vakiinnuttanut paikkansa tunnettuna ja käytettynä arkistona, mutta osana Statens Arkivetia (Erhvervsarkivetin budjetti on vain muutamia prosentteja koko Statens Arkivetin budjetista), se on vain yksi arkisto muiden joukossa. Vuonna 2010 toteutetun organisaatiomuutoksen myötä Erhvervsarkivet ja muut läntisessä Tanskassa toimivat arkistot toimivat nykyään yhden johtajan alaisuudessa, joka puolestaan hoitaa kommunikoinnin Tanskan valtionarkiston suuntaan⁸³. Centrum för Näringslivshistoria on konkurssinsa jälkeen onnistunut saamaan toimintansa vakaalle pohjalle. Akateemisen tutkimuksen ja historialla markkinoinnin yhteensovittaminen ei liene mitenkään helppo tehtävä, mutta joka tapauksessa yhdistyksen toiminta on todella tärkeää Ruotsin liikearkistojen säilymisen kannalta.

82 ELKA, Toimintakertomus 2011, 11–13; Palonen 2012.

83 Statens Arkiver, Årsberetning 2010, 5–7.

3. Liikearkistolähteitä sisältäneet artikkelit Scandinavian Economic History Reviewssä

3.1 Artikkeleissa tarkastellut maat ja ajanjaksot

Otsikkotarkastelun perusteella SEHRissä kymmenen vuoden aikana julkaistuista artikkeleista liiketoimintahistoriaksi voisi luokitella 33 artikkelia. Aikakauskirjan nimen mukaisesti suurin osa artikkeleista käsittelee taloushistoriaa, lisäksi mukana on sosiaalhistoriaan lukeutuvia artikkeleita. Liikearkistoja oli käytetty lähteinä yhteensä 20 artikkelissa. Näistä artikkeleista suurin osa käsitteli liiketoimintahistoriaa, mutta viiden liikearkistolähteitä sisältäneen artikkelin kohdalla oli todettava, että aiheiltaan artikkelit lukeutuivat talous- tai sosiaalhistoriaan. Tässä luvussa selvitetään mitä maita koko aikakauskirjan artikkeleissa tutkimusajanjaksolla tarkasteltiin, sekä tarkemmin sitä mitä maita ja aikakausia liikearkistolähteitä sisältäneissä artikkeleissa tarkasteltiin. Luvussa 3.2 esitellään kyseiset liikearkistolähteitä sisältäneet artikkelit tarkemmin.

Taulukossa 1 mainittujen maiden lisäksi on täysin mahdollista, että artikkelissa tarkastellaan tai ainakin sivutaan muitakin maita tai maanosia. Otsikkotason tarkastelulla voidaan kuitenkin hahmotella tiettyjä yleisiä piirteitä julkaisun luonteesta. Viime vuosina SEHR on määritellyt itsensä yleisemmäksi taloushistorian julkaisuksi, eikä enää pelkästään Pohjoismaita käsitteleväksi⁸⁴. Tutkimusajanjaksolla valtaosa artikkeleista käsitteli kuitenkin vielä Pohjoismaita kuten taulukosta voidaan todeta.

⁸⁴ Katso esimerkiksi SEHR 2012 vol. 60, no. 3, Editors' note.

TAULUKKO 1. Vähintään kahdessa otsikossa mainitut maat ja maantieteelliset alueet Scandinavian Economic History Reviewn artikkelien otsikoissa 2003–2012 (n = 119)⁸⁵

Otsikoissa mainitut maat ja alueet	Artikkeleita yhteensä	Prosentteina kokonaismäärästä (n = 119)
Ruotsi	45	38 %
Suomi	18	15 %
Tanska	16	13 %
Norja	15	13 %
Eurooppa	7	6 %
Pohjoismaat	3	3 %
Yhdysvallat	3	3 %
Islanti	2	2 %
Saksa	2	2 %

Lähde: Scandinavian Economic History Reviewssä ilmestyneet artikkelit 2003–2012.

Tutkimusajanjaksolla SEHR oli selvästi ruotsalaispainotteinen, sillä lähes neljässäkymmenessä prosentissa artikkelien otsikoista mainitaan Ruotsi. Seuraavaksi eniten mainintoja saa Suomi viidellätoista prosentilla. Lähes saman verran mainintoja keräävät myös Tanska ja Norja. Suomen nostavat Tanskan ja Norjan edelle ne neljä artikkelia, joissa otsikoiden perusteella käsiteltiin sekä Suomea että Ruotsia. On toki muistettava, että Ruotsi on väkiluvultaan lähes kaksi kertaa suurempi kuin Suomi, Tanska tai Norja. Siltikin Ruotsia käsittelevien artikkelien kokonaismäärä on ”suhteettoman” suuri muihin maihin verrattuna. Väkiluvun lisäksi asiaa selittää taloushistorian vahva asema ja pitkät perinteet Ruotsissa ja sitä kautta tutkijoiden ja professorien suuri määrä.

Aikakauskirjan nimessä oleva termi Skandinavia on melko epämääräinen ja se voidaan määritellä ja rajata monin tavoin. Julkaisun otsikoiden perusteella

⁸⁵ Monissa otsikoissa mainittiin useampi kuin yksi maa, joten taulukon maita käsittelevien otsikoiden yhteismäärä poikkeaa Scandinavian Economic History Reviewn artikkelien kokonaismäärästä.

Skandinaviaan luettaisiin kuuluvaksi Ruotsi, Suomi, Tanska ja Norja, jotka mainitaan yhteensä 88 artikkelin otsikoissa. Aikauskirjan keskittyminen näihin maihin on ymmärrettävää sillä julkaisun päätoimittajuus kiertää kyseisten maiden välillä. Tällä hetkellä toimitusvastuussa ovat tanskalaiset⁸⁶.

Otsikoita, joissa mainittiin vähintään kaksi maata, tai yksittäistä maata suurempi maantieteellinen alue tai kokonaisuus oli yhteensä 25 kappaletta eli noin viidesosa artikkeleista. Suurin osa artikkeleista keskittyi siis yksittäisen maan tarkasteluun, ainakin otsikoiden perusteella. Sellaisia artikkeleita, joiden otsikoissa ei mainittu mitään maata tai maantieteellistä aluetta oli noin kymmenen prosenttia kaikista artikkeleista. Kyseiset artikkelit käsitelivät esimerkiksi metodologisia seikkoja, tuottavuutta tai yrittäjyyttä.⁸⁷

Yhteensä kahdessakymmenessä artikkelissa oli käytetty liikearkistoja osana artikkelien lähdepohjaa. Kyseiset kaksikymmentä artikkelia esitellään yksityiskohtaisemmin alaluvussa 3.2. Selvyyden vuoksi käytän näistä artikkeleista jatkossa nimitystä liikearkistoartikkelit.

Liikearkistoartikkelien kirjoittajat tulivat Ruotsista, Tanskasta, Suomesta ja Norjasta. Yhteensä kahdeksan artikkelin kirjoittajat olivat ruotsalaisia. Tanskalaisia artikkelien kirjoittajista oli viisi, suomalaisia neljä ja norjalaisia kolme.⁸⁸ Pääosin kirjoittajat olivat tutkineet kotimaidensa historiaa, tosin tanskalaiset olivat uskaltaneet myös maansa rajojen ulkopuolelle. Tanskalaisista kirjoittajista René Taudal Poulsen tarkastelee artikkelissaan⁸⁹ pääosin ruotsalaista laivanvarustamoita nimeltään *AB Svenska Ostasiatiska*

86 Editorial board, <http://www.tandfonline.com/action/journalInformation>, viitattu 4.5.2014.

87 Tällaisia artikkeleita olivat esimerkiksi: Knutsen 2005 ”What status should clio have in economic history?”; Fiebranz & Lindberg & Lindström & Ågren 2011 ”Making verbs count: the research project ‘Gender and Work’ and its methodology”; Edquist 2011 ”Parallel development? Productivity growth following the diffusion of electric motors and ICT”.

88 Tässä tapauksessa kirjoittajan kotimaa tarkoittaa oikeastaan sitä maata missä hän työskentelee. Useimmissa, vaan ei kaikissa, artikkeleissa oli mainittu yliopisto missä kirjoittaja tai kirjoittajat työskentelivät. On syytä huomauttaa, että esimerkiksi Norjassa työskentelevä Harm Schröter on kansalaisuudeltaan saksalainen.

89 Poulsen 2007.

Kompaniet, tosin yhtiö sulautui myöhemmin tanskalaisen ja hollantilaisen laivanvarustamon kanssa isommaksi toimijaksi. Olen kuitenkin luokitellut kyseisen artikkelin Ruotsia käsitteleväksi sillä perusteella, että artikkelissa käytetyt liikearkistolähteet sijaitsevat Ruotsissa. Toinen tanskalainen kirjoittaja Steen Andersen tarkastelee artikkelissaan⁹⁰ tanskalaisen monikansallisen rakennusyhtiön toimintaa Norjassa toisen maailmansodan aikana. Tässä tapauksessa luokittelin artikkelin käsittelevän sekä Tanskaa että Norjaa. Kyseisessä artikkelissa sivuttiin yhtiön liiketoimintaa myös muissa maissa kuten Saksassa. Norjassa työskentelevä Harm G. Schröter tarkastelee kartelleja käsittelevässä artikkelissaan useita eurooppalaisia maita.

Myös liikearkistoartikkelien kohdalla Ruotsin osuus oli hallitseva ja asettui noin 40 prosentin tuntumaan kaikista artikkeleista, kuten koko julkaisunkin kohdalla. Osuus ei juuri muutu tarkasteltiinpa sitten ruotsalaisten kirjoittamia artikkeleita (8 kpl) tai etupäässä Ruotsia käsitteleviä artikkeleita (9 kpl). Kirjallisuuden perusteella aktiivista liiketoimintahistorian tutkimusta harjoitetaan Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa⁹¹. Tämän tutkimuksen perusteella Suomi ei jää näitä maita huonommaksi. Kuten koko julkaisunkin kohdalla Ruotsin osuutta voidaan selittää taloushistorian vahvalla asemalla ja maan muita suuremmalla väkiluvulla.

Artikkelien lähempi tarkastelu osoitti, että otsikkotason maakohtaisiin vertailuihin tulee suhtautua tietyllä varauksella. Kyse on aina rajanvedosta ja luokittelun tarkkuudesta. Lähemmän tarkastelun pohjalta kävi selväksi, että vaikka artikkelien toimijat sijaitsivat pääosin otsikoiden mukaisissa maissa, saatettiin artikkeleissa sivuta monia muitakin maita ja maantieteellisiä alueita. Etupäässä muut mainitut maat sijaitsivat Länsi-Euroopassa, mutta joskus myös kauempana kuten Kiinassa tai Brasiliassa⁹².

90 Andersen 2011.

91 Karonen & Lamberg & Ojala 2000, 48; Jones & van Leeuwen & Broadberry 2012, 231.

92 Esimerkiksi: Müller 2003, 29; Kallioinen, 2004, 21.

Tarkasteluajoiltaan liikearkistoartikkelit painottuivat selkeästi 1900-luvulle. Tämä ei ole mitenkään yllättävää, vaan pikemminkin tyypillistä liiketoimintahistorialle.⁹³ Yhteensä kahdeksassatoista artikkelissa ajallinen tarkastelu ulottui 1900-luvulle asti. Tarkasteluajaltaan varhaisin artikkeli alkaa vuodesta 1731 ja päättyy vuoteen 1813. Lisäksi kolmessa muussa artikkelissa tarkastelu aika alkaa 1800-luvulta. Loput kuusitoista artikkelia käsittelivät pelkästään 1900-lukua. Kyseisistä artikkeleista yhteensä kolmessatoista tarkastelu aika ulottui vuoteen 1950 tai sitä myöhemmäksi. Neljässä artikkelissa tarkastelu ulottui 1990-luvulle asti. Lähimmäksi nykyaikaa päästiin Kristoffer Jensenin Tanskan vaateteollisuutta käsittelevässä artikkelissa, joka päättyi vuoteen 2000.⁹⁴

TAULUKKO 2. Liikearkistoartikkeleissa tarkastellut aikakaudet (n = 20).⁹⁵

Ajanjakso	Artikkelien lukumäärä
1700-luku	1
1800-luku	4
1900-luku	18
1960-luku, tai sitä myöhempi	10

Lähde: Scandinavian Economic History Reviewn artikkelit 2003–2012.

Artikkeleissa tarkasteltiin hyvin erimittaisia ajanjaksoja. Eräässä artikkelissa tarkastelu aika rajoittui pelkästään vuoteen 1921, kun taas aikaväliltään pisimmän artikkelin tarkastelu aika ulottui 1830-luvulta 1950-luvulle⁹⁶. Kaiken kaikkiaan tarkastellut ajanjaksot eivät olleet kovin pitkiä. Martin Jes Iversenin artikkelissa vertailtiin yhtiössä tapahtuneita muutoksia vuosien 1939–1948 ja vuosien 1966–1977 välillä.⁹⁷ Muissa artikkeleissa tarkastelu aika oli jatkuva, tosin vuosisadan mittaisissa tarkasteluissa⁹⁸ aikarajauksia ei välttämättä ole määriteltävä kovin tarkasti, eikä artikkeleissa käydä läpi kaikkia vuosia. Alle

93 Katso esimerkiksi Eloranta & Ojala & Valtonen 2010, 81.

94 Jensen 2010.

95 Monissa artikkeleissa tarkastelu aika ulottui useammalle vuosisadalle, joten taulukon yhteenlaskettujen artikkelien lukumäärä poikkeaa artikkelien todellisesta lukumäärästä.

96 Karlsson 2010; Andersson & Eriksson & Lindmark 2010.

97 Iversen 2003.

98 Ilmaisut muotoa ”in the nineteenth century”, esimerkiksi: Skippari & Ojala & Lamberg 2005 ja Fellman & Leino-Kaukiainen 2006.

kymmentä vuotta tarkastelevia artikkeleita oli kaksi ja artikkeleita, joissa tarkastelu-aika ylitti viisikymmentä vuotta oli viisi. Lopuissa kolmessatoista artikkelissa tarkasteltavan ajanjakson pituus asettui kymmenen ja viidenkymmenen vuoden väliin⁹⁹.

3.2 Liikearkistoartikkelien esittely

Kyseiset kaksikymmentä artikkelia voisi luokitella aiheidensa perusteella monella eri tavalla. Yleisesti ottaen kaikenlainen luokittelu on jollain tapaa yksinkertaistavaa ja johtaa väistämättä tiettyjen asioiden korostumiseen muiden seikkojen kustannuksella. Toisaalta asioiden ja ilmiöiden analysointi ja vertailu keskenään vaatii mielestäni aina jonkinlaista luokittelua ja ryhmittelyä. Seuraavaksi esittelen lyhyesti *Scandinavian Economic History Review*ssä ilmestyneet liikearkistolähteitä sisältäneet artikkelit. Jaottelun perusteena toimivat artikkelien aiheista löytyneet yhteiset piirteet. Esittelen aluksi yrityksiä käsitelleet viisitoista liiketoimintahistoriaan lukeutuvaa artikkelia ja lopuksi ne viisi artikkelia, jotka edustavat pikemminkin talous- tai sosiaalishistoriaa.

Metsäteollisuutta käsiteltiin seuraavissa neljässä artikkelissa: Antti Ainamo: "Coevolution of individual and firm-specific competences: the imprinting conditions and globalization of the Jaakko Pöyry group, 1946–1980"; Anders Melander: "Industry-wide belief structures and strategic behaviour. The Swedish Pulp and Paper Industry 1945-1980"; Mika Skippari & Jari Ojala & Juha-Antti Lamberg: "Long-Run Consequences of a Radical Change in the Business Environment: Dualistic Corporate Cooperation in the Finnish Wood-Processing Industry during the 20th Century"; Kristina Söderholm & Ann-Kristin Bergquist: "Firm collaboration and environmental adaptation. The case of the Swedish pulp and paper industry 1900–1990". Lisäksi Hans Sjögrenin artikkelissa "Family

⁹⁹ SEHR, 2003–2012.

Capitalism within Big Business” yksi käsitellyistä yrityksistä lukeutuu metsäteollisuuteen.¹⁰⁰ Ainamon, Melanderin sekä Skipparin, Ojalan & Lambergin artikkelit ovat ilmestyneet samassa SEHRin erikoisnumerossa.¹⁰¹

Ainamo kertoo artikkelissaan Jaakko Pöyry Groupin tarinan perustajan kouluajoista lähtien. Tutkimus on muodoltaan niin sanottu *case study* -tutkimus, jossa yrityksen historia kerrotaan tapauskohtaisesti. Ainamo keskittyy yhtiön suunnittelu- ja rakennusprojekteihin Suomessa ja ulkomailla. Suurin osa näistä projekteista oli metsäyhtiöiden tilaamia, esimerkiksi sellu- tai paperitehtaiden suunnittelua ja rakentamisen valvomista. Ainamo käyttää artikkelissaan sosiaalishistorian ja etnografian metodeja, esimerkiksi triangulaatiota. Triangulaatiolla tarkoitetaan esimerkiksi erilaisten, menetelmien, tietolähteiden tai teorioiden yhdistämistä tutkimuksessa. Artikkelia varten Ainamo työskenteli Pöyry Groupissa lähes kahden vuoden ajan, jona aikana hänellä oli pääsy yhtiön arkistoihin ja tietopankkeihin sekä oikeus nauhoittaa kokouksia ja haastatella henkilöstöä. Triangulaation avulla hän vertaili haastattelu- ja arkistoaineistoja toisiinsa varmistaakseen eri lähteistä saadun tiedon luotettavuuden. Haastattelutiedolla oli tutkimuksessa kuitenkin prioriteetti muihin historian lähteisiin nähden.

Myös Anders Melanderin artikkelissa aineiston analyysiin käytetään triangulaatio-metodia. Hänen artikkelinsa perustuu vuosina 1991–1997 suoritettuun mittavaan tutkimusprojektiin, jossa analysoitiin puu- ja paperiteollisuuden etujärjestöjen johtokunnan kokouksia, yhtiöiden vuosikertomuksia ja puheita sekä haastateltiin teollisuuden asiantuntijoita. Tutkimuksen tuloksena löydettiin yhteensä kuusitoista Ruotsin puu- ja paperiteollisuudelle ”elintärkeää” kysymystä. Itse artikkeli keskittyy näistä yhteen eli kuviteltuun tai todelliseen huoleen puun riittävydestä. Melanderin sanoin: ”This issue is perhaps the single most important issue when explaining

100 Ainamo 2005; Melander 2005; Skippari & Ojala & Lamberg 2005; Söderholm & Bergquist 2012; Sjögren 2006.

101 SEHR 2005, vol. 53, no. 1. The nordic forest industry in retrospect.

the development of the Swedish and Scandinavian P&P industry in the post-war period.”¹⁰² Melander ei ota kantaa siihen, oliko huoli puun loppumisesta todellinen vai ei, vaan analysoi artikkelissaan siitä käytyä debattia ja sen yhteyttä yritysjohton strategisiin päätöksiin.

Skipparin, Ojalan ja Lambergin artikkeli perustuu sekin tekijöidensä aiempaan tutkimukseen ja siinä tutkitaan yritysten harjoittamaa yhteistoimintaa. Kirjoittajat tutkivat Suomen puu- ja paperiteollisuuden yhteistoiminnan syntyä, kehitystä ja muutosta. Yritysten strategiset reaktiot 1910-luvun lopulla tapahtuneeseen liiketoimintaympäristön radikaaliin muutokseen, eli Venäjän kaupan romahtamiseen, aiheuttivat heidän mukaansa pitkän aikavälin vaikutuksia koko teollisuuden rakenteeseen. Muuttuneessa tilanteessa yritykset pitivät yhteisen vientikartellin perustamista ainoana vaihtoehtonaan. Suomen Puunjalostusteollisuuden keskusliitto perustettiin vuonna 1918 ja artikkelissa on hyödynnetty sen seuraajan, Metsäteollisuus ry:n arkistoaineistoja.¹⁰³ Vientikartellin avulla yritykset pystyivät esiintymään yhtenä isona toimijana läntisillä markkinoilla. Kartellista oli yrityksille vienninedistämisen lisäksi hyötyä politiikkaan vaikuttamisen, kotimaisen puunoston ja tiedonvälityksen kannalta. Alalle pääsy vaati suuria investointeja ja kartelli vähensi keskittymisen tarvetta, joka tapahtui myöhemmin kuin muissa maissa.

Söderholmin ja Bergquistin artikkelissa käsitellään myös yritysten välistä yhteistoimintaa. Artikkelissa selvitetään Ruotsin sellu- ja paperiteollisuuden reagointia ympäristölainsäädännön kehittymiseen. Pitkän aikavälin tarkastelulla saadaan selville, että aluksi ympäristöteknologian parannuksiin pakottivat paikalliset saastumisilmiöt ja niiden vastustus. Jo vuonna 1908 sulfaattiselluntuottajat perustivat yhteisesti rahoitetun komitean, jonka tarkoituksena oli kerätä ja jakaa käytännön tietotaitoa ympäristöongelmien ehkäisemisestä. 1960-luvulta lähtien valtion tiukkeneva ympäristöpolitiikka on pakottanut yritykset panostamaan teknologian kehittämiseen. 1960-luvun

¹⁰² Melander 2005, 95.

¹⁰³ Skippari & Ojala & Lamberg 2005, 54.

puolivälissä perustettiin valtion ja teollisuuden yhdessä rahoittama tutkimuslaitos, jonka tarkoituksena oli kehittää ympäristöystävällisempää teknologiaa yrityksille. Teknologian kehittämisellä on haettu myös kustannussäästöjä energian ja materian tehokkaamman käytön myötä. Kirjoittajat pitävät Ruotsin mallia, jossa valtio osallistuu ja tukee yritysten ympäristöteknologian kehitystyötä, parempana kuin esimerkiksi Yhdysvaltojen tai Suomen sanktioihin perustuvaa ympäristölainsäädäntöä.

Perheyrityksiä käsiteltiin kolmessa artikkelissa, joita ovat: Hans Sjögrenin ”Family Capitalism within Big Business”, Susanna Fellmanin ja Pirkko Leino-Kaukiaisen ”Business or Culture? Family Firms in the Finnish Media Business in the 20th Century”, sekä Kristoffer Jensenin artikkeli ”Successful strategy leading to lock-in – lessons from the Danish garment industry, 1960 to 2000”.¹⁰⁴

Sjögren selvittää artikkelissaan ruotsalaisten Wallenbergin veljesten Jacobin ja Marcuksen toimintaa kolmessa yrityksessä¹⁰⁵, joissa he edustivat suurinta omistajatahoa. Yksi kyseisistä yrityksistä kuului metsäteollisuuteen ja sitä käsitellessään Sjögren mainitsee ruotsalaisen metsäteollisuuden huolen puun loppumisesta, jota on käsitelty aiemmin mainituissa Melanderin sekä Söderholmin ja Bergquistin artikkeleissa. Artikkelinsa alussa hän kritisoi ”chandlerilaista” näkemystä perheyrityksistä eräänlaisina yritysten alkuasteina ja sen sijaan osoittaa, että perheomistus on edelleen merkittävää suurissakin yrityksissä. Omistajatahon lisäksi Sjögrenillä oli useita muitakin kriteereitä yritysten valintaan, kuten esimerkiksi suuri koko, erilaiset toimialat, erilaiset kasvumallit ja pääsy yritysten arkistoihin. Artikkelissaan Sjögren käy läpi yritysten kohtaamia haasteita, yritysjohton ja Wallenbergien toimintaa sekä vertailee veljesten erilaisia toimintatapoja. Yhteenvetona Sjögren toteaa Wallenbergien harjoittaneen aktiivista omistajaohjausta, jolla varmistettiin

104 Sjögren 2006; Fellman & Leino Kaukiainen 2006; Jensen 2010.

105 Sjögren 2006, 163. ”The choice has fallen on Astra (pharmaceuticals), Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag (Bergslaget-metals and forest products) and Svenska Tändsticksaktiebolaget (STAB-Swedish Match - matches, packaging, electronics, consumer products)”.

heidän päätäntävaltansa säilyminen tärkeissä strategisissa päätöksissä. Taloudellisen tuen ehtona oli nimenomaan päätäntävällän säilyminen perheellä, tosin tilanteen niin vaatiessa he olivat valmiita palkkaamaan johtajia myös perheen tai sen suhdeverkostojen ulkopuolelta.

Fellman ja Kaukiainen perehtyvät artikkelissaan suomalaisiin perheyrittäjiin kustannusalalla. He selvittävät muun muassa perheomistuksen tärkeyttä ja pysyvyyttä, omistajarakenteen muutoksia sekä suhtautumista ammattimaiseen liikkeenjohtoon. Lisäksi artikkelissa tutkitaan onko media-alan yrityksillä ollut taloudellisen menestymisen lisäksi muita, esimerkiksi kulttuurisia tai poliittisia tavoitteita ja onko tässä eroja perheomistuksen ja muiden omistusmuotojen välillä. Kirjoittajat päätyvät tulokseen, että perheomistus on ollut media-alalla yleistä ja melko pysyvää. Omistajarakenteessa on kuitenkin tapahtunut muutoksia ja osa yrityksistä on siirtynyt kulttuurisäätiöiden haltuun. Kirjoittajien mukaan ruotsinkieliset säätiöt pitävät kustannusalan toimintaa sivistystyönä, jossa voittojen tavoittelu on toissijaista. Suomenkieliset säätiöt puolestaan haluavat yritystensä tuottavan mahdollisimman paljon voittoa, joka voidaan kanavoida erilaisiin kulttuuri- ja muihin tarkoituksiin.

Kaksi edellistä artikkelia keskittyi perheiden yrityksissään harjoittamaan omistuspolitiikkaan. Jensen puolestaan seuraa artikkelissaan kahta tanskalaista vaatealalla toimivaa perheyrittäjästä, niiden perustamisesta toiminnan lopettamiseen tai myymiseen asti. Molemmat yritykset perustettiin 1930-luvulla ja ne aloittivat toimintansa hyvin pienimuotoisesti. Jensen käyttää artikkelissaan strategisen paradoksin käsitettä, jolla hän tarkoittaa sitä, että ajan myötä yhtiön strategiasta tulee niin elimellinen osa yhtiötä, että sitä on hankala muuttaa. Yhtiön strategia liittyy Jensenin mukaan vahvasti yhtiöstä kertoviin narratiiveihin yhtiön ulko- ja sisäpuolella. Näitä narratiiveja ja niiden muutoksia Jensen artikkelissaan tutkii. Kumpikin tarkastelluista yrityksistä oli vuorollaan Tanskan vaateteollisuuden menestynein yritys. Menestyksen jälkeen strategisten päätösten toimeenpaneminen oli kuitenkin huomattavasti hankalampaa.

Jensenin johtopäätöksenä on, että yritykset kohtasivat strategisen lukkiutumisen, joka johtui sisäisistä rajoitteista ja brändiin liitetyistä vahvoista mielikuvista. Näitä mielikuvia oli vaikea muuttaa kuluttajien vaihtuneiden mieltymysten mukaisiksi.

Merenkulkua muodossa tai toisessa käsittelivät seuraavat artikkelit: Leos Müller: "The Swedish East India trade and international markets: Re-exports of teas, 1731–1813"; Mika Kallioinen: "Information, communication technology, and business in the nineteenth century: The case of a Finnish merchant house"; René Taudal Poulsen: "Liner Shipping and Technological Innovation: Ostasiat and the Container Revolution, 1963–75".¹⁰⁶

Müllerin artikkeli on tarkasteluajankohdaltaan kyseisistä kahdestakymmenestä artikkelista varhaisin ja siinä on hyödynnetty myös muita kuin Pohjoismaissa sijaitsevia arkistolähteitä¹⁰⁷. Artikkelin kertoo ruotsalaisesta kauppakompaniasta, joka toi teetä Kiinasta Euroopan markkinoille. Yhtiön perustuskirjan mukaan sen alukset tuli valmistaa Ruotsissa ja ne purjehtivat kruunun suojeluksessa. Ruotsin kotimarkkinat olivat kauppakompanian rahtaamille teemäärille aivan liian pienet, mutta tuohon aikaan Euroopan teenjano vaikutti sammumattomalta. Suurin osa teestä myytiinkin Hollannin, Alankomaiden ja Ranskan satamissa jälleenmyyjille. Samat jälleenmyyjät, jotka ostivat yhtiöltä teetä, myös rahoittivat sen toimintaa.

Kallioisen artikkeli on sekä ajallisesti että aiheeltaan melko lähellä edellistä Müllerin artikkelia. Kallioinen on tutkinut artikkelissaan turkulaisen kauppiaan, C.M. Dahlströmin kirjeenvaihtoa kauppakomppaneidensa kanssa 1800-luvulla. Dahlström erikoistui tuomaan hyödykkeitä Suomeen ja maksoi niistä etupäässä

¹⁰⁶ Müller 2003; Kallioinen 2004; Poulsen 2007.

¹⁰⁷ Hollantilaisten ja ruotsalaisten välistä kirjeenvaihtoa säilytetään Belgiassa Antwerpenin kaupunginarkistossa sekä Gentin yliopiston kirjastossa. Yhtiön palveluksessa olleen skotlantilaisen James Irvinen kirjeenvaihtoa puolestaan säilytetään Yhdysvalloissa, Minneapolisin James Ford Bell -kirjastossa. Müller 2003, 28–44.

rahalla. Hänellä oli kauppakumppaneita ympäri Eurooppaa sekä Välimerellä ja Rio De Janeirossa asti¹⁰⁸. Tutkimuksessaan Kallioinen keskittyy tiedonkulkuun ja informaatioon, ei niinkään Dahlströmiin ja hänen kauppahuoneensa toimintaan sinänsä. Kallioinen esimerkiksi laskee, kuinka pitkään kirjeiltä kesti päästä perille. Uusi viestintäväline, lennätin, ei syrjäyttänyt kirjeenvaihtoa tiedonvaihdon keskeisenä muotona. Sen käyttö oli kallista ja myös epävarmaa venäläisen byrokratian takia. Etupäässä Dahlström käytti lennätintä kauppalaivojensa kapteenien kontrollointiin.

Poulsenin artikkeli kertoo paljon tuoreemmasta merenkulun historiasta kuin aiemmat kaksi artikkelia. Kallioisen artikkelin tavoin hänenkin artikkelinsa liittyy uuden innovaation käyttöönottoon. Poulsen keskittyy artikkelissaan niin sanottuun konttivallankumoukseen. Alun perin kontit otti käyttöön amerikkalainen rekkayhtiö USA:n itärannikon rahtiliikenteessä vuonna 1956. Rahtikontti mahdollisti ensimmäistä kertaa kuljetusketjujen katkeamattomuuden: sama kontti matkasi helposti laivasta junaan ja junasta rekkaan, jolloin kuljetusketjun tehokkuus parani huomattavasti. Laivanvarustamoille siirtyminen kontteja kuljettaviin aluksiin ja niitä tehokkaasti käsitteleviin satamiin oli aikanaan valtava investointi. Poulsen tarkastelee konttivallankumousta etupäässä yhden ruotsalaisen laivanvarustamon *AB Svenska Ostasiatisk Kompanietin* kautta. Hän huomauttaa, että perinteisesti pääsy suurten kansainvälisten laivanvarustamoiden arkistoihin on ollut rajoitettua, mutta kyseisen yrityksen arkistot ovat vapaasti tutkittavissa Göteborgin maakunta-arkistossa. Arkistomateriaali tarjoaa arvokasta tietoa yritysjohdon näkemyksistä ja strategiamuutoksista konttivallankumousta koskien. *Ostasiat* selvisi konttivallankumouksesta toimimalla yhteistyössä toisen ruotsalaisen sekä norjalaisen ja tanskalaisen yhtiön kanssa.

Kartelleja käsiteltiin seuraavissa kolmessa artikkelissa: Peter Sandberg: "The creation of big business in the Swedish brewing industry during the aftermath of

108 Kallioinen 2004, 21.

the Second World War”; Pål Thonstad Sandvik & Espen Storli: ”Confronting market power: Norway and international cartels and trusts, 1919–39”; Harm G. Schröter: ”Easy prey? Firms based in small nations and international cartels, 1919–1939”. Lisäksi aiemmin mainitussa Skipparin, Ojalan ja Lambergin artikkelissa käsiteltiin Suomen metsäteollisuuden yritysten muodostamaa vientikartellia.¹⁰⁹

Sandbergin artikkeli perustuu hänen väitöskirjaansa, jossa hän tutki Ruotsin olutteollisuutta vuosina 1945–1975. Sandberg mainitsee Chandlerin instituutioteorian olleen hänelle tärkeä työkalu Ruotsin panimoteollisuuden toiminnan ymmärtämisessä. Artikkelissaan Sandberg tutkii ajan myötä kehittynyttä kahden suurimman olutvalmistajan monopoliasemaa, joka johti lopulta näiden sulautumiseen Pripps-nimiseksi yhtiöksi vuonna 1963. Uusi yritys pyrki laajentumaan ulkomaille ja osti muun muassa enemmistöosan tanskalaisesta panimosta. Laajentuminen olutmarkkinoilla osoittautui kuitenkin hankalaksi ja yhtiö päätti laajentua ruokateollisuuteen. Vuonna 1972 yhtiö muuttui holding-yhtiöksi, joka sulautui muutaman vuoden päästä toisen suuren sijoitusyhtiön kanssa. Tietyllä tapaa Ruotsin valtion monopoleja suosineesta lainsäädännöstä alkanut ympyrä sulkeutui, kun yhtiö lopulta myi panimotoimintansa Ruotsin valtiolle.

Sandvikin ja Storlin artikkelissa käydään läpi Norjan kartellilainsäädäntöä vuosina 1919–1939 seitsemän esimerkkitapauksen kautta. Norjan kartellilainsäädäntö poikkesi suuresti esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Saksan tuon aikaisesta lainsäädännöstä. Norjassa kotimaisia yrityksiä rohkaistiin ja jopa pakotettiin kartelleihin, kun taas ulkomaisia suuryhtiöitä tai kartelleja ei haluttu maahan päästää. Tarkoituksena oli kotimaisen teollisuuden suojeleminen kilpailulta. Käytetyissä esimerkkitapauksissa mainitaan useita ulkomaisia tai monikansallisia yrityksiä kuten: *British American Tobacco Company*, *Unilever*, *AB Forshaga* ja *IG Farben*. Joissain tapauksissa ulkomaisten kartellien

¹⁰⁹ Skippari & Ojala & Lamberg 2005; Sandberg 2010; Sandvik & Storli 2011; Schröter 2012.

toimintaa ei kyetty rajoittamaan tai rajoituksista päätettiin luopua vientiteollisuuden intressien tai poliittisten konfliktien pelossa. Norjan kartellilainsäädäntö pohjasi ideologiseen vakaumukseen siitä, että kartellit olivat luonnollinen osa modernia talouselämää ja oikein valvottuina ne tuottaisivat hyötyä koko kansakunnalle.

Norjassa työskentelevä, mutta syntyperältään saksalainen tutkija Harm Schröter, tarkastelee hänkin artikkelissaan kartelleja, vieläpä täsmälleen samalla ajanjaksolla kuin Sandvik ja Storli. Schröter keskittyy kartellien toimintaan Euroopan pienissä ja isoissa maissa. Hän selvittää, käytettiinkö kansainvälisissä kartelleissa mukana olleiden pienten maiden yrityksiä helpommin hyväksi kuin suurten maiden yrityksiä. Taloustieteessä kyseinen argumentti tunnetaan nimellä *small country squeeze*. Schröter ei kuitenkaan löydä väitteelle tukea kartellien osalta. Hänen tutkimissaan tapauksissa määräysvalta kartelleissa perustui yrityksen markkinaosuuteen, eikä yrityksen kotimaan koolla ollut juuri merkitystä. Schröterin mukaan kansainvälisissä kartelleissa pienillä toimijoilla oli jopa etuja suuriin nähden. Ne saivat usein hieman markkinaosuuttaan isomman siivun voitoista, koska isoille yrityksille tärkeintä oli saada kartelli pystyyn mahdollisimman pian. Pienet ja neutraalit maat, kuten Sveitsi tai Norja, valittiin usein kartellien keskustuomipaikoiksi, koska niiden oletettiin pysyvän neutraaleina mahdollisissa konfliktitilanteissa.

Yrityksiä käsittelevistä artikkeleista on esittelemättä vielä kaksi artikkelia. Molempien kirjoittajat tulevat Tanskasta, eikä kumpikaan aiheensa puolesta sopinut luontevasti aiempaan esiteltyihin jaotteluihin. Artikkelit ovat Martin Jes Iversenin ”Via Northern: Strategic and organisational upheavals of Great Northern Telegraph Company, 1939–1948 and 1966–1977” ja Steen Andersenin ”Between imperative and risk. The case of Christiani & Nielsen's market entry in Norway 1941–45”.¹¹⁰

110 Iversen 2003; Andersen 2011.

Iversenin artikkelissa seurataan tanskalaisen, alun perin puhelinoperaattorina toimineen yrityksen kasvua ja muuntumista teollisuuskonglomeraatiksi. Täysin uusille toimialoille laajentuvaa konsernia seurattiin myös Sandbergin panimoteollisuutta käsitelleessä artikkelissa¹¹¹. Vaikka Iversenin päähuomio kohdistuu vain tiettyihin vuosiin, hän kertoo lyhyesti yrityksen historiaa. Yhtiö perustettiin vuonna 1869 ja lukeutuu edelleen Tanskan suurimpiin yrityksiin. Tutkimuskysymyksenä Iversenillä onkin millaisten strategioiden ja johtamismallien avulla yhtiö on onnistunut säilyttämään asemansa Tanskan suuryritysten joukossa vuodesta 1945 vuoteen 1980 asti. Taustateorianä Iversen käyttää Alfred Chandlerin *strategy and structure* -mallia, jota kyseinen yritys tuntuu noudattavan. Vastauksenaan Iversen esittää seuraavia johtopäätöksiä: yritys keräsi toimintansa alussa suuria voittoja, jotka se sijoitti myöhemmin laajentuessaan muille toimialoille, kuten langattomaan viestintään ja elektronisiin laitteisiin. Toiminnan menestykselliseen jatkumiseen vaikutti myös organisaatiomallin muutos.

Andersen analysoi artikkelissaan tanskalaista rakennusyhtiötä nimeltään *Christiani & Nielsen* ja sen liiketoimintaa natsi-Saksan miehittämässä Norjassa. Tutkimuksen kannalta keskeisessä asemassa ovat yhtiön johtokunnan pöytäkirjat, joiden kautta strategisista päätöksistä on saatu ensikäden tietoa. *Christiani & Nielsen* oli onnistunut perustamaan menestyksekkästä liiketoimintaa Aasiaan, Etelä-Amerikkaan ja Eurooppaan jo 1920-luvulla. Yhtiön saamista jalansijasta Saksassa kertoo, että se valittiin useimpien uusien *autobahnien* rakentajaksi ja se oli yksi harvoja yrityksiä, joka sai siirtää varojaan ulos Saksasta. Norjassa yhtiön strategiana oli pyrkiä luomaan kuvaa yhtiöstä norjalaisena, muun muassa ottamalla johtokuntaan paikallisia toimijoita. Liittoutuneet eivät olleet tietoisia yrityksen yhteistyöstä natsi-Saksan kanssa. Tilanteen huonontuessa Norjassa ja saksalaisten siirryttyä rakennusprojekteissa pakkotyövoiman käyttöön yhtiö vetäytyi Norjasta. Sodan jälkeen yhtiö puolusti menestyksekkäästi sodanaikaisia toimiaan, eikä sitä saatu ”nalkkiin”, kuten ei

111 Sandberg 2010.

monia muitakaan neutraalien maiden yrityksiä, jotka olivat harjoittaneet tiivistä yhteistyötä natsi-Saksan sotateollisuuden kanssa.

Seuraavaksi esittelen lyhyesti ne viisi artikkelia, jotka eivät käsittele yrityksiä, mutta jotka siitä huolimatta sisältävät muutamia viitteitä liikearkistoihin. Kyseiset artikkelit lukeutuvat talous- ja sosiaalihistoriaan ja ovat osoituksena siitä, että liikearkistoja voidaan hyödyntää myös muunlaisissa kuin lähtökohtaisesti itse yritystoimintaa tarkastelevissa tutkimuksissa. Kyseisistä artikkeleista kaksi käsittelee Tanskan ja Norjan toimintaa OEEC:ssä ja ne ovat ilmestyneet SEHRin Pohjoismaiden kaupan vapauttamista käsittelevässä erikoisnumerossa.¹¹² Artikkelit ovat Johnny Laursenin ”Denmark and the OEEC, 1948–1959” ja Hans Otto Frølandin ”Norway's liberalisation of trade and payments in the 1950s”.¹¹³

Sekä Tanska että Norja olivat liittyneet OEEC:hen Marshall-avun saamiseksi. Ne kuuluivat OEEC:n sisällä epäviralliseen niin sanottuun *low tariff clubiin* yhdessä Ruotsin, Sveitsin ja Benelux-maiden kanssa. Tanska lobbasi aggressiivisesti tullimaksujen pienentämisen puolesta, koska se oli riippuvainen maataloustuotteidensa viennistä Länsi-Saksaan ja Iso-Britanniaan. Norja harjoitti pikemminkin valikoivaa protektionismia, koska se pyrki suojaamaan omaa teollisuuttaan ja työpaikkojaan kilpailulta, joten se oli klubin vastentahtoinen jäsen. Tanska pyrki lisäksi hyödyntämään OEEC:n instituutioita omien tavoitteidensa edistämiseksi. Norjan taktiikkana oli harata kaupan vapauttamista vastaan vedoten milloin mihinkin pykäliin, mutta nostaa samalla halpaa lainaa EPU:n (*European Payments Union*) kautta.

Loput kolme talous- ja sosiaalihistoriaan lukeutuvaa artikkelia ovat: Tobias Karlssonin ”Allocating job losses: the mass layoffs at the Swedish Tobacco Monopoly in 1921” Lars Fredrik Anderssonin, Liselotte Erikssonin ja Magnus Lindmarkin ”Life insurance and income growth: the case of Sweden 1830–

112 SEHR 2004, vol. 52, no. 2–3. The Nordic Countries' Trade Liberalisation in the 1950s.

113 Laursen 2004; Frøland 2004.

1950”, sekä Christer Lundhin artikkeli ”Wage forms, costs of living and the urban–rural wage gap: Southern Sweden, 1881–1930”.¹¹⁴

Karlsson tarkastelee artikkelissaan joukkoirtisanomisia valtion monopolina toimineessa tupakkateollisuudessa. Hän käyttää sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä. Irtisanomiset johtuivat uusien tehokkaiden koneiden hankinnasta, vaikka niitä perusteltiin mieluummin lamalla. Koneiden saavuttua aiemmin käytössä olleesta *last in first out* -käytännöstä luovuttiin, koska työntekijöiden työkokemus oli menettänyt arvonsa. Käynnissä ollut lama oli heikentänyt työntekijöiden asemaa, jolloin irtisanomiset kyettiin toteuttamaan, vaikka ne sotivatkin vallitsevia moraaliperiaatteita vastaan.

Andersson, Eriksson ja Lindmark käsittelevät artikkelissaan vakuutushistoriaa ja se on tarkasteluajaltaan kyseessä olevista artikkeleista pisin. Tutkijat päätyvät tulokseen, että toisin kuin nykyään, henkivakuutusten määrän kasvu ei johtunut pelkästään tulojen kasvusta tai kaupungistumisesta. Selittäväenä tekijänä vaikuttaisi olevan yleinen kuolleisuuden lasku, jolloin vakuutuksia haluttiin tarjota myös työväestölle. Kuolleisuusriskin pieneneminen laski vakuutusten hintoja ja toisaalta kasvatti vakuutusten palautusprosenttia.

Lundh selvittää artikkelissaan maatyöläisten ja kaupunkityöläisten todellisia palkkaeroja. Hänen mukaansa aiempi tutkimus on pitänyt palkkaeroja suurempina kuin mitä ne todellisuudessa ovat olleet. Palkkaerot kaventuvat huomattavasti, kun otetaan huomioon, että maalla ihmiset saivat suuren osan palkastaan luontaisuuorituksina eli esimerkiksi ruokana tai polttopuina. Lundh päätyy kuitenkin siihen, että kaupungeissa työläiset tienasivat hieman enemmän kuin maalla.

¹¹⁴ Karlsson 2010; Andersson & Eriksson & Lindmark 2010; Lundh 2012.

4. Liikearkistot artikkeleissa

4.1 Liikearkistolähteiden määrä

Otin tarkasteluun mukaan artikkelit, joiden lähdeviitteissä oli yksikin maininta liikearkistoista. Artikkeleissa käytettiin toki monia muitakin lähteitä, kuten tutkimuskirjallisuutta ja viranomaisarkistoja. Lähdeviitteiden määrän perusteella ei täysin pysty arvioimaan, kuinka paljon arkistotutkimusta yhden lähdeviitteen taakse kätkeytyy, saati sitä, kuinka merkittävää arkistosta löytynyt tieto on tutkimukselle ollut. Toki viittauksen tarkkuudesta voi päätellä jotain. Jos yksittäinen asiakirja mainitaan nimeltä ja sen sisältöä ja syntyprosessia selitetään, tutkija luultavasti perustaa jonkin väitteensä nimenomaan kyseisestä asiakirjasta saadun informaation varaan.

Kirjoittajien viittaustyyliessä on tälläkin tasolla havaittavissa eroja ja esimerkiksi Melanderin ja Sjögrenin artikkeleissa¹¹⁵ arkistolähteet on mainittu melko ylimalkaisesti. Kyseisten artikkelien kohdalla oli kuitenkin helppoa todeta, että tutkimus perustui laajaan arkistojen käyttöön, vaikka arkistolähteisiin kertyi vain muutamia viitteitä. Artikkelit nimittäin pohjautuivat aiempaan tutkimukseen, jossa oli käytetty runsaasti arkistoja. Useimmissa artikkeleissa arkistolähteet oli mainittu hyvinkin tarkasti, ja perehtymällä viitteiden lisäksi myös artikkelien sisältöön oli mahdollista todeta perustuiko tutkimus etupäässä liikearkistolähteiden käyttöön vai muuhun lähdepohjaan.

Kolmen artikkelin kohdalla oli selkeästi todettavissa, että liikearkistot muodostivat artikkelien päälähdemateriaalin. Kyseiset artikkelit ovat Iversenin *Great Northern Telegraph Companyn* vaiheita ja strategiaa selvittänyt tutkimus, Poulsenin konttivallankumousta käsitellyt artikkeli sekä Andersenin *Christiani & Nielsen*-rakennusyhtiön toimintaa toisessa maailmansodassa selvittänyt

¹¹⁵ Melander 2005; Sjögren 2006.

artikkeli¹¹⁶. Sattumaa tai ei, kaikki kirjoittajat ovat tanskalaisia. Arkistoaineksen keskeisyys oli todettavissa sekä lähdeviitteiden määrästä että arkistoaineksen monipuolisesta käytöstä. Asiakirjatasolla tarkasteltuna tutkimusten lähdepohjassa on paljon samankaltaisuuksia. Johtokunnan kokouspöytäkirjoja käytettiin kaikissa kolmessa artikkelissa. Myös kirjeitä oli käytetty kaikissa artikkeleissa. Vuosikertomuksia oli hyödynnetty kahdessa artikkelissa. Kaikissa artikkeleissa tarkastelun keskiössä oli yksittäinen yritys, joten artikkelit voisi luokitella niin sanotuiksi *case study* -tutkimuksiksi. Arkistolähteiden tutkiminen on melko työlästä ja aikaa vievää, ja artikkelin pituus on rajallinen, mikä selittänee sen, miksi eniten arkistolähteitä sisältäneet artikkelit keskittyivät yksittäisiin yrityksiin.

Vähiten lähdeviitteitä löytyi niin ikään kolmesta artikkelista, joita ovat Laursenin ja Frølandin kaupan vapauttamista Tanskassa ja Norjassa käsitelleet artikkelit sekä Fellmanin ja Leino-Kaukiaisien suomalaista kustannusalaa käsitellyt artikkeli¹¹⁷. Laursenin ja Frølandin artikkeleissa ei käsitelty yrityksiä, mutta niissä oli muutama viite elinkeinoelämän etujärjestöjen aineistoihin. Fellmanin ja Leino-Kaukiaisien artikkeli käsittelee koko suomalaista kustannusalaa 1900-luvulla, joten siinä on etupäässä nojaututtu aiempaan tutkimukseen. Ainoana liikearkistolähteenä artikkelissa mainitaan Schildt-kustantamon julkaisematon historiikki¹¹⁸.

Suurin osa artikkeleista sijoittui liikearkistoihin viittaavien lähdeviitteiden määrän perusteella edellä mainittujen ääripäiden välimaastoon. Liikearkistot olivat olennainen osa artikkelien lähdeaineistoa, mutta viitteitä aiempaan tutkimukseen sekä viranomaisarkistoihin oli myös runsaasti.

116 Iversen 2003; Poulsen 2007; Andersen 2011.

117 Laursen 2004; Frøland 2004; Fellman & Leino-Kaukiainen 2006.

118 Fellman & Leino-Kaukiainen 2006, 259, viite 32.

4.2 Asiakirjat

Asiakirjojen nimet mainittiin artikkelien lähdeviitteissä useimmiten sekä alkuperäisellä kielellä että englanniksi käännettynä. Kielten ja käännösten välisten merkityserojen lisäksi on selvää, että asiakirjojen nimeämis- ja järjestämiskäytännöt vaihtelevat maasta ja yrityksestä riippuen. Tämän vuoksi olen luokitellut asiakirjat muutamiin selkeästi toisistaan poikkeaviin ryhmiin. Luokittelussa on hyödynnetty yleisesti käytössä olevia arkistosarjoja, mikäli se on ollut mahdollista. Joissain tapauksissa lähdeviitteestä ei ilmennyt yksittäisen asiakirjan varsinaista nimeä, vaan kerrottiin vain, mistä arkistokansiossa tai millaisella sijaintinumerolla se on arkistosta löydettävissä.¹¹⁹

Yleisesti ottaen lähdeviitteissä mainitut dokumentit ovat melko tyypillisiä asiakirjoja, joita muodostuu minkä tahansa organisaation hoitaessa tehtäviään. Asiakirjoista esimerkiksi pöytäkirjat, kirjeenvaihto, vuosikertomukset ja tiliasiakirjat olisi helppo sijoittaa Suomessa ja Ruotsissa yleisesti käytössä olevan, niin sanotun ABC-arkistokaavan¹²⁰ mukaisten sarjojen alle.

TAULUKKO 3. Artikkeleissa käytetyt asiakirjasarjat

Asiakirjasarja	Artikkelien lukumäärä
Pöytäkirja	10
Kirjeenvaihto	8
Sisäinen viestintä	8
Vuosikertomus ¹²¹	4
Tiliasiakirja	4
Puhe	4
Sopimus	2

Lähde: Scandinavian Economic History Reviewn artikkelit 2003–2012.

119 Esimerkiksi Jensen 2010, 238, viite 23 ”Danish Business Archives, Tage Vanggaard, serial numbers 100 and 101, Erik Mørk.”

120 Arkistokaavan sarjoja ovat muun muassa: C Pöytäkirjat, D Toisteet, E Saapuneet asiakirjat, F Kirjeistö ja G Tiliasiakirjat. Katso esimerkiksi: Lybeck et al., 2006, 144.

121 Tässä ovat mukana myös toimintakertomukset, koska merkitysero on pieni ja kategorioita sekä käännöksiä käytetään ristiin.

Käytetyimpiä asiakirjoja eli pöytäkirjoja oli käytetty puolessa artikkeleista. Luokittelin pöytäkirjoiksi myös kokousmuistiot, joilla on lähinnä vivahde-ero (ei niin muodollinen, suppeampi) varsinaisiin kokouspöytäkirjoihin verrattuna. Suurin osa pöytäkirjoista oli johtokunnan pöytäkirjoja (5 kpl) tai sitten muita johtajien välisten kokousten pöytäkirjoja¹²². Myös muista asioista oli laadittu pöytäkirjoja, esimerkiksi Andersen oli käyttänyt lähteenä kuulustelupöytäkirjaa¹²³.

Seuraavaksi eniten mainintoja kertyi kirjeenvaihdon ja sisäisen viestinnän asiakirjoihin. Kirjeenvaihto-sarjaan sisältyvät sekä saapuneet että lähetetyt kirjeet. Kirjeet olivat arkistolähteinä keskeisessä osassa etenkin varhaisemman yritystoiminnan tutkimuksessa¹²⁴.

Asiakirjoista pöytäkirjat ja kirjeet oli loogista sijoittaa niitä vastaaviin vakiintuneisiin sarjoihin. Sen sijaan taulukossa seuraavana mainittu sarja sisäinen viestintä on oman luokitteluni tulosta. Kyseiseen sarjaan olen luokitellut useita lähdeviitteissä yksittäin mainittuja asiakirjoja. Asiakirjoilla oli erilaisia nimiä kuten: raportti, selvitys, muistio, ehdotus ja suositus. Esimerkiksi Iversenin artikkelissa oli käytetty seuraavia dokumentteja: *Confidential investigation of the share capital*, March, 1939; *Monthly Report from the Managing Director*, March 1943; *The company paper "Kabler"*. July 1948; *The monthly statements of the managing director*; *Rapport fra McKinsey & Co.*, 8. October 1976¹²⁵. Mielestäni kyseisten asiakirjojen ensisijaisena tarkoituksena on ollut välittää informaatiota yrityksen sisällä päätöksenteon tueksi, millä perusteella luokittelin tämän tyyppiset dokumentit kuuluvaksi samaan kategoriaan. Asiakirjojen varsinaisesta sisällöstä ei voi kuitenkaan päätellä kovin paljon pelkästään lähdeviitteiden ja artikkelin perusteella. Se, että yksittäiset dokumentit on lähdeviitteissä lueteltu

122 Sandvik & Storli 2011, 248, viite 31 ”Minutes of Managing Directors Conferences”; Skippari & Ojala & Lamberg 2005, 57, viite 54 ”Minutes of the CEO meeting”.

123 Andersen 2011, 25, viite 28.

124 Müller 2003; Kallioinen 2004.

125 Iversen 2003, 33–45.

näinkin tarkasti, kertonee kuitenkin siitä, että niistä on löydetty tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa. Deckerin mukaan asiakirjat, jotka on tarkoitettu vain yrityksen sisäiseen käyttöön ja laadittu välitöntä käyttötarkoitusta varten, ovat liiketoimintahistorian tutkimuksessa kaikkein ensisijaisimpia.¹²⁶

Yksittäin mainituissa asiakirjoissa oli sisäinen viestintä -sarjaan luokittelemieni asiakirjojen lisäksi myös erilaisia sopimuksia. Ne on luokiteltu omaksi ryhmäkseen. Toisin kuin sisäinen viestintä -sarjaan kuuluvat raportit, tutkimukset ynnä muut asiakirjat, sopimukset ovat hyvin muodollisia, usein lakimiesten kanssa laadittuja asiakirjoja. Sopimukset toimivat todistuskappaleina yrityksen sisällä tai muiden yritysten kanssa tehdyistä päätöksistä, ja täten niillä on yrityksen kannalta täysin erilainen funktio kuin tietoa välittävillä, epävirallisemmilla sisäisen viestinnän asiakirjoilla.

Ellen, Hart, Piggott ja Merrett kertovat vuonna 2004 ilmestyneessä artikkelissaan "Making archival choices for business history" australialaisen Melbournen yliopiston arkistosta, jolla on mandaatti kerätä paikallisten yritysten arkistoja. Artikkelissa raportoidaan arkistossa tehdystä kartoituksesta, jossa arvioitiin arkiston nykyistä materiaalia monelta kantilta. Kirjoittajat pyrkivät muun muassa määrittelemään millaisia tutkijan kannalta keskeisiä ydinasiakirjoja liikearkistojen tulisi sisältää. Heidän määrittelemänsä ydinasiakirjasarjat olivat: johdon kokouspöytäkirjat liitteineen, johdon kirjeenvaihto, vuosittaiset tilinpäätökset ja tuotanto- tai myyntitilastot.¹²⁷ Tässä tutkimuksessa eniten käytettyjä asiakirjoja olivat nimenomaan (johdon) pöytäkirjat ja kirjeenvaihto.

Entäpä sitten ne asiakirjat, jotka luokittelin kuuluvaksi sarjaan sisäinen viestintä? Luultavasti yritysten arkistoluetteloista ei erikseen tällaista sarjaa löydy. Todennäköisesti suurin osa näistä asiakirjoista on ollut pöytäkirjojen liitteinä, kuten esimerkiksi Sandbergin artikkelissa¹²⁸. Seulottaessa yritysten

126 Decker 2013, 166.

127 Ellen & Hart & Piggott & Merrett 2004, 190.

128 Sandberg 2010, 58, viitteet 19 ja 21: "Pripps Bryggerier, meeting of the board 14/6 1968 (appendix);

arkistoja tutkimuskäyttöä varten tulisi kuitenkin olla tarkkana, ettei tämäntyyppinen epävirallisempi materiaali seuloudu vahingossakaan pois. Tutkijalle juuri tämäntyyppiset dokumentit voivat paljastaa yrityksen toiminnasta päätöksenteon taustalla olleita oletuksia ja mielipiteitä, joita ei ole kirjattu muodollisempiin asiakirjoihin kuten kokouspöytäkirjoihin.

Artikkeleissa käytetty arkistoaines keskittyy selvästi ylimpään johtoon. Johdon päätöksentekoprosesseja ja yritysten strategisia valintoja selvitettiin lähes kaikissa yrityksissä käsitellessä artikkeleissa. Tämän tutkimuksen perusteella ei voida kuitenkaan sanoa onko arkistomateriaali johdatellut tutkijoita päätöksentekoprosessien tutkimuksen pariin vai onko kyseessä muutenkin yleinen suuntaus liiketoimintahistoriassa. Tutkimuksen keskittyminen ylimpään johtoon herättää kuitenkin kysymyksen siitä jääkö tällöin jotain muuta olennaista huomioimatta.

Ellen, Hart, Piggott ja Merrett toteavat artikkelissaan, että heidän arkistoistaan löytyy myös sellaista materiaalia, josta juuri kukaan ei ole kiinnostunut: "[...] while we have extensive holdings across all business collections of financial records, they are virtually never used."¹²⁹ Samaan asiaan on kiinnitetty huomiota myös Erhvervsarkivetissa, jossa julkaistiin vuonna 2010 kirja tiliasiakirjojen käytöstä historian tutkimuksen lähteenä. Kirjan yhtenä tavoitteena oli lisätä Erhvervsarkivetin laajojen kirjanpitoaineistojen tutkimuskäyttöä.¹³⁰ Tutkimissani artikkeleissa joka viidennessä oli käytetty tiliasiakirjoja, joten tämän tutkimuksen valossa tiliasiakirjoilla on edelleen käyttöä historian tutkimuksessa. Useimmiten tutkijat luultavasti löytävät haluamansa kirjanpidolliset tiedot helpommin jostain muualta kuin yritysten tilikirjoista, esimerkiksi virallisista tilastoista tai yhtiön julkaisemista tiedotteista. Tiliasiakirjat ovat usein melko laajoja ja tilaa vieviä sarjoja, joten pitäisikö niiden vastaanotossa arkistoihin olla valikoivampi? Kysymys on haastava, sillä monien yritysten kohdalla tiliasiakirjat

Pripps Bryggerier, meeting of the board 5/4 1972 (appendix)."

129 Ellen & Hart & Piggott & Merrett 2004, 187.

130 Statens Arkiver, Årsberetning 2010, 26–27.

voivat olla ainoita asiakirjoja, joita yrityksen toiminnan tuloksena ylipäättään muodostuu¹³¹.

4.3 Arkistonmuodostajat

Arkistonmuodostajista eniten käytettiin yrityksiä, mikä ei liiketoimintahistorian kohdalla liene mitenkään yllättävää. Noin kolmessa neljästä artikkelista ainakin yhtenä arkistonmuodostajana oli yritys. Yhteensä artikkeleissa oli käytetty 33 eri yrityksen arkistoja. Saman yrityksen arkistoja ei oltu käytetty lähteenä useammassa artikkelissa. Tosin Karlssonin artikkelissa käytetty *AB Svenska Tobaksmonopolet* ja Sjögrenin artikkelissa käytetty *Svenska Tändstick AB*, kuuluvat nykyään samaan tupakkatuotteita valmistavaan monialakonserniin nimeltään *Swedish Match AB*. Näiden kahden yrityksen arkistoista nykyinen *Swedish Match AB* säilyttää edelleen vuonna 1915 perustetun *AB svenska Tobaksmonopoletin* arkistoa, mutta vuonna 1917 perustetun *Svenska Tändstick AB:n* arkistoa säilytetään sen sijaan Vadstenan maakunta-arkistossa.¹³²

TAULUKKO 4. Arkistonmuodostajat eri artikkeleissa.

Arkistonmuodostaja	Monessako artikkelissa
Yritys	14
Järjestö	9
Yksityishenkilö	3
Tutkimuslaitos (<i>Swedish Environmental Research Institute</i>) ¹³³	1

Lähde: Scandinavian Economic History Reviewn artikkelit 2003–2012.

131 Lybeck et al. 2006, 99.

132 Sjögren 2006; Karlsson 2010; Swedish Match-yhtiön internetsivu, <http://www.swedishmatch.com/en/Our-company/Company-history/>, viitattu 3.12.2013.

133 Kyseessä on Ruotsin metsäteollisuuden ja valtion yhdessä rahoittama tutkimuslaitos. Mielestäni sen arkistoa voi pitää liikearkistolähteenä, mutta se ei oikein istu taulukon muihin kategorioihin. Söderholm & Bergquist 2012, 199 ”A proposal was prepared by industry representatives and the government suggested the establishment of: (a) a half state and half industry funded research institute [...]”.

Andersen tutkii artikkelissaan tanskalaisen *Christiani & Nielsen* -rakennusyhtiön toimintaa natsi-Saksan miehittämässä Norjassa. Artikkelissa on käytetty sekä tanskalaisen emoyhtiön että norjalaisen tytäryhtiön asiakirjoja. Mielenkiintoista on, että norjalaisen tytäryhtiön asiakirjat ovat päätyneet Oslon poliisikamarin arkistoon, poliisin suorittaman maanpetokseen liittyvän tutkinnan yhteydessä. Oslon poliisikamarin arkistoa säilytetään Norjan kansallisarkistossa. Tanskalaisen emoyhtiön asiakirjoja puolestaan on säilynyt Tanskan insinööriyhdistyksen arkistossa¹³⁴. Artikkelin lähdeviitteissä todetaan insinööriyhdistyksen löytäneen asiakirjat. Yrityksen arkistoja voi siis tietyissä tapauksissa päätyä aivan ”väärin” arkistonmuodostajien haltuun. Tietyn yrityksen arkistoja etsiessä poliisikamarin tai insinööriyhdistyksen arkistot eivät liene tutkijalle niitä ilmeisimpiä lähtökohtia, mutta kyseisessä tapauksessa yritysten arkistot tuskin olisivat säilyneet ollenkaan, elleivät ne olisi päätyneet näiden toimijoiden haltuun.

Yritysten lisäksi myös erilaisten etujärjestöjen ja muiden edunvalvontaan ja yhteistoimintaan keskittyneiden yhdistysten arkistoja käytettiin artikkeleissa paljon. Etenkin metsäteollisuuden etujärjestöt Suomesta ja Ruotsista olivat suosittuja¹³⁵. Kahdessa artikkelissa¹³⁶ käytettiin *Norges Industriforbundin*¹³⁷ arkistoa. Yhteensä artikkelien lähdeviitteissä mainittiin kaksitoista eri järjestöä. Yhdistykset, järjestöt, liitot ja muut eturyhmät ovatkin melko looginen valinta, kun halutaan tarkastella kokonaista toimialaa tai yritysten yhteistoimintaa esimerkiksi kartelleissa.

Henkilöarkistot lähteinä olivat yleisiä artikkeleissa, joissa tutkittiin varhaisempaa yritystoimintaa. 1900-lukua vanhemman aineiston kohdalla, joka useimmiten

134 Andersen 2011, 24–25, Dansk Ingeniørforenings Arkiv.

135 Etujärjestöistä mainittiin: Suomen Metsäteollisuuden keskusliitto ry, Swedish Pulp Association, The Swedish Paper Association, The Swedish Pulp and Paper Association, The Joint Committee of the Swedish Forest Industries. Skippari & Ojala & Lamberg 2005; Melander 2005.

136 Frøland 2004; Sandvik & Storli 2011.

137 Frøland 2004, 29. Frøland käyttää artikkelissaan käännöstä: *Archive of the Norwegian Industry Federation*.

muodostuu lähinnä lähetetyistä ja saapuneista kirjeistä, on aina tulkinnanvaraista onko kyse yksityisestä vai yritystoimintaan liittyneestä kirjeenvaihdosta. Mentäessä 1800-luvun puoliväliä varhaisempaan aikaan, yritystä ja yrittäjää sekä hänen perhettään ei voi täysin erottaa toisistaan¹³⁸. Tietyissä rajatapauksissa saman aineiston voisi siis luokitella liikearkistoksi, jos tutkitaan henkilön liiketoiminnan harjoittamista ja yksityis- tai henkilöarkistoksi, jos tutkimuskohteena ovat esimerkiksi henkilön sosiaaliset suhteet.

Nämä kolme arkistonmuodostajatyyppeä eli yritysten arkistot, yhdistysten arkistot ja henkilöarkistot ovat jo työssä käytetyn liikearkistomääritelmän vuoksi lähes ainoat kuviteltavissa olevat arkistonmuodostajat. Joukkoon mahtuu tosin eräs poikkeus eli Ruotsin valtion ja metsäteollisuuden yhteisesti rahoittama tutkimuslaitos, jonka arkistoa käytettiin Söderholmin ja Bergquistin artikkelissa¹³⁹. Yritykset, yhdistykset ja yksityishenkilöt ovat sosiaalisia, taloudellisia ja laillisia yksiköitä, joten niillä voi ylipäätään olla omat arkistonsa. Tutkijoita mahdollisesti kiinnostavilla laajemmilla käsitteillä, kuten markkinoilla tai muodilla ei ole omaa arkistoaan.¹⁴⁰ Se, millaista historian tutkimusta pelkästään arkistolähteillä voi harjoittaa, on rajallista. Vaikka tutkija kävisi läpi kaikki muotivaatteita valmistaneiden yritysten säilyneet arkistot tietyltä ajalta (mikä olisi todella työläs urakka, jos edes osa arkistoista olisi säilynyt), on kyseenalaista millaisen kokonaiskuvan tietyn aikakauden muodista tällainen tutkimus antaisi. On selvää, että vain jälkipolville säilyneitä arkistolähteitä voidaan tutkia. Joissain tapauksissa arkistojen puuttuminen voi vääristää tutkimuksen menneisyydestä antamaa kuvaa. Schwarzkopf käyttää esimerkkinä tilannetta, jossa erään yrityksen arkistot ovat säilyneet hyvin ja ovat helposti tutkittavissa, kun taas kyseisen yrityksen kilpailijan arkistot ovat tyystin tuhoutuneet.¹⁴¹

138 Hasselberg & Matti & Petersson 2002, 54.

139 Söderholm & Bergquist 2012.

140 Schwarzkopf 2009, 7.

141 Schwarzkopf 2009, 7–8.

4.4 Arkistoja säilyttävät tahot

Artikkeleissa käytettyjä arkistoja säilyttävät monet eri tahot. Näitä ovat esimerkiksi yritykset ja etujärjestöt, jotka säilyttävät omia arkistojaan, sekä erilaiset muistiorganisaatiot, kuten arkistot, museot ja kirjastot. Yritysten itsensä säilyttämiä arkistoja käytettiin lähes puolessa artikkeleista. Tätä voitaneen pitää hyvänä merkinä siitä, että Ruotsissa, Tanskassa, Suomessa ja Norjassa tutkijoilla ei ilmeisesti ole kovin suuria esteitä päästä tutkimaan yritysten arkistoja. Yhteensä artikkeleista löytyi seitsemäntoista eri yritystä tai konsernia, jotka säilyttivät itse omia tai edeltäjilleen kuuluneita arkistoja. Tätä lukua voidaan verrata siihen, että kaiken kaikkiaan artikkeleissa tutkittiin 33 eri yrityksen arkistoja. Käytetyt yritysarkistot jakautuivat siis varsin tasaisesti muistiorganisaatioiden ja yritysten kesken.

TAULUKKO 5. Arkistoja säilyttävät tahot.

Säilyttäjä	Monessako artikkelissa
yritys	9
kansallisarkisto	6
maakunta-arkisto	4
liike-elämän keskusarkisto	4
järjestö	3
kaupunginarkisto	2
museo	2
kirjasto	2
tutkimuslaitos	1
yksityishenkilö	1
yksityinen säätiö	1

Lähde: Scandinavian Economic History Reviewn artikkelit 2003–2012.

Vaikka artikkelit pääpiirteissään sivusivat yritystoimintaa Ruotsissa, Tanskassa, Suomessa ja Norjassa, oli artikkeleissa käytetty myös ulkomailla sijaitsevia

arkistoja. Saksassa, Sveitsissä ja Isossa-Britanniassa toimivien yritysten arkistoja oli käytetty kahdessa artikkelissa.¹⁴² Müllerin artikkelissa oli käytetty useita Belgiassa sijaitsevia muistiorganisaatioita sekä lisäksi amerikkalaista *James Ford Bell* -kirjastoa.¹⁴³

Kansallisarkistojen liikearkistolähteitä oli hyödynnetty yhteensä kuudessa artikkelissa. Kansallisarkistot sijaitsevat keskeisillä paikoilla, niiden aineistot on luetteloitu tarkasti ja fasilitetit ovat kunnossa. Monissa artikkeleissa hyödynnettiin myös viranomaisarkistoja, joten tutkijan työtä helpottaa, jos liikearkistomateriaalikin löytyy samasta paikasta. Tulokseen vaikuttaa myös se, että Norjan Kansallisarkiston aineistoja käytettiin kolmessa artikkelissa.

Liike-elämän keskusarkistoissa säilytettävää materiaalia käytettiin vain neljässä artikkelissa. Määrää on pidettävä vähäisenä, kun otetaan huomioon arkistojen keskeinen rooli liike-elämän aineistojen keräämisessä ja säilyttämisessä. Erhvervsarkivetissa ja Centrum för Näringslivshistoriassa säilytettävää aineistoa käytettiin molempia kahdessa artikkelissa. ELKAN aineistoja ei käytetty tutkituissa artikkelissa, mutta yhdessä artikkelissa käytetty Suomen Metsäteollisuuden Keskusliiton arkisto on siirretty ELKAan artikkelin kirjoittamisen jälkeen.

Erhvervsarkivetin ja Centrum för Näringslivshistorian arkistoja hyödyntäneissä artikkeleissa kahdessa käytettiin työnantajapuolen yhdistysten aineistoja ja kahdessa yritysten aineistoja. Erhvervarkivetin aineistoista Laursenin¹⁴⁴ artikkelissa käytettiin kahden etujärjestön, *Landbrugsradetin* ja *Industriradetin*, arkistoja. Arkistot eivät olleet mitenkään keskeisenä lähdemateriaalina kyseisessä artikkelissa. Jensen käytti artikkelissaan¹⁴⁵ *Tage Vanggaard* -yrityksen arkistoja. Arkistomateriaali oli artikkelissa melko keskeisessä osassa,

142 Sandvik & Storli 2011; Schröter 2012.

143 Müller 2003, 28–44. Belgiassa sijaitsevat: Museum Plantin-Moretus, Antwerp City Archives, Gent University Library ja USAssa: James Ford Bell Library, Minneapolis.

144 Laursen 2004.

145 Jensen 2010.

sillä artikkelissa vertailtiin kahden tanskalaisen vaatteita valmistavan yrityksen strategioita pitkälti arkistolähteisiin pohjautuen. Sandberg käytti artikkelissaan¹⁴⁶ Centrum för Näringslivshistoriassa säilytettävää *Stockholms Bryggerier* -panimon arkistoa. Arkistolähteet olivat artikkelissa keskeisessä osassa, mutta huomattavasti enemmän viitteitä artikkelissa kertyi Göteborgin maakunta-arkistossa säilytettävään *Pripps bryggeriet* -panimon arkistoon. Lundh käytti artikkelissaan¹⁴⁷ *Sveriges verkstadsförening* -yhdistyksen eli Ruotsin metalliteollisuuden työnantajien yhdistyksen arkistoa. Lähdeviitteitä arkistomateriaaliin ei ollut montaa, mutta aineiston perusteella on laskettu Malmön metallityöntekijöiden palkat, jotka olivat keskeinen osa tutkimusta.

TAULUKKO 6. Käytetyimmät muistiorganisaatiot.

Muistiorganisaatio	Monessako artikkelissa
Riksarkivet (Oslo)	3
Riksarkivet (Stockholm)	2
Centrum för Näringslivshistoria	2
Erhvervsarkivet	2
Landsarkivet i Göteborg	2

Lähde: Scandinavian Economic History Reviewn artikkelit 2003–2012.

Artikkeleissa eniten käytetyt muistiorganisaatiot selviävät oheisesta taulukosta. Norjan Kansallisarkistoa hyödynnettiin kaikissa kolmessa Norjaa käsitelleessä artikkelissa. Norjan arkistojärjestelmä eroaa Tanskan, Suomen ja Ruotsin vastaavista siinä, että Norjassa ei ole liike-elämän keskusarkistoa ja paikalliset arkistot ovat melko pieniä. Liikearkistojen ja muiden yksityisarkistojen kerääminen ja säilyttäminen on Norjassa kansallisarkiston vastuulla.¹⁴⁸ Ruotsissa osalla maakunta-arkistoista on merkittäviä määriä liikearkistoja. Suomessa ja Tanskassa maakunta-arkistot ja kansallisarkistot ovat suurilta osin luovuttaneet liikearkistonsa elinkeinoelämän keskusarkistoille, mutta Ruotsissa

¹⁴⁶ Sandberg 2010.

¹⁴⁷ Lundh 2012.

¹⁴⁸ Næss 2007; De nordiska privatarkiv och deras förvaltare 2010, 6–8.

näin ei ole menetelty.

Maakohtaisista eroista liikearkistojen säilyttäjätahojen ja arkistonmuodostajien suhteen on vaikeaa tehdä pitkälle vietyjä johtopäätöksiä, koska artikkelien kokonaislukumäärä on niin pieni. Ruotsalaista yritystoimintaa käsitteleviä artikkeleita oli puolet enemmän kuin muita maita käsittelevää, joten on ilmeistä, että suurin osa tutkituista yrityksistä ja yhdistyksistä on ruotsalaisia. Erilaisten liikearkistojen säilyttävien muistiorganisaatioiden määrä Ruotsissa pistää kuitenkin silmään. Suomen muistiorganisaatioista artikkeleissa oli käytetty vain Turun maakunta-arkistoa. Muina säilyttäjätahoina olivat kaksi yritystä ja Metsäteollisuuden Keskusliitto. Tanskassa oli käytetty kansallisarkistoa ja sen osana toimivaa Erhvervsarkivetia. Muita säilyttäjätahoja olivat kaksi yritystä, yksi yhdistys ja yksityishenkilön arkisto. Norjassa oli käytetty kansallisarkistoa ja useiden ulkomaisten yritysten arkistojen. Ruotsissa sen sijaan oli käytetty kansallisarkistoa, Göteborgin ja Vadstenan maakunta-arkistojen, Centrum för Näringslivshistoriaa, Stiftelsen för Ekonomisk Historisk Forskning inom Bank och Företagande -säätiötä (säilyttää Wallenbergien *Stockholms Enskilda Bankin* arkistojen), Malmön kaupunginarkistoa, sekä Nordiska museeta. Lisäksi artikkeleissa oli käytetty useita yritysten ja yhdistysten itsensä säilyttämiä arkistojen. Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaisi siltä, että Ruotsissa liike-elämän arkistolähteitä säilyttää huomattavasti lukuisampi joukko muistiorganisaatioita kuin Suomessa, Tanskassa tai Norjassa.

5. Tutkimuksen intressit ja keskusarkistojen aineistot

Liike-elämän keskusarkistojen materiaalia käytettiin artikkeleissa yllättävän vähän. Asiantilaan voi olla monenlaisia syitä, mutta tässä työssä päätin selvittää ongelmaa keskusarkistojen säilyttämisen aineiston toimialoittaisen ja ajallisen kattavuuden vertailulla. Valitettavasti Centrum för Näringslivshistoriaa kyseisiä tietoja ei ole vertailun edellyttämällä tarkkuudella saatavissa. Arkiston aineisto on painottunut isoihin yrityksiin ja Tukholman alueelle. Ruotsin kansallisen arkistotietokannan (*Nationell Arkivdatabas*) perusteella voidaan tehdä jonkinlaista ajallista hahmottelua, tosin arkistojen kokonaismäärään nähden tietokannassa on tietoja vain alle puolesta arkistoista.¹⁴⁹ Tietokannan tiedoissa arkistoja on vuodesta 1650 vuoteen 2005. Suurin osa materiaalista painottuu 1900-luvulle ja melko uuttakin materiaalia on, sillä vuosilta 1980–2000 löytyy yli 200 arkistoa. Suurin osa arkistoista on käyttöluvan alaista, eikä uusinta aineistoa pääse välttämättä tutkimaan ollenkaan.

Keskusarkistoista ELKA ja Erhvervsarkivet ovat luokitelleet arkistomateriaalinsa toimialojen mukaan. Arkistojen toimialaluokitukset eivät kuitenkaan ole keskenään yhteneväiset. Osaltaan erot kuvastavat eroja maiden elinkeinoelämän rakenteissa. Erhvervsarkivetin luokittelussa valmistusteollisuus kattaa käytännössä kaikki teollisuuden alat. ELKAssa teollisuuden eri toimialoja on luokiteltu peräti seitsemän kappaletta. ELKAssa kauppa- ja palvelut ovat yhdessä kategoriassa, kun taas Erhvervsarkivetissa vähittäiskauppa, tukkukauppa ja palvelut on eritelty omiksi luokikseen. Erhvervsarkivetin viimeisin tieto on vuodelta 1997, mutta asiaa tiedusteltuani tilanne on heidän mukaansa säilynyt suurin piirtein samanlaisena. ELKasta sain ajantasaiset tiedot vuoden 2014 alusta.¹⁵⁰

149 Tietokannasta löytyy 2810 arkistoa, joita säilyttää Centrum för Näringslivshistoria. <http://sok.riksarkivet.se/nad>, viitattu 19.2.2014; Vuonna 2012 Centrum för Näringslivshistoriassa oli säilytyksessä yhteensä noin 7000 arkistoa. <http://www.naringslivshistoria.se/Om-oss/CfNs-historia/>, viitattu 19.2.2014.

150 Sähköpostikysely arkistoille 2014 (liite 1); ELKA, Arkistonmuodostajatilasto 2014.

Saadakseni paremman kuvan artikkeleissa tutkituista toimialoista olen käyttänyt tilastokeskuksen luokitusta *Toimialaluokitus TOL 2008*, joka on ollut käytössä vuodesta 2009 saakka. Kyseinen luokitus perustuu yleiseurooppalaiseen Euroopan Unionin *NACE Rev. 2* -toimialaluokitukseen.¹⁵¹ Toimialaluokitus soveltui artikkelien jaotteluun yllättävänkin hyvin, kun otetaan huomioon, että toimialat ja käsitykset niiden sisällöstä ovat aikojen saatossa vaihdelleet. Arkistojen kannalta toimialaluokitus ei ole aina kovin yksioikoista. Suuret yritykset saattavat toimia lukuisilla eri toimialoilla, ja pitkäikäinen yritys voi vaihtaa toimintansa painopistettä täysin uusille aloille. Lisäksi pitkä aikaperspektiivi tuottaa ongelmia. 1800-luvun alun teollisuusruukki ja moderni terästeollisuuden yritys kuuluvat samaan toimialaan, mutta mitä muuta yhteistä niillä on? Artikkelien kohdalla jätin kaksi vanhinta artikkelia luokittelusta pois. Molemmat niistä käsittelivät kauppamerenkulkua, joka olisi tilastokeskuksen kategorioissa pitänyt jakaa melko teennäisesti useisiin nykyisiin toimialoihin, esimerkiksi merikuljetukseen ja tukkukauppaan.

Seuraavassa taulukossa on esitetty yhteensä kahdeksantoista luokitellun artikkelin toimialat. Olen käyttänyt luokituksen ylintä tasoa. Artikkeleissa saattoi olla useampia toimialoja. Tein toimialaluokituksen artikkeleissa käytettyjen arkistojen edustamien yritysten tai elinkeinoelämän järjestöjen toimialojen perusteella. Jaon olisi voinut tehdä myös kaikkien artikkeleissa käsiteltyjen toimialojen mukaan, mutta arkistojen pohjalta tehty jaottelu on mielestäni perusteltu, koska tarkoituksena on nimenomaan arkistolähteiden vertailu. Arkistoperusteinen luokittelu myös vähensi toimialojen kirjoa joidenkin artikkelien kohdalla tuntuvasti.

¹⁵¹ Tilastokeskus, *Toimialaluokitus 2008*, 2008, 3.

TAULUKKO 7. Toimialat artikkeleissa TOL 2008 luokituksen mukaisesti.

Toimiala	Monessako artikkelissa
Teollisuus	13
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	3
Ammatillinen, tekninen ja tieteellinen toiminta	2
Informaatio ja viestintä	2
Kiinteistöalan toiminta	2
Kuljetus ja varastointi	1
Rakentaminen	1
Maatalous, metsätalous ja kalatalous	1

Lähde: Scandinavian Economic History Reviewn artikkelit 2003–2012.

Yhteensä eri toimialoja kertyi kahdeksan kappaletta. Teollisuus on artikkelien toimialoista ylivoimaisesti käytetyin. Keskittyminen teollisuuteen ja suuryrityksiin onkin melko yleistä liiketoimintahistorian tutkimuksessa. Kuten jo aiemminkin on todettu, useissa artikkeleissa käsiteltiin metsäyhtiöitä. Lisäksi elektroniikkateollisuus, kemianteollisuus, elintarviketeollisuus ja metalliteollisuus mainittiin muutamissa artikkeleissa. Jensenin artikkeli käsitteli vaate-teollisuutta¹⁵².

Joissakin artikkeleissa tarkasteluajanjaksot olivat niin pitkiä, että yrityksen toimiala saattoi vaihtua joko teknisen kehityksen tai tietoisten strategisten valintojen seurauksena. Suuret yritykset haalivat varsinaisen liiketoiminnan rinnalle sijoitusyhtiöitä parempien tuottojen toivossa. Yrityskonglomeraatit tai sijoitusyhtiöt, joiksi Iversenin ja Sandbergin artikkeleissa tarkastellut yritykset kehittyivät sisälsivät toimintaa varsin monilla toimialoilla, mikä osaltaan lisäsi toimialojen määriä luokittelussa. Vakuutustoimintaan keskityttiin vain yhdessä artikkelissa, eikä kiinteistöalan toimintaa sinänsä tarkasteltu yhdessäkään artikkelissa, toisin kuin taulukosta äkkiseltään voisi päätellä.¹⁵³

Ennen seuraavaa taulukkoa keskusarkistojen toimialoista on vielä syytä

¹⁵² Jensen 2010.

¹⁵³ Iversen 2003; Sandberg 2010; Jensen 2010.

selventää taulukon perusteena olevien luokitusten eroja. Erhvervsarkivetin luokituksessa on luokiteltu arkistot siten, että yksi arkisto voi edustaa vain yhtä toimialaa. ELKAN luokituksessa on arkistojen sijaan luokiteltu arkistonmuodostajat (yhdellä arkistonmuodostajalla voi olla monia eri arkistoja). Sama arkistonmuodostaja on voitu luokitella useammalle eri toimialalle. ELKAN luokituksessa ei siis kannata tarkastella varsinaisia lukumääriä, jotka kertautuvat kun sama arkistonmuodostaja luokitellaan vaikkapa kolmelle eri toimialalle, vaan nimenomaan prosentuaalisia osuuksia. Vertailun vuoksi todettakoon vielä, että Erhvervsarkivetissa oli arkistoja vuonna 1997 lähes 7000 kappaletta ja ELKAssa arkistoja on tällä hetkellä noin kolmetuhatta kappaletta.

TAULUKKO 8. Erhvervsarkivetin ja ELKAn aineistojen toimialoitainen jakautuminen.

Erhvervsarkivet, 1997		ELKA, 2014	
Toimiala ¹⁵⁴	% -osuus	Toimiala	% -osuus
Vähittäiskauppa	29,2	Kauppa- ja palvelut	21,9
Valmistusteollisuus	18,9	Rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistötoiminta	20,6
Palvelut	10,4	Liikenne	10,9
Teollisuus- ja ammattijärjestöt	10,4	Yhteiskunnalliset palvelukset	9,8
Tukkukauppa	9,3	Puunjalostusteollisuus	7,8
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	4,6	Elintarviketeollisuus	5,5
Henkilöarkistot	3,8	Metalli- ja konepajateollisuus	5,2
Muut organisaatio- ja yhdistysarkistot	3,6	Maa- ja metsätalous	4,2
Liikenne ja viestintä	3,2	Kemianteollisuus	2,1
Rakennusteollisuus	2,9	Lasi-, kivi-, ja saviteollisuus	2,1
Maatalous	1,7	Rakennustoiminta	2
Hotelli- ja ravintola-ala	1,5	Tekstiiliteollisuus	2
Kaivostoiminta ja louhinta	0,3	Henkilöt ja suvut	1,6
Työpaja/verstas	0,2	Graafinen teollisuus	1,4
		Energia- ja vesihuolto	1,4
		Kaivos- ja kaivannaistoiminta	1,1
		Luokittelematon	0,3
		Urheilu	0,2
Yhteensä	100 %	Yhteensä	100%

Lähteet: Erhvervsarkivet 1948–1998 1997, 21; ELKA, arkistonmuodostajatilasto, 2014 saatu sähköpostilla, tekijän hallussa.

Mitä tutkimuksen ja keskusarkistojen toimialoista sitten voi päätellä? Erilaisista luokitteluista huolimatta silmiin pistää kaupan ja palveluiden toimialojen suuri osuus arkistoissa. ELKAssa kauppa- ja palvelut on suurin yksittäinen toimiala, tosin rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistötoiminta on lähes samankokoinen.

¹⁵⁴ Toimialat tanskaksi taulukon mukaisessa järjestyksessä: Detailhandel, Fremstillingsvirksomhed, Forretningsservice, Branche- og fagorganisationer, Engroshandel, Finans- og forsikringselskaber, Personarkiver, Øvrige (Organisations- og foreningsarkiver), Transport og kommunikation, Bygge- og anlægsvirksomhed, Landbrug mv., Hotel og restauration, Råstofudvinding, Vaerker. Erhvervsarkivet 1948–1998 1997, 21.

Rahoitus- ja vakuutustoimialan suuruuteen ELKAssa vaikuttaa Suomessa 1990-luvulla tapahtunut pankkialan myllerrys¹⁵⁵. Erhvervsarkivetissa vähittäiskauppa, tukkukauppa ja palvelut -toimialoihin lukeutuu lähes puolet arkistoista. Tutkimusartikkeleista yhdessäkään ei käytetty arkistoja kaupan tai palveluiden aloilta. Tosin kahdessa artikkelissa tutkittu ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta voitaisiin mahdollisesti lukea palveluihin kuuluvaksi. Artikkeleissa selvästi tutkituin toimiala oli teollisuus. Se oli melko hyvin edustettuna myös keskusarkistoissa. ELKAssa kaikkien seitsemän teollisuuden toimialan yhteenlaskettu osuus on noin 26 prosenttia arkistonmuodostajista. Tällä tavoin laskettuna teollisuus on ELKAssa suurin arkistonmuodostajista. Erhvervsarkivetissa toimialaan valmistusteollisuus lukeutuu vajaa viidesosa arkistoista. Kolmessa artikkelissa käsitelty rahoitus- ja vakuutustoiminta sekä kahdessa artikkelissa mainittu kiinteistöalan toiminta on ELKAssa luokiteltu samaan toimialaan, johon lukeutuu noin viidesosa arkistonmuodostajista. Erhvervsarkivetissa rahoitus- ja vakuutusalan arkistoihin lukeutuu vajaat viisi prosenttia kaikista arkistoista.

Toimialavertailun perusteella arkistoissa vaikuttaisi olevan tutkimusta kiinnostavaa materiaalia. ELKAssa, jonka aineistoja ei tosin käytetty yhdessäkään tutkimusartikkeleista, toimialojen jakauma vastaa kuitenkin melko hyvin tutkimuksen mielenkiinnon kohteita. Teollisuus oli artikkeleissa tutkituin toimiala ja ELKAssa noin neljäsosa arkistonmuodostajista kuuluu teollisuuteen. Toiseksi tutkituimpaan toimialaan rahoitus- ja vakuutus kuuluu noin viidesosa ELKAN arkistonmuodostajista. Erhvervsarkivetissa teollisuuden arkistoja on melko paljon. Lisäksi on muistettava, että elinkeinoelämän järjestöjen arkistoja käytettiin yhdeksässä artikkelissa. Erhvervsarkivetissa teollisuus- ja ammattijärjestöjen arkistoja on noin 700 eli kymmenisen prosenttia koko arkiston aineistosta.

155 Vaikeuksiin joutuneet säästöpankit myytiin vuonna 1993 eivätkä uudet omistajat enää vastanneet säästöpankkien vanhemmasta aineistosta. ELKAan saatiin aineistoa yli 400 säästöpankista ja keskusorganisaatiot mukaan lukien säästöpankkien aineistoa on ELKAssa noin kahden hyllykilometrin verran. Alm 2011.

Sekä ELKAssa että Erhvervsarkivetissa on joitakin hyvin vanhoja arkistoja, ja uusimmat arkistoluovutukset ovat aivan viime vuosilta. Pääosa arkistomateriaalista on Erhvervsarkivetissa vuosilta 1850–1950. ELKAN materiaali on hieman uudempaa; pääosa materiaalista ajoittuu vuosille 1850–1980.¹⁵⁶ Tutkimusartikkeleista neljässä tarkasteluaika ulottui vuoteen 1990 asti tai vielä lähemmäksi nykyaikaa. Kymmenessä artikkelissa tarkasteluaika ulottui 1950-lukua uudempaan aikaan. Vain seitsemässä artikkelissa tarkasteluaika ”mahtui” kokonaisuudessaan vuosille 1850–1950. Vaikuttaisi siis siltä, että tutkimuksen kannalta liike-elämän keskusarkistojen materiaali on keskittynyt liian kapealle ajanjaksolle. Tutkimuksen käyttämää vanhinta materiaalia säilytetään useimmiten kansallisarkistoissa, maakunta-arkistoissa tai museoissa. Uudemman materiaalin suhteen tutkijat ovat kääntyneet suoraan yritysten itsensä puoleen.

Keskusarkistoista kerrottiin, että vuotta 1850 vanhempaa arkistoaineistoa ei juurikaan ole säilynyt. Tyypillisesti yritykset eivät halua luovuttaa 20 vuotta nuorempaa aineistoa tai sellaista aineistoa, jolla on yrityksessä vielä aktiivista käyttöä. Käyttörajoituksilla tai aineiston käytön lupamenettelyillä yrityksiä voitaisiin saada luovuttamaan myös 20 vuotta nuorempaa aineistoa, pohdittiin ELKAN vastauksessa. Toisaalta tutkijan kannalta on aivan sama ovatko asiakirjat yrityksessä vai keskusarkistossa, jos niitä ei kumminkaan saa tutkia. Suomessa arkistojen tutkimiseen vaikuttaa lisäksi henkilötietoja, tekijänoikeuksia ja pankkisalaisuutta koskeva lainsäädäntö. Yleensä yritykset asettavat jonkun rajavuoden, mitä vanhempia asiakirjoja saa tutkia. Myös tietyille asiakirjasarjoille voidaan asettaa käyttölupia. ELKasta kuitenkin todetaan, että tyypillisesti yritysten luovuttamat asiakirjat ovat jo niin vanhoja, ettei niiden käytölle ole asetettu esteitä. Tanskasta kerrotaan, että arkistojen käyttöoikeuksista sovitaan aina yhdessä yritysten kanssa. Varsinkin uudempi materiaali on usein käyttörajoitettua. Erhvervsarkivetista kerrottiin, että heiltä

¹⁵⁶ Erhvervsarkivet 1948–1998 1997, 21; ELKA, arkistonmuodostajatilasto 2014.

puuttuu joidenkin Tanskan suurimpien yritysten kuten *Maerskin*, *Legon* ja *Danfossin* arkistot. Arkistosta myös todettiin melko suorasukaisesti, että monet tanskalaiset historiantutkijat ovat ”liian kiireisiä” käyttääkseen arkistoja. Toisaalta tässä tutkimuksessa eniten arkistoviitteitä sisältäneet artikkelit olivat kaikki tanskalaisten kirjoittamia. ELKAssa epäiltiin, että taloushistoriallisen tutkimuksen parissa ei ole tarpeeksi laajaa arkistotutkimuksen traditiota. Arkistoissa oltiin kuitenkin sitä mieltä, että verrattuna monien muiden maiden ratkaisuihin Tanskassa ja Suomessa liike-elämän keskusarkistot tarjoavat erittäin hyvän pohjan liike-elämän arkistolähteitä hyödyntävälle tutkimukselle.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Sähköpostikysely arkistoille 2014 (liite 1).

6. Päätäntö

Tässä työssä tutkittiin liikearkistojen käyttöä historian tutkimuksen lähteinä. Liiketoimintahistorian parissa asia on viime aikoina herättänyt keskustelua ja tutkijoilta on vaadittu syvempää ymmärrystä arkistolähteiden käyttöön liittyvien haasteiden osalta. Toisaalta sitä millaisia arkistolähteitä tutkijat käyttävät ei ole aikaisemmin juurikaan tutkittu.

SEHRissä julkaistu liikearkistoja lähteinään käyttävä historian tutkimus on ajallisesti hyvin vahvasti 1900-luvulle keskittynyttä. Vain neljässä artikkelissa tarkasteltiin 1900-lukua varhaisempia ajanjaksoja. Keskittyminen 1900-luvulle onkin tyypillistä liiketoimintahistorian tutkimukselle. Yli puolessa artikkeleista tarkastelu-aika ulottui vuosisadan puoliväliin tai vielä myöhemmäksi. Suurimmassa osassa artikkeleita tarkasteluajan pituus jäi alle viiteenkymmeneen vuoteen.

Liikearkistoja hyödynnetään monenlaisessa tutkimuksessa. Varsinaiseksi liiketoimintahistoriaksi artikkeleista voisi mieltää 15 artikkelia, viisi muuta artikkelia olivat lähempänä taloushistoriaa. Liiketoimintahistoriaa käsittelevistä artikkeleista yhdeksän artikkelia keskittyi yksittäisiin yrityksiin, ja neljän artikkelin kohdalla tarkastelun kohteena oli koko toimiala. Yhdessäkään artikkelissa ei tyydytty kertomaan pelkästään yrityksen tai toimialan historiaa, vaan pohdittiin esimerkiksi yritysten strategisia valintoja ja toimintaympäristön muutosta. Yrityksiin liittyvien aiheiden lisäksi liikearkistoja hyödynnettiin muun muassa henkivakuutuksia, palkkaeroja sekä työntekijöiden irtisanomisperusteita tutkineissa artikkeleissa.

Liikearkistoartikkelien aiheet olivat moninaisia. Kovin selkeitä kategorioita ei artikkelien väliltä löytynyt. Yhteensä seitsemässä artikkelissa käsiteltiin jollain lailla yritysten harjoittamaa yhteistoimintaa, näistä neljässä käsiteltiin kartelleja.

Kaksi kolmesta norjalaisten tutkijoiden artikkelista käsitteli kartelleja. Viiden artikkelin aiheet sivusivat metsäteollisuutta. Kyseisten artikkelien kirjoittajat tulivat Suomesta tai Ruotsista. Perheyrietyksiä tai perheomistusta käsiteltiin muutamassa artikkelissa, samoin merenkulkua. Kaksi vanhimpia ajanjaksoja tutkinutta artikkelia liittyi merenkulkuun.

Yhteensä kahdeksan artikkelin kirjoittajat tulivat Ruotsista. Viiden artikkelin kirjoittajat olivat tanskalaisia ja suomalaisten kirjoittamia artikkeleita oli neljä. Kolmen artikkelin kirjoittajat tulivat Norjasta. SEHRin kaikista artikkeleista lähes neljäkymmentä prosenttia käsitteli Ruotsia, joten aikakauskirjan voi todeta olevan ruotsalaispainotteinen. Ruotsin asemaa selittänee suuremman väestön lisäksi taloushistorian vahva asema maassa. Aiemmassa tutkimuksessa Ruotsi, Tanska ja Norja on mainittu maina, joissa harjoitetaan aktiivista liiketoimintahistorian tutkimusta. Tämän tutkimuksen perusteella Suomi ei jäänyt muita huonommaksi.

Yleisesti ottaen tutkitut yritykset olivat suuria ja merkittäviä omana aikanaan, ainakin kansallisella tasolla. Havainto sopii käsitykseen siitä, että tyypillisesti isot ja menestyneet yritykset tuottavat toiminnassaan arkistomateriaalia ja kykenevät resursoimaan omaa arkistonhallintaansa siinä määrin, että asiakirjoilla on ylipäättään edellytykset säilyä tutkimuksen käyttöön. Toisaalta on vaikea sanoa, ovatko tutkijat päätyneet isoihin yrityksiin siitä syystä, että ne ovat olleet merkittäviä toimijoita vai onko lähteiden saatavuus ohjannut tutkimuksen suuntaa.

Liikearkistojen merkitys lähteinä koko tutkimuksen kannalta vaihteli artikkeleittain. Tutkimusmenetelmänä käytetty lähdeviitteiden määrällinen vertailu ei tosin kerro yksittäisen lähteen merkitystä koko tutkimuksen kannalta. Määrällisellä vertailulla voitiin kuitenkin todeta, että suurimmassa osassa artikkeleita liikearkistot olivat olennainen osa lähdeaineistoa ja muodostivat viittausten määrillä arvioituna tasapainoisen kokonaisuuden kirjallisuuden sekä

mahdollisten muiden arkistolähteiden kanssa. Vain muutamassa artikkelissa liikearkistot olivat määrällisesti mitattuina päälähteinä. Niin ikään muutaman artikkelin kohdalla voitiin todeta, että liikearkistot eivät olleet tutkimuksen kannalta keskeisiä, vaan liikearkistoihin kertyi vain muutamia viitteitä koko artikkelissa.

Käytetyimpiä asiakirjasarjoja olivat pöytäkirjat, kirjeenvaihto ja sisäiseen viestintään lukeutuvat asiakirjat. Myös aiemmassa tutkimuksessa johdon pöytäkirjat liitteineen sekä johdon harjoittama kirjeenvaihto ja toisaalta yrityksen sisäiseen käyttöön tarkoitettut ja välitöntä käyttötarkoitusta varten laaditut asiakirjat on todettu liiketoimintahistorian kannalta keskeisimmäksi lähdemateriaaliksi¹⁵⁸. Käytetyimmät asiakirjat näkyivät artikkelien aiheissa, sillä monissa artikkeleissa keskityttiin yrityksen johdon päätöksentekoprosesseihin ja strategiaan valintoihin.

Arkistonmuodostajista eniten käytettiin yrityksiä. Liike-elämän järjestöjen arkistoja oli hyödynnetty lähes puolessa artikkeleista. Henkilöarkistoja oli käytetty kolmessa artikkelissa ja etenkin varhaisempia ajanjaksoja tutkineissa artikkeleissa henkilöarkistot ja kirjeenvaihto olivat keskeisessä osassa.

Yhdessätoista artikkelissa oli käytetty yrityksissä tai järjestöissä säilytettyä arkistomateriaalia. Tätä voinee pitää merkinä siitä, että Ruotsissa, Tanskassa, Suomessa ja Norjassa tutkijoilla on kohtuullisen hyvät mahdollisuudet päästä tutkimaan yritysten arkistoja itse yrityksiin. Suurimmassa osassa artikkeleita hyödynnettiin jonkun muistiorganisaation säilyttämiä liikearkistoja. Eri muistiorganisaatioita kertyikin melko monta. Kuvaavaa on, käytetyimmäksi muistiorganisaatioksi ylsi Norjan Kansallisarkisto, jossa säilytettäviä arkistoja oli hyödynnetty yhteensä kolmessa artikkelissa.

Käytettyjen muistiorganisaatioiden määrässä oli selkeä ero Ruotsin ja muiden

158 Ellen & Hart & Piggott & Merrett 2004, 190; Decker, 2013, 166.

maiden välillä. Tanskan, Suomen ja Norjan muistiorganisaatioista artikkeleissa oli hyödynnetty vain yhtä tai kahta. Ruotsissa puolestaan oli hyödynnetty yhteensä seitsemän eri muistiorganisaation säilyttämiä liikearkistoja. Ruotsissa sijaitsevia arkistoja oli toki käytetty yhteensä yhdeksässä artikkelissa, mutta artikkelien määräkään ei riitä selittämään eroa muihin maihin. Vaikuttaisi siltä, että Ruotsissa liikearkistoja kerää ja säilyttää huomattavasti suurempi joukko eri toimijoita kuin muissa maissa.

Työssä esitellyistä elinkeinoelämän keskusarkistoista Tanskan Erhvervsarkivetin ja Ruotsin Centrum för Näringslivshistorian säilyttämiä arkistoja käytettiin kumpiakin kahdessa artikkelissa. ELKAN arkistoja ei käytetty artikkeleissa ollenkaan. Tulos ei ole keskusarkistojen kannalta mitenkään mairitteleva. Toisaalta Erhvervsarkivetin arkistoja käytettiin puolessa Tanskaa käsittelevistä artikkeleista. Sinällään tulokset ovat sopusoinnussa keskusarkistojen iän ja aineistomäärän suhteen. Erhvervsarkivet on arkistoista selvästi vanhin ja ELKA taas nuorin ja sillä on vähiten arkistomateriaalia. Joka tapauksessa kahdenkymmenen artikkelin perusteella ei voida vetää kovin pitkälle vietyjä johtopäätöksiä arkistojen tutkimuskäytöstä.

Toimialavertailulla pyrittiin selvittämään johtuiko keskusarkistojen vähäinen käyttö siitä, että tutkimuksen intressit ja keskusarkistojen materiaali eivät kohtaa. Tietyn yrityksen tai arkiston luokittelu yhteen toimialaan on hankalaa yritysten pitkäikäisyyden ja monialaisuuden vuoksi. Toimialaluokittelu päädyttiinkin pitämään yllätasolla. Artikkelien toimialat luokiteltiin tilastokeskuksen nykyään käyttämän luokittelun mukaisesti. ELKAN ja Erhvervsarkivetin käyttämät luokitukset erosivat sekä toisistaan että tilastokeskuksen käyttämästä luokituksesta. Artikkeleissa käytetyistä arkistoista suurin osa voidaan luokitella teollisuuteen. Yksittäisistä teollisuudenaloista esiin nousivat metsäteollisuus, elintarviketeollisuus, kemianteollisuus ja elektroniikka-teollisuus. ELKAN ja Erhvervsarkivetin aineistoissa teollisuus oli melko hyvin edustettuna. Erhvervsarkivetista tosin kerrotaan, että heiltä puuttuu joidenkin

suurten tanskalaisten yritysten arkistoja. Toimialojen epäsuhta arkistojen ja tutkimuksen välillä ei vaikuta niin suurelta, että se selittäisi keskusarkistojen käytön vähäisyyttä. Toimialavertailu tosin paljasti sen, että arkistoissa on melko paljon kaupan ja palvelualan aineistoja, joista nykyinen tutkimus ei juurikaan ole kiinnostunut.

Toimialojen sijaan tutkimuksen ja arkistoaineksen ajallinen kohtaavuus tuntuu selittävän keskusarkistojen vähäiseksi jäänyttä käyttöä. Ajallinen vertailu osoitti, että tutkimus on jossain määrin kiinnostunut niin vanhasta aineistosta, että sitä ei keskusarkistoista löydy. Vanhinta arkistomateriaalia säilytetään usein kansallisarkistoissa tai museoissa. Toisaalta tutkimusta kiinnostaa myös niin ”uusi” materiaali, että sitä ei ole keskusarkistoihin luovutettu. Erhvervsarkivetin aineistosta suurin osa on vuosilta 1850–1950. Puolet artikkeleista käsitteli kuitenkin 1950-lukua uudempaa aikaa. Vaikuttaisi siltä, että uudemman aineiston suhteen tutkijat ovat kääntyneet suoraan yritysten puoleen.

Työn keskeisimpiä lähteitä ovat *Scandinavian Economic History Review* -aikakauskirjassa ilmestyneet liikearkistolähteitä sisältäneet artikkelit, joita kertyi kymmenen vuoden ajanjaksolla yhteensä kaksikymmentä kappaletta. Määrä on vähäinen verrattuna ilmestyneiden artikkelien kokonaismäärän, joka on 119. On kuitenkin huomioitava, että aikakauskirjassa julkaistaan myös talous- ja sosiaalhistoriaa, joiden lähdepohjassa liikearkistot ovat melko harvinaisia. Julkaisun nimen mukaisesti suurin osa artikkeleista käsittelee taloushistoriaa. Otsikkotason tarkastelun perusteella voitiin kuitenkin todeta, että verrattuna julkaisussa ilmestyneiden liiketoimintahistoriaa käsittelevien artikkelien kokonaismäärän, lähes joka toisessa artikkelissa oli käytetty lähteinä liikearkistoja. Myös liiketoimintahistorian kansainvälisen kärkitason julkaisuissa *Business History*ssa ja *Business History Review*ssä noin puolet artikkeleista sisälsi viitteitä liikearkistoihin. Kyseiset aikakauskirjat keskittyvät pelkästään liiketoimintahistoriaan, joten niissä ilmestyi jo kahden vuoden tarkastelujaksolla enemmän liikearkistolähteitä sisältäneitä artikkeleita kuin SEHRissä.

Tämän tutkimuksen kannalta oli ongelmallista, että liikearkistoja hyödyntävää tutkimusta löytyi vain kahdenkymmenen artikkelin verran. Kaksikymmentä artikkelia kymmenen vuoden ajanjaksolle ei ole kovin paljon. Toisaalta pelkästään yhden julkaisun perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä liiketoimintahistoriallisen tutkimuksen kokonaismäärästä Pohjoismaissa. Erot saattavat johtua enemmän siitä mihin julkaisuihin maiden tutkijat ovat tottuneet kirjoittamaan tai siitä missä muodossa arkistoja käyttävää tutkimusta ylipäätään julkaistaan. Kuten johdannossa todettiin, SEHRin lisäksi muita tutkimusekonomisesti järkeviä vaihtoehtoja tarkastella koko Pohjoismaissa ilmestynyttä viime aikaista tutkimusta ei kuitenkaan ollut tarjolla.

Olisiko liikearkistolähteitä pitänyt lähteä etsimään jostain muualta kuin artikkelimuodossa julkaistusta tutkimuksesta? Vertailu alan kansainvälisiin julkaisuihin osoitti, että artikkelimuotoisessa tutkimuksessa käytetään arkistolähteitä. On kuitenkin todettava, että artikkeli on julkaisumuotona melko lyhyt. Arkiston tutkiminen kaikkine työvaiheineen on tutkijalle työläs ja aikaa vievä prosessi. ELKAN vastauksessa todettiin, että artikkelin laajuus ei ehkä anna tutkijalle aihetta mennä arkistoon. Toki tutkijat yleensä ovat sen verran huolellisia ja pedantteja, että voivat hyödyntää arkistoista keräämäänsä tietomassaa monissa tutkimuksissa, kuten Rowlinson artikkelissaan kertoo¹⁵⁹.

Useissa tämän tutkimuksen lähteinä olleissa artikkeleissa mainittiin tekstin pohjautuvan tutkijan aiempaan tutkimukseen tai johonkin laajempaan tutkimusprojektiin. Lähtökohta on hyvin tyypillinen historiantutkimuksen artikkeleille. Tällaisissa tapauksissa ongelmana on, että artikkelissa saatetaan viitata arkistojen käyttöön vain epämääräisesti, koska tarkat lähdeviitteet on mainittu jo aiemmassa tutkimuksessa. Muutaman artikkelin jouduinkin jättämään tutkimuksen ulkopuolelle, koska lähdeviitteissä ei ollut tarpeeksi tarkkoja mainintoja arkistoista. Mukaan otetuista artikkeleista muutama

159 Rowlinson 2004, 305.

pohjautui kirjoittajan väitöskirjaan ja osa artikkeleista taas oli tiivistelmiä tutkijalta piakkoin ilmestyvästä kirjasta. Perinteiset yrityshistoriat julkaistaan pääosin aina kirjoina ja todennäköisesti suurin osa liikearkistoja käyttävästä tutkimuksesta ilmestyy edelleen monografioina¹⁶⁰. Tämän työn laajuuden kannalta useammassa maassa ilmestyneiden liiketoimintahistoriaa käsittelevien kirjojen läpikäynti lähdeviitteiden tarkkuudella olisi kuitenkin ollut mahdoton urakka. Pelkästään Suomessa ilmestyi vuosina 1990–1999 noin 400 yrityshistoriaa tai yrityksiä käsittelevää tutkimusta¹⁶¹. Toisaalta rajaamalla tutkimus vertaisarvioidun tieteellisen julkaisun artikkeleihin voitiin varmistaa, että käsitelty tutkimus täyttää tieteellisen tiedon kriteerit.

Mikä sitten olisi tämän tutkimuksen valossa paras tapa järjestää liikearkistojen keräys? Valtiorahoitteinen malli, jota ELKA ja Erhvervsarkivet edustavat vaikuttaisi tutkimuksen kannalta paremmalta vaihtoehdolta kuin yrityksiltä kerättävin maksuin toimiva Centrum för Näringslivshistoria. Rahoituksen tullessa valtiolta arkiston asiakkaana ovat historianantajat. Centrum för Näringslivshistorian kohdalla asiakkaita ovat ensisijaisesti arkiston jäsenyritykset. Konkreettisesti seikka näkyy esimerkiksi siinä, että CfN:ssa suurempi osa arkistoista on käyttörajoituksen alaisista kuin ELKAssa ja Erhvervsarkivetissa. Tutkimus antoi myös viitteitä siitä, että Centrum för Näringslivshistorialla on vielä matkaa koko maan kattavaksi keskusarkistoksi, materiaalin suuresta määrästä huolimatta.

Toisaalta voidaan pohtia koko yhteiskunnan kannalta sitä onko veronmaksajien vastattava viime kädessä siitä, että yritysten arkistomateriaali säilyy tutkimukselle? Tutkimuksen kannalta vastaus tuntuisi olevan kyllä. Jos yrityksille tulisi kustannuksia vanhojen arkistojen siirroista keskusarkistoon vaarana olisi aineiston vinoutuminen yritysten maksukyvyyn mukaan. Valtiorahoitteisessa mallissa arkiston siirto keskusarkistoon tuo yrityksille säästöjä muun muassa vapautuvan tilan myötä.

¹⁶⁰ Katso esimerkiksi Eloranta & Ojala & Valtonen 2010, 86–87.

¹⁶¹ Karonen & Lamberg & Ojala 2000, 51.

ELKA lukeutuu yksityisiin keskusarkistoihin ja saa 80 prosenttia toimintamenoistaan valtiolta. Loppurahoitus tulee Mikkelin kaupungilta ja yrityksiltä. Erhvervsarkivet on osa Tanskan valtioneuvoston arkistoa. ELKAN organisaatiomalli vaikuttaa Erhvervsarkivetia ketterämmältä ja se on viime vuosina onnistunut saamaan yrityksiltä lisärahoitusta toimintaansa. Erhvervsarkivetin kohdalla siirtyminen osaksi Tanskan valtioneuvoston arkistoa vuonna 1992 toi mukanaan suuren organisaation ”hallinnollista kitkaa”. Toisaalta siitä miten organisaatiomalli vaikuttaa itse arkistomateriaalin keräystoimintaan ei ole näyttöä. Erhvervsarkivet on arkistoista vanhempi ja sillä on myös enemmän arkistomateriaalia. Tämän tutkimuksen perusteella se oli myös arkistoista huomattavasti käytetympi tutkijasaliin tilattujen asiakirjojen määrän perusteella. Joka tapauksessa voidaan todeta, että Tanskan, Ruotsin ja Suomen elinkeinoelämän keskusarkistot antavat hyvät eväät historiantutkimukselle verrattuna monien muiden maiden hajanaisiin ja paikallisiin ratkaisuihin liike-elämän arkistolähteiden keräyksessä.

Onko arkisto-organisaatiolla sitten vaikutusta historiantutkimuksen edellytyksiin? Toki näin varmasti on. Kuten edellä todettiin keskusarkistot lienevät paikallisia ratkaisuja parempi vaihtoehto. Toisaalta koko maan alueella toimiminen ei automaattisesti tarkoita sitä, että eri alueiden yritystoiminta tulisi tallennettua yhdenveroisesti. Liikearkistojen kohdalla paljon riippuu kuitenkin siitä miten asiat on hoidettu itse yrityksissä. Elinkeinoelämän keskusarkistot eivät voi ohjeistaa yrityksiä arkistohoidollisissa asioissa, toisin kuin kansallisarkistot voivat viranomaisia. Toisaalta jo pelkkä tietoisuus keskusarkiston olemassaolosta ja siitä, että arkistoaineistoa voi luovuttaa sinne kustannuksitta, luultavasti vähentää arkistoaineiston hävittämistä. Tämä tutkimus antoi rohkaisevia merkkejä siitä, että Pohjoismaissa tutkijoilla on mahdollista päästä myös yrityksissä säilytettävän arkistoaineuksen äärelle, mikä ei maailmalla suinkaan ole itsestään selvyyttä. Toki liiketoimintahistorian tutkimus käyttää muitakin lähteitä kuin liikearkistoja ja toimivat yritykset jättävät jälkiä

myös viranomaisaineistoon. Tietämys menneestä ei siis rajoitu pelkästään jälkipolville säilyneiden asiakirjojen sisältämään tietoon.

Tutkimuksen lopuksi todettakoon, että yhdyn Schwarzkopfin näkemyksiin siitä, että liiketoimintahistorian tulisi kiinnittää enemmän huomiota tutkimuksiinsa arkistolähteisiin ja niiden erityispiirteisiin. Decker kertoo artikkelissaan ”The silence of the archives: business history, postcolonialism and archival ethnography” useista eri tasoista, joissa ”hiljaisuuksia” ilmenee historiantutkimuksen kannalta.¹⁶² Konkreettisimpina esimerkkeinä hän mainitsee käyttörajoitukset ja materiaalin seulonnan. Olennaista on, että liikearkistojen kannalta prosessi, jonka lopputuloksena tutkijalla on edessään yrityksen arkisto, on kaikilla tasoilla paljon sattumanvaraisempi kuin viranomaisarkistojen kohdalla. Tämä johtuu ensinnäkin lainsäädännöstä. Viranomaisilla on velvollisuus dokumentoida toimintaansa ja osa asiakirjoista päätyy lopulta pysyvään säilytykseen. Prosessi on ainakin periaatteessa hyvin selkeä ja tarkoin määritelty. Yrityksillä ei ole kuitenkaan lainsäädännöllisiä velvoitteita säilyttää asiakirjallista aineistoaan. Tiettyjä määräaikoja ja toimialoittaista erityislainsäädäntöä toki on, esimerkiksi pankkisalaisuus. Toimialojen erilaisuudesta johtuen tietyt toimialat saattavat ”tuottaa” enemmän asiakirjallista aineistoa kuin toiset. ELKasta todettiin, että esimerkiksi pankki- ja vakuutusalan yritysten toiminnasta syntyy enemmän asiakirjallista materiaalia kuin teollisuusyrityksellä. Lisäksi telakkateollisuus mainittiin esimerkkinä toimialasta, jossa toiminnan tuloksena syntyy paljon piirustuksia¹⁶³.

Lähtökohtaisesti yritysten ja viranomaisten toiminta on hyvin erilaista. Viranomaisen toiminta ikään kuin rakentuu ja jäsentyy dokumenttien ja asiakirjojen ympärille: asiat etenevät esimerkiksi päätösten, mietintöjen ja lakiesitysten myötä, mistä kaikista jää asiakirjallista aineistoa. Toki asiakirjoista ei selviä kaikkia päätösten taustalla vaikuttavia seikkoja, kuten vaikkapa asenteita tai lobbausta. Yritysten toiminnan tarkoitus on tuottaa voittoa

¹⁶² Decker 2013, 163.

¹⁶³ Sähköpostikysely arkistoille 2014 (liite 1).

valmistamalla tuotteita tai palveluita. Yleensä vasta melko isossa organisaatiossa on tarvetta muodolliselle päätöksenteolle, jonka tuloksena syntyy asiakirja-aineistoa. Jos yrityksen toiminnan yhteydessä siis ylipäätään muodostuu asiakirjoja, mikään ei takaa sitä, että ne säilyisivät tutkimuksen käyttöön. Yrityksissä arkistojen muodostuminen ei välttämättä ole mikään tarkoin määritelty prosessi, eikä asiakirjahallinto ole johdon prioriteeteissa kovin korkealla. Jos yrityksen arkisto luovutetaan päätearkistoon, arkiston työntekijät valikoivat asiakirjoista heidän mielestään tarpeelliset sarjat ja mahdollisesti järjestävät arkistoa uudelleen. Jos arkisto on koskemattomana yrityksessä, tutkija joutuu itse valikoimaan tutkimuksensa kannalta relevantin aineiston. Kuten todettua liiketoimintahistoriassa voidaan toki hyödyntää monin tavoin myös viranomaisarkistoja ja muita aineistoja ja näin täydentää sitä kuvaa, joka yritysten arkistolähteistä välittyy.

Jatkotutkimuksessa olisi mielenkiintoista selvittää millä perusteilla elinkeinoelämän keskusarkistot vastaanottavat materiaalia ja missä määrin olemassa olevat arkistot sisältävät tutkimuksen kannalta tärkeitä asiakirjasarjoja kuten pöytäkirjoja ja kirjeenvaihtoa. Jatkotutkimukseen olisi ehdottomasti syytä valita mukaan myös monografioita. Monografioiden osalta olisi mielenkiintoista selvittää onko teollisuus niissäkin tutkituin toimiala vai muuttuuko toimialojen kenttä monipuolisemmaksi. Jonkinlaisen otannan avulla monografioista voisi selvittää myös eniten käytettyjä arkistosarjoja.

Lähteet

I Alkuperäislähteet

1. Elinkeinoelämän keskusarkistojen toiminta- ja vuosikertomukset

Erhvervsarkivet, Århus Danmark, Beretning om virksomheden 1. april 1948–1. april 1949, Erhvervshistorisk årbog. Meddelelser fra erhvervsarkivet. Århus: Erhvervsarkivet, 92–96.

Statens Arkiver, Danmark København, Årsberetning 2009, http://www.sa.dk/content/dk/om_statens_arkiver/rapporter_og_undersogelser/ar_sberetninger, viitattu 7.4.2014.

Statens Arkiver, Årsberetning 2010, Danmark København, http://www.sa.dk/content/dk/om_statens_arkiver/rapporter_og_undersogelser/ar_sberetninger, viitattu 7.4.2014.

Statens Arkiver Årsberetning 2011, Danmark København, http://www.sa.dk/content/dk/om_statens_arkiver/rapporter_og_undersogelser/ar_sberetninger, viitattu 7.4.2014.

Statens Arkiver Årsberetning 2012, Danmark København, http://www.sa.dk/content/dk/om_statens_arkiver/rapporter_og_undersogelser/ar_sberetninger, viitattu 7.4.2014.

Stockholms företagsminnen, Sverige Stockholm, Verksamhetsberättelse 1986, tekijän hallussa.

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), Mikkeli, Toimintakertomus, 1981, tekijän hallussa.

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), Mikkeli, Toimintakertomus 1986, tekijän hallussa.

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), Mikkeli, Toimintakertomus 1990, tekijän hallussa.

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), Mikkeli, Toimintakertomus 1994, tekijän hallussa.

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), Mikkeli, Toimintakertomus 2006, tekijän hallussa.

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), Mikkeli, Toimintakertomus 2009, tekijän hallussa.

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), Mikkeli, Toimintakertomus 2010, tekijän hallussa.

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), Mikkeli, Toimintakertomus 2011, tekijän hallussa.

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), Mikkeli, Toimintakertomus 2012, tekijän hallussa.

2. Muut alkuperäislähteet

Centrum för Näringslivshistoria: n toimitusjohtaja Alexander Husebye:n Verein Deutscher Wirtschaft Archivares konferenssissa (2010) pitämä puhe, tekijän hallussa.

Sähköpostikeskustelu Erhvervsarkivetin osastonjohtaja Lone H. Liljegrenin kanssa 23.3.2011, tekijän hallussa.

Sähköpostikysely (liite 1), tammikuu 2014, lähetetty ELKAan, Erhvervsarkivettiin ja Centrum för Näringslivshistoriaan, tekijän hallussa.

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), arkistonmuodostajatilasto 2014, tekijän hallussa.

3. Alkuperäislähteenä käytetty kirjallisuus

Business History (BH) 2011–2012, London: Routledge.

Business History Review (BHR) 2011–2012, Boston: Harvard Business School.

Scandinavian Economic History Review (SEHR) 2003–2012, London: Routledge.

Scandinavian Economic History Review (SEHR) 2004/2–3, London: Routledge.

Scandinavian Economic History Review (SEHR) 2005/1, London: Routledge.

Ainamo, Antti (2005), "Coevolution of individual and firm-specific competences: the imprinting conditions and globalization of the Jaakko Pöyry group, 1946–1980". Scandinavian Economic History Review, vol. 53, no. 1, 19–43.

Andersen, Steen (2011), "Between imperative and risk. The case of Christiani & Nielsen's market entry in Norway 1941–45". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 59, no. 1, 3–28.

Andersson, Lars Fredrik & Eriksson, Liselotte & Lindmark, Magnus (2010), "Life insurance and income growth: the case of Sweden 1830–1950". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 58, no. 3, 203–219.

Edquist, Harald (2011), "Parallel development? Productivity growth following the diffusion of electric motors and ICT". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 59, no. 1, 29–47.

Fellman, Susanna & Leino-Kaukiainen, Pirkko (2006), "Business or Culture? Family Firms in the Finnish Media Business in the 20th Century". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 54, no. 3, 244–272.

Fiebranz, Rosemarie & Lindberg, Erik & Lindström, Jonas & Ågren, Maria (2011), "Making verbs count: the research project 'Gender and Work' and its methodology". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 59, no. 3, 273–293.

Frøland, Hans Otto (2004), "Norway's liberalisation of trade and payments in the 1950s". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 52, no. 2–3, 11–38.

Hjerppe, Riitta & Kaukiainen, Yrjö (1998), "Editor's note". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 46, no. 1, 5.

Iversen, Martin Jes (2003), "Via Northern: Strategic and organisational upheavals of Great Northern Telegraph Company, 1939–1948 and 1966–1977". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 51, no. 1, 29–45.

Jensen, Kristoffer (2010), "Successful strategy leading to lock-in – lessons from

the Danish garment industry, 1960 to 2000". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 58, no. 3, 220–238.

Kallioinen, Mika (2004), "Information, communication technology, and business in the nineteenth century: The case of a Finnish merchant house". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 52, no. 1, 19–33.

Karlsson, Tobias (2010), "Allocating job losses: the mass layoffs at the Swedish Tobacco Monopoly in 1921". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 58, no. 2, 100–118.

Knutsen, Sverre (2003), "Editor's introduction". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 51, no. 1, 7.

Knutsen, Sverre (2005), "What status should clio have in economic history?". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 53, no. 2, 81–86.

Laursen, Johnny (2004), "Denmark and the OEEC, 1948–1959". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 52, no. 2–3, 110–132.

Lundh, Christer (2012), "Wage forms, costs of living and the urban–rural wage gap: Southern Sweden, 1881–1930". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 60, no. 2, 123–145.

Magnusson, Lars & Morell, Mats (2008), "Editor's note". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 56, no. 3, 175.

Melander, Anders (2005), "Industry-wide belief structures and strategic behaviour. The Swedish Pulp and Paper Industry 1945–1980". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 53, no. 1, 91–118.

Müller, Leos (2003), "The Swedish East India trade and international markets: Re-exports of teas, 1731–1813". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 51, no. 3, 28–44.

Ojala, Jari & Lamberg, Juha-Antti (2005), "The nordic forest industry in retrospect: An introduction". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 53, no.1, 7–18.

Poulsen, René Taudal (2007), "Liner Shipping and Technological Innovation: Ostasiat and the Container Revolution, 1963–75". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 55, no. 2, 83–100.

Reckendrees, Alfred & Weisdorf, Jacob (2012), "Editors' note". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 60, no. 3, 223–224.

Sandberg, Peter (2010), "The creation of big business in the Swedish brewing industry during the aftermath of the Second World War". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 58, no. 1, 43–59.

Sandvik, Pål Thonstad & Storli, Espen (2011), "Confronting market power: Norway and international cartels and trusts, 1919–39". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 59, no. 3, 232–249.

Schröter, Harm G. (2012), "Easy prey? Firms based in small nations and international cartels, 1919–1939". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 60, no. 2, 146–164.

Sjögren, Hans (2006), "Family Capitalism within Big Business". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 54, no. 2, 161–186.

Skippari, Mika & Ojala, Jari & Lamberg, Juha-Antti (2005), "Long-Run

Consequences of a Radical Change in the Business Environment: Dualistic Corporate Cooperation in the Finnish Wood-Processing Industry during the 20th Century". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 53, no. 1, 44–65.

Söderholm, Kristina & Bergquist, Ann-Kristin, "Firm collaboration and environmental adaptation. The case of the Swedish pulp and paper industry 1900–1990". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 60, no. 2, 183–211.

II Tutkimuskirjallisuus

Alm, Olli (2011), "Säästöpankit. 20 vuoden projekti päätökseen – loputkin lakkautettujen säästöpankkien asiakirjat Mikkeliin". *ELKAN verkkolehti Eemeli* 2/2011, 4–5. <http://www.elka.fi/kotisivu/index.php?id=12>, viitattu 26.2.2014.

Amatori, Franco (2009), "Business History: State of the Art and Controversies". *Enterprises et Histoire*, no. 55, 11–23.

Centrum för Näringslivshistoria, internetsivu,
<http://www.naringslivshistoria.se/Om-oss/>, -viitattu 26.2.2014

Centrum för Näringslivshistoria, internetsivu,
<http://www.naringslivshistoria.se/Om-oss/CfNs-historia/>, viitattu 19.2.2014

De nordiska privatarkiv och deras förvaltare. En jämförande undersökning av arbetet med privatarkivfrågorna vid de nordiska arkivverkens institutioner utförd på uppdrag av de nordiska riksarkivarierna, (2010), kirjoittajaa ei mainittu, saatavilla Ruotsin kansallisarkiston (Riksarkivet) sivuilta:
http://riksarkivet.se/Sve/Publikationer/Filer/Benchmarking%20privatarkiv_1.pdf, viitattu 26.2.2014.

Decker, Stephanie (2013), "The silence of the archives: business history, postcolonialism and archival ethnography". *Management & Organizational History*, vol. 8, no. 2, 155–173.

Decker, Stephanie (2013), "Do business historians need a theory of the archive? Review by Stephanie Decker", <http://nephist.wordpress.com/2013/10/07/do-business-historians-need-a-theory-of-the-archive/#comments>, viitattu 24.3.2014.

Deserno, Ineke (2009), "The value of international business archives: the importance of the archives of multinational companies in shaping cultural identity", *Archival Science*, vol. 9, no. 3–4, 215–225.

Ellen, Jane & Hart, Trevor & Piggott, Michael & Merrett, David (2004), "Making Archival Choices for Business History". *Australian Economic History Review*, vol. 44, no. 2, 185–196.

Elinkeinoelämän Keskusarkisto, <http://www.elka.fi/kotisivu/index.php?id=88&page=Historia>, viitattu 2.9.2013.

Eloranta, Jari & Ojala, Jari & Valtonen, Heli (2010), "Quantitative methods in business history: An impossible equation?". *Management & Organizational History*, vol. 5, no. 1, 79–107.

Erhvervsarkivet, http://www.sa.dk/content/dk/om_statens_arkiver/organisation/erhvervsarkivet/om_erhvervsarkivet, viitattu 26.2.2014.

Erhvervsarkivet 1948–1998. Udvikling og positioner, (1997), kirjoittajaa ei mainittu, erillispainos Erhvervshistorisk Årbog julkaisussa ilmestyneestä artikkelista.

Hansen, Per H. (2012), "Business History: A Cultural and Narrative Approach". Business History Review, vol. 68, no. 4, 693–717.

Harvey, Charles & Kelly, Aidan & Morris, Huw & Rowlinson, Michael (toim). (2010), The Association of Business Schools. Academic Journal Quality Guide. Version 4, http://www.nuigalway.ie/cisc/documents/abs_journal_ranking.pdf, viitattu 1.5.2014.

Hasselberg, Ylva & Matti, Tomas & Petersson, Tom (2002), "Företaget från insidan, VD-korrespondens och den historiska företagsforskningen". Arkiv samhälle och forskning, no. 2002:2, 52–60.

Historien om Centrum för Näringslivshistoria, <http://www.naringslivshistoria.se/PageFiles/5163/PDF-historia.pdf>, viitattu 24.1.2014.

Johnson, Anders (2004) "Stockholms Företagsminnen 30 år", Företagsminnen 3/2004, Tukholma: AB Sandvikens Tryckeri.

Jones, Geoffrey & van Leeuwen, Marco H.D. & Broadberry, Stephen (2012), "The future of economic, business, and social history". Scandinavian Economic History Review, vol. 60, no. 3, 225–253.

Jyväskylän Yliopisto, Historian ja Etnologian laitos, Historian opetussuunnitelma 2012–2015. https://www.jyu.fi/hum/laitokset/hie/opiskelu/historia/his_ops_2012-2015, viitattu 24.2.2014.

Kalela, Jorma (2000), Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Karonen, Petri & Lamberg, Juha-Antti & Ojala, Jari (2000), "Yritykset muuttuvat

– muuttuuko historiantutkimus?”. Historiallinen Aikakauskirja, vol. 98, no. 1, 47–55.

Laki yksityisluontoisten arkistojen valtionavusta 20.12.1974/998.

Lakio, Matti & Luoma-aho, Jarmo (1990) ”Elinkeinoelämän Keskusarkisto ja yritysarkistot taloushistorian tutkimuksessa”. Teoksessa: Ahonen, Kalevi et al. (toim.) ,Sitä kuusta kuuleminen. Jorma Ahvenaiselle omistettu juhlakirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 273–287.

Liikearkisto 1975/4, Helsinki: KK:n kirjapaino.

Luoma-Aho, Jarmo (2011), ”Tarpeesta syntynyt. Kolmekymppinen Elka syntyi tarpeeseen saada yrityshistoriaa talteen”. ELKAN verkkolehti Eemeli 2/2011, 1–2. <http://www.elka.fi/kotisivu/index.php?id=12>, viitattu 26.2.2014.

Lybeck, Jari et al. (toim). (2006), Arkistot yhteiskunnan toimiva muisti. Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja, Arkistolaitoksen toimituksia 2, Helsinki: Arkistolaitos.
http://www.arkisto.fi/uploads/Palvelut/Julkaisut/asiakirjahallinnon_oppikirja.pdf, viitattu 24.2.2014.

Mäkelä, Päivi (2003), ”Vertailu – jokapäiväistä vaan ei tuttua. Vertailevan tutkimusotteen vaiheista ja tehtävistä historiantutkimuksessa”, Historiallinen Aikakauskirja, vol. 101, no. 1, 113–125.

Næss, Hans Eyvind (2007), ”Business Archives in Scandinavia”. Culture e impresa, no. 5: 2007. <http://www.cultureimpresa.it/09-2010/english/archivio.html>, viitattu 24.1.2014.

Ojala, Jari (2001), ”Yritys voi oppia historiasta. Uutta oppiainetta viriteltiin

Lammilla”. Historiallinen Aikakauskirja, vol. 99, no. 2, 220–224.

Ojala, Jari (2003), ”Mitä nyt taloushistoria?”. Historiallinen aikakauskirja, vol. 101, no. 1, 138–145.

Osinsky, Pavel & Eloranta, Jari (2014, painossa), ”Longitudinal comparative historical analysis: challenges and possibilities”. Teoksessa: Tanaka, Yasushi et. al. (toim.), Comparing post war japanese and finnish economies and societies. London: Routledge, (sivunumerot ei tiedossa).

Palonen, Osmo (2012), ”Teollisen muotoilun tarinoita Mikkelissä. Muotoiluarkisto Fida kasvanut onnistuneesti ELKAn kylkeen”. Faili 2012/2, 4–7.

Ponzoni, Elena & Boersma, Kees (2011), ”Writing history for business: The development of business history between 'old' and 'new' production of knowledge”. Management & Organizational History, vol. 6, no. 2, 123–143.

Rastas, Pirkko (1975), ”Opintomatka Tanskan arkistoihin” LIIKEARKISTO 1975/4, Helsinki: KK:n kirjapaino, 21–23.

Riksarkivet, Nationell Arkivdatabas (NAD), <http://sok.riksarkivet.se/nad>, viitattu 19.2.2014.

Rowlinson, Michael (2004), ”Historical analysis of company documents”. Teoksessa: Cassell, Catherine & Symon, Gillian (toim.), Essential Guide to Qualitative Methods in Organizational Research. Gateshead, Great Britain: SAGE Publications Ltd, 301–311.

Rowlinson, Michael & Delahaye, Agnès (2009), ”The Cultural Turn in Business History”. Enterprises et Histoire, no. 55, 90–110.

Scandinavian Economic History Review, Editorial board,
[http://www.tandfonline.com/action/journalInformation?
show=editorialBoard&journalCode=sehr20#.U2YaiTqKDxk](http://www.tandfonline.com/action/journalInformation?show=editorialBoard&journalCode=sehr20#.U2YaiTqKDxk), viitattu 4.5.2014.

Scandinavian Economic History Review, internet-sivu,
[http://www.tandfonline.com/action/aboutThisJournal?
show=aimsScope&journalCode=sehr20#.Ud05hr_yXxk](http://www.tandfonline.com/action/aboutThisJournal?show=aimsScope&journalCode=sehr20#.Ud05hr_yXxk), viitattu 10.7.2013.

Schwarzkopf, Stefan (2013), "Why business historians need a constructive theory of the archive". Munich Personal RePEc Archive (MPRA) Paper no. 46640, 1–12. <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/46650/>, viitattu 7.4.2014.

Schwartz, Joan M. & Cook, Terry (2002), "Archives, Records, and Power: The Making of Modern Memory". *Archival Science*, vol 2, no. 1–2, 1–19.

SCImago country & Journal ranking, <http://www.scimagojr.com>, viitattu 10.9.2013.

Swedish Match-yhtiön internet sivu, [http://www.swedishmatch.com/en/Our-
company/Company-history/](http://www.swedishmatch.com/en/Our-company/Company-history/), viitattu 3.12.2013.

Tieteellisten seurain valtuuskunnan julkaisufoorumi,
<http://www.tsv.fi/julkaisufoorumi/index.html>, viitattu 10.9.2013.

Toimialaluokitus TOL 2008 (2008), käsikirjoja 4, Helsinki: Tilastokeskus.

World Business History Confress, <http://www.worldbhc.org>, viitattu 24.4.2014.

Ågren, Maria (2005), "Synlighet, vikt, trovärdighet – och självkritik. Några synpunkter på källkritikens roll i dagens historieforskning". *Historisk Tidskrift*, no. 2:2005, 249–262.

Liitteet

Liite 1. Sähköpostikysely arkistoille

Questioning about business archives in Scandinavia.

Greetings from Jyväskylä and happy new year 2014!

I asked about the annual reports of your archives and other information few years ago. Now I am finishing my master's thesis about the use of business archives in Scandinavian business history research. I would like to ask you a few questions about your organization and archives. Your answers would give a valuable insight into my work which I am finishing this spring. I would appreciate if you could answer me during this month. If you have any questions or would like to know more of my thesis please don't hesitate to ask.

My research:

In my research I checked all the issues of a journal Scandinavian Economic History Review for a ten year period of 2003-2012. Out of 119 research articles in 20 there were used business archives.

Most popular source were companies own archives which were used in nine articles. In six articles the archives used were from National archives. Archives from Erhvervsarkivet and Centrum för Näringslivshistoria were both used in two articles. Archives from ELKA were not used in any articles although one archive has been moved to ELKA after the article's publication. Business archives were found in many different memory organizations such as local archives, town or city archives, museums and libraries. The most "popular" archive was Norway's Riksarkivet which was used in three articles. Besides Erhvervsarkivet and CfN, Sweden's Riksarkivet and Landsarkivet i Göteborg were also used in two articles.

Most of the articles concerned quite recent history. In ten articles time span went beyond year 1970 and only four articles dealt with earlier times than 20th century.

From the line of businesses (standard industrial classification) most popular was manufacturing which was dealt with or mentioned in nine articles. Information and

communication as well as construction were dealt in two articles. Generally, the studied companies or businesses were big and influential within the country or even internationally. The most studied sector was wood processing industry in Sweden and Finland.

The questions:

1. Do you have any ideas why the archival material from central business archives in Denmark, Sweden and Finland were used only in 4 of the 20 articles containing business archive references?
2. What is the distribution of line of businesses in your archival material in broad categories (in shelvetres or archives)?
3. What is the age structure of your archival material?
4. Are there some clear breaks or absence of some businesses or time periods in your archives? If so, is there something that could be done to better the situation?
5. Have you noticed that some business sectors “produce” more archival material than others? What might be the reason for that?
6. What kind of policy of access to archives or restrictions of use there are in your archives? Has there been problems with researchers concerning the access policy?
7. How would you evaluate the current condition of business archives in your country? Do companies let researchers in their archives? What is the condition of newer archival material you have received?
8. There has been a lot of talk and worrying about the preservation of business archives to researchers. How would you compare the overall situation in your country compared to other (western) countries?

Finally, I would like to ask you to send me the annual reports of your archive from the last three years.

Thank you very much for your answers! If you don't have exact details for some of the questions, any kind of estimations or rough guesses are appreciated.

With best regards
Lauri Perälä
lauri.j.perala@student.jyu.fi
+358405709978
Jyväskylä University